

הקדמה למסכת שבועות

מסכת שבועות עוסקת בשני נושאים עיקריים: א' בענין האיסור לאדם טמא להכנס למקדש או לאכול קדשים (-טומאת מקדש וקדשיו, ב' - י"ט). ב' דיני שבועות שונות (י"ט - מ"ט), שבועת ביטוי (-הנשבע לעשות או לא לעשות דבר מסוים. פרק שבועות שתיים י"ט - כ"ט), שבועת שוא (-הנשבע לחינם, כגון על עמוד של שיש שהוא של זהב. כ"ט), שבועת העדות (הנשבע לאדם שאינו יודע עדות לטובתו. פרק שבועת העדות ל' - ל"ה), שבועת הפקדון (הנשבע לכפור בתביעת ממון שתבעו חבריו. פרק שבועת הפקדון (ל"ו - ל"ח), שבועות הדיינים (מ"י - מ"ד) משביעים אדם בדיני ממונות, מדאורייתא או מדרבנן. פרק שבועת הדיינים ופרק כל הנשבעים ל"ח - מ"ט).

דינים אלו אף שהם לכאורה שני עניינים שונים לגמרי, זה ענין טומאה וזה ענין שבועה, הצד השווה שבהם שמקורם בפרשה אחת בתורה (ויקרא ה'), ועונשם (בחלק מהמקרים ובאופנים מסוימים) שווה, שמביאים קרבן עולה ויורד (והיינו בשבועת העדות, בשבועת ביטוי, ובטומאת מקדש וקדשיו, וכן בשניהם חומר האיסור הוא חילול הקודש, זה חילול הקדושה ע"י הטומאה, וזה חילול שם ד' כדכתיב "לא תשא את שם ד' אלוֹקִיךָ לשוא, כי לא ינקה ד' את אשר ישא את שמו לשוא".

המקורות בתורה לדינים אלו:

שבועת העדות, שבועת ביטוי, וטומאת מקדש וקדשיו - "ונפש כי תחטא ושמועה קול אלה (שנשבע שאינו יודע עדות) והוא עד או ראה או ידע, אם לוא יגיד ונשא עונו. או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה או בנבלת שרץ טמא (ואח"כ הוא נכנס למקדש או אכל קדשים, אבל אם נגע בקדשים או אכל תרומה פטור מקרבן עולה ויורד. ו): ונעלם ממנו (הטומאה) והוא טמא ואשם (באכילת קדשים או בכניסה למקדש). או כי יגע בטומאת אדם (מת) לכל טומאתו אשר יטמא בה (לרבות עוד טומאות) ונעלם ממנו (שכח שנטמא) והוא ידע ואשם (באכילת קדשים או בכניסה למקדש). או נפש כי תשבע לבטא (שבועת ביטוי) בשפתים (ולא בלב) להרע או להטיב (שנשבע שיעשה או שלא יעשה דבר מסוים), לכל אשר יבטא האדם בשבועה (לרבות לשעבר, שנשבע שעשה או שלא עשה דבר מסוים), ונעלם ממנו (ועבר על שבועתו) והוא ידע ואשם לאחת מאלה. והיה כי יאשם לאחת מאלה, והתודה אשר חטא עליה. והביא את אשמו לד' על חטאתו אשר חטא נקבה מן הצאן כשבה או שעירת עזים לחטאת, וכפר עליו הכהן מחטאתו. ואם לא תגיע ידו די שה (דל), והביא את אשמו אשר חטא שתי תורים או שני בני יונה לד' אחד לחטאת ואחד לעולה. והביא אותם אל הכהן והקריב את אשר לחטאת ראשונה, ומלק את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל. והזה מזם החטאת על קיר המזבח, והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח, חטאת הוא. ואת השני יעשה עולה כמשפט, וכפר עליו הכהן מחטאתו אשר חטא ונסלח לו. ואם לא תשיג ידו לשתי תורים או לשני בני יונה (דלי דלות),

והביא את קרבנו אשר חטא עשירית האפה סולת לחטאת, לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה כי חטאת היא. והביאה אל הכהן, וקמץ הכהן ממנה מלוא קומצו את אזכרתה והקטיר המזבח על אש ד' חטאת הוא. וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא מאחת מאלה ונסלח לו והיתה לכהן כמנחה". (ויקרא ה', א' - י"ד).

שבועת שוא - "לא תשא את שם ד' אלוֹקִיךָ לשוא (להשבע על דבר ידוע שהוא אינו כך, כמו על עמוד אבן שהוא זהב), כי לא ינקה ד' את אשר ישא את שמו לשוא". (עשרת הדברות, שמות כ' ז').

שבועת הפקדון - "נפש כי תחטא ומעלה מעל בד' וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו. או מצא אבדה וכחש בה ונשבע על שקר (וכפר בשבועה בממון חבריו שבידו), על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטא בהנה. והיה כי יחטא ואשם, והשיב את הגזלה אשר גזל או את העשק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד איתו או את האבדה אשר מצא. או מכל אשר ישבע עליו לשקר, ושלם אתו בראשו (קרבן) וחמישיתו (חומש) יוסף עליו, לאשר הוא לו (למי שהממון שלו) יתננו ביום אשמתו. ואת אשמו יביא לד' איל תמים מן הצאן בערך לאשם אל הכהן. וכפר עליו הכהן לפני ד' ונסלח לו, על אחת מכל אשר יעשה לאשמה בה".

שבועת השומרים ושבועת מודה במקצת - כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור (שומר חנם), וגונב מבית האיש, אם ימצא הגנב ישלם שנים (תשלומי כפל לגנב עצמו). אם לא ימצא הגנב, ונקרב בעל הבית אל האלהים (שבועה) אם לא שלח ידו במלאכת רעהו (ואם נשבע הוא פטור, דשומר חנם פטור בגניבה ואבידה). על כל דבר פשע (שימצא שקרן בשבועתו ע"י שיעידו עדים שהוא עצמו גנבו), על שור על חמור על שה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה (לפי פשוטו הכונה שיעידו עדים שהחפץ אצלו, וחז"ל דרשו מכאן שאין חייב שבועה עד שיודה במקצת), עד האלהים יבא דבר שניהם, אשר ירשיעו אלהים ישלם שנים לרעהו (תשלומי כפל לטוען טענת גנב). כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמור (שומר שכר) ומת או נשבר או נשבה (באונס) אין רואה (עדים), שבועת ד' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו (שנשבע שלא שלח בה יד, שאם שלח יד ואח"כ נגנבה חייב), ולקח בעליו (השבועה) ולא ישלם (השומר כלום). ואם גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו (דשומר שכר חייב בגניבה ואבידה). אם טרף יטרף (ע"י חיה רעה) יביאהו עד (יביא עדים שנטרפה באונס) הטרפה לא ישלם (פטור מלשלם). וכי ישאל וכו' (פרשת שואל), אם שכיר הוא וכו' (פרשת שוכר, שלר"מ דינו כשומר חנם ולרבי יהודה דינו כשומר שכר). דיני חיובי שומרים מובארים בפרק ארבעה שומרים (מ"ט), וכן בעוד מקומות במסכת זו ובבא מציעא ועוד.

עיקרי דיני טומאת מקדש וקדשיו -

אסור לטמא להכנס למקדש או לאכול קדשים, וכן אסור (גם לאדם טהור) לאכול קדשים טמאים, ומי שעשה כך הוא צריך כפרה. דרכי הכפרה על עוון זה הם כדלהלן:

פינת הריבית נערך ע"י גמ"ח 'אושר בכבוד'

אילו קירבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו. הנה הקירבה לפני הר סיני ודאי עניינה הכנה לקבלת התורה, א"כ מה מעלה בה בפני עצמה עדי נאמר כלפיה דינו. ולפרש מחמת תועלויות הנולדות ממנה כבדרך אגב וכמשאצל"ג - כגון רפואת החולים או אפי' אחדות ישראל ב'ויחן' - דוחק בלתי מתקבל הוא כמובן.

אכן, ידועים דברי החסיד יעבץ בביאור המשנה באבות פ"ג חביב אדם שנברא בצלם חביבים ישראל שנקראו בנים למקום, והמבואר בדבריו שאם כי צלם הוא ענין גדול מאוד הכולל אפשרות להשכיל הרבה מאוד בטבע אשר תחת השמש, גם להעמיק חקר במהותו אם לב טהור לו, מ"מ אין ערוך למעלת ישראל שנקראו בנים למקום, שעניינה הוא חלות עליהם 'הענין האלקי'. זוהי מהות עליונה הכוללת את מעלת הצלם כולו כאמור, אולם משייכת את בעליה גם ובעיקר למרחבים הרוממים והאצילים שמעל הטבע. זה עוד לפני 'חביבים ישראל שניתן להם כלי חמדה'.

כלומר יתכנו שני בנ"א מעולים, אך חלוקים במהותם חילוק עצום הנבון על פי מקום נטייתם והשתייכותם. "אמר רבי ברכיה חביב משה מנח, נח משנקרא איש צדיק נקרא איש אדמה אבל משה משנקרא איש מצרי נקרא איש האלקים" (בר"ר לו ג).

קדושת כנסת ישראל קובעת אותה כמהות אחרת, מהות שיש לכל תנועה בה משמעות, אשר בעצם עצמותה יש לה חלק לעוה"ב, כדוגמא לכך - פרוטה הנופלת מן הכיס נחשבת צדקה (רש"י פר' כי תצא עה"פ 'ושכחת עומר'), לעומת 'חסד לאומים' - אפי' כשעל פניו הוא בכוונת חסד - 'חטאת'.

לפי"ז יש לפרש שכבר הוייתנו כמוכנים לקבה"ת מהווה - מעצם מעלתה של מוכנות זו - קשר בינינו ובין התורה, קשר גם אל מי שאצלו ית' היתה אמון, היתה אצלו שעשועים קדם מפעליו מאז - בורא העולם אשר בה הסתכל ובראו. זהו קשר סגולי הטובע בנו הנובע מעצם היותנו צלם אלקים בנים למקום מוכנים לחול בנו הענין האלקי. זוהי מעלת קרבנו לפני הר סיני עוד לפני מתן תורה בפועל [שאר המעלות והתועלויות הינן או חלק ממהות מעלה זו או פועל יוצא ממנה].

כבר ביצי"מ נקראנו בנים למקום, בני בכורי, ונעשינו מוכנים לקבה"ת, בהוציא את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה. אכן כידוע זו היתה אתערותא דלעילא ועדיין הוטל עלינו לקנותה בעצמנותנו בימי הספירה עד הגיענו לפני הר סיני.

בחז"ל מלא שמספר בני ישראל ששים רבוא. הן אמנם היו בכל דור הרבה יותר, וכבר לדור המדבר נאמר 'ועתה שמך ה' אלקיך ככוכבי השמים לרוב', אלא מספר זה מתייחס לעיקר הבנין, שדרתו ופנימיותו. וכשם שכ' הר"מ (סוף שמיטה ויובל) - כלפי שבט לוי שהם חיל ה' והוא חלקם ונחלתם - דלא שבט לוי בלבד אלא כל מי שנדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל וכו' הר"י נתקדש קודש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעלמי עולמים, כך ביד כל אחד לבחור ולקבוע את מעמדו אם כחלק מעצם הששים רבוא או סביב להם [כן גם הערב רב דהאידינא לא אם הם צאצאיהם ייבחנו אלא באחיותם במהות דרכם].

אמנם, החידוש במתן תורה הוא שזכינו לאיחוד גמור עמה ועם נותנה, כביכול לי אתם לוקחים. יום חתונתו. כל תנועה שלנו תנועה של תורה היא לטוב ולמוטב, ולאחיוד זה היא הערגה העצומה ולזה היא ההכנה מיציאת מצרים אשר באה לידי ביטוי במצות ספירת העומר.

גמ"ח אושר בכבוד (ת"ר)

אושר בכבוד
חושבים עתיד כהלכה

בעידודם ובברכתם של מרגל ורבנן גדולי ישראל שליט"א

לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617 | office@osher-b.org

פינת הריבית

ובאשר כבר הזכרנו וביארנו כמ"פ את המבואר בחז"ל שאיסור ריבית שנתנה לנו תורה נובע מומעלתנו שזכינו לה ביצי"מ נעורר כדרכנו ענין הלכתי בהלכות חמורות אלו, אם כי נשוב ונדגיש שהדברים אינם נכתבים בכדי לקבוע הלכה למעשה אלא לעורר בבחינת תן לחכם ויחכם.

יש לדון באחד שלוח מחבירו תיקוף בנסיעה כשעלות הנסיעה עלתה 6 ש"ח, האם מותר לו להחזיר לחבירו תיקוף כשעלות הנסיעה היום 8 ש"ח.

הנה יש לברר האם ערך צבור שמוטען בכרטיס מוגדר ככסף, והכרטיס רב קו הרי הוא כארנק שמחזיק את הכסף, או שהוא מוגדר כזכות נסיעה, וכרטיס הרב קו הוא כשטר המוכיח את זכות הנסיעה, דאי הגדרתו ככסף א"כ כשמתקף עבור חבירו הרי זה נחשב שמלוח לו את סכום הנסיעה, ואם תיקף לו בזמן שהנסיעה עלתה 6 ש"ח ובא הלוח להחזיר לו תיקוף כשהנסיעה התייקרה 8ל ש"ח הרי זה מוגדר שמחזיר לו 8 ש"ח עבור הלואה של 6 ש"ח ואסור משום ריבית, אבל אם התיקוף מוגדר לזכות נסיעה א"כ כשמתקף עבור חבירו ה"ז חשיב שמלוח זכות נסיעה, וכשחבירו מתחייב להחזיר לו בנסיעה, הרי זה כהלואת סאה בסאה דקיי"ל סי' קס"ב ס"ג דביצא השער מותר, וכיון שעלות הנסיעה יש לה שער קבוע מותר ללוח להחזיר בנסיעה אף לאחר שהתייקר מחיר הנסיעה.

ואמנם בעבר כשהשתמשו בכרטיסיות דנו את הניקובים שבכרטיסיה לזכות נסיעה והתירו להלוות ניקוב ולפרוע בניקוב אחר אף אם התייקר מחירי הנסיעה בנתיים, אכן לענין רב קו לכאורה חלוק הוא. דאמנם אם הערך צבור היה שמו"ר לפי יחידות של נסיעה היה מקום לדון לראותו זאת כזכות נסיעה, אבל מכיון שהוא שמו"ר בערך של כסף, ומי שנשאר לו בערך צבור פחות ממחיר הנסיעה אינו יכול לממש את הכרטיס, וכמו"כ מי שהטעין את הכרטיס קודם התייקרות המחירים, צריך לשלם לאחר ההתייקרות לפי שעת היוקר, ואין שום משמעות למה שהטעין קודם, הרי זה מוכיח שטעינת הרב קו אין משמעותה רכישת זכות נסיעה, אלא שמירת הכסף בתוך הכרטיס, וממילא דהלוח מחבירו תיקוף נחשב [מדין ערב] שלוח את הכסף ששילם עבורו לנסיעה וצריך להחזיר לו לפי מחיר עלות הנסיעה שהיה בזמן שנסע ואם המחיר התייקר אינו יכול להחזיר לו בתיקוף אלא בדמי הנסיעה ששילם עבורו בלבד,

ובאמת שכבר דנו על הטענת הרב קו האם שרי להטעינו כשמקבל הנחה בזמן ההטענה, שהרי אם דנים את הטעינה ככסף נמצא שכששמטעין 100 ומוגדר שמקבל 150 (בוה עצמו לא היתה נפקותא באשר אף שמחיר הנסיעה הוגדר גבוה הרי שבפועל כולם קיבלו 'הנחה') וכאשר העלו מחיר ע"י ששינו את ההגדרה שמי שמטעין 100 מקבל 100 (היינו שביטלו את ה'הנחה' הקבועה) הרי יש כאן תוספת דמים בעבור ההלואה, והתירו זאת כיון דיכול לממש את כל הנסיעות מיד וממילא דאין רואים את תוספת דמים עבור האגר נטר, ואף שבריבית דאורייתא אין להקל על פי זה מ"מ כאן שהנידון בריבית דרך מקח שרי, אבל לענין הלואת נסיעה מחבירו דלא מהני סברא זו צריך להחזיר לפי ערך הנסיעה בזמן ההלואה.

ברם יש לדון לאידך גיסא דגם הטענת רב קו נחשבת קניית זכויות נסיעה בסכום מסויים [ומסוכם שמתחת סכום מסויים א"א לממשה]. שהרי חברת הנסיעות או המדינה (לכא"ו תלוי מי מקבל את הכסף, כיום המדינה, אך למרות זאת טוענים דיינים חשובים שחברת ההסעות היא מספקת השירות, ואכמ"ל) אינה מחוייבת לספק נסיעה בעד הכסף ולא חייבת ולא רשאית להחזיר כסף, וא"כ הוי כפסיקה שיכולה לחזור בה אם תקבל מי שפרע (אם כי חוקיהם לא מאפשרים לה לחזור), דפחות מסתבר לומר דחשיב שלוותה כסף ומחוייבת כסף בצורה של נסיעה בגדר 'אל תפרעני אלא בנסיעה' ולא תוכל לחזור בה אפי' אם תקבל מי שפרע.

א"כ כאשר מתקף עבור חבירו הוי כאומר לחברה תפרעי חובך לי ע"י שחבירי יסע, והוי כנתן לחבירו נסיעה וחבירו מתחייב לו שכאשר יקנה זכויות נסיעה יורה לחברה לפרוע לו נסיעה ע"י שהמלווה יסע, והוי כסאה בסאה דשרי ביצא השער.

גפ"ח אושר בכבוד (תר"פ)

אוסר**בכבוד**

חושבים עתיד כהלכה

בעידודם ובברכתם של מרן ורבנן גדולי ישראל שליט"א

לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית:

info@osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617 | office@osher-b.org

קרבן עולה ויורד בא רק אם ידע בתחילה (שהוא טמא) ובסוף (שאכל קודש או נכנס למקדש), שעיר הפנימי של יוה"כ בא אם ידע בתחילה ולא בסוף, והוא תולה להגן מן היסורים עד שידע ויביא קרבן עולה ויורד, ואם לא ידע בתחילה, ובסוף ידע או לא ידע, יש מחלוקת אם הוא מתכפר בשעיר החיצון של יוה"כ (דכתיב "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם והביא את דמו אל מבית לפרוכת וכו' וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל"), או בשעירי רגלים או בשעירי ראשי חדשים (דכתיב בהם "ושעיר עיזים אחד לחטאת"). ועל טומאת מקדש וקדשיו במזיד, שעיר הנעשה בפנים ויוה"כ מכפרים (י"ב:).

בכלל המקדש כל מוה שמעזרת ישראל ולפנים, ובגמרא (י"ד - ט"ז) יתבאר כיצד מוסיפים עוד מקום ומחילים עליו את קדושת המקדש, ומנלן.

מי שנטמא במקדש עצמו חייב לצאת מיד בדרך הקצרה ביותר (אפילו לאט), ואסור לו להשתחוות, ואם השתחוה, או שהה שיעור השתחוואה, או יצא בדרך ארוכה עובר. (ט"ז י"ז).

על איזה אכילה חייב- בגמרא (כ"א: - כ"ד). יתבאר האם בסתם שבועה חייב על אכילת כל שהוא, מה הדין באכל עפר, מה הדין כששתה, מה הדין כשאכל או שתה כמה מינים, ומה הדין כשאכל מאכלות אסורות.

עיקרי ענייני שבועות-

שבועת ביטוי נקראת כך על שם הפסוק "או נפש כי תשבע לבטא בשפתיים להרע או להיטיב, לכל אשר יבטא האדם בשבועה". וממשיך הפסוק "ונעלם ממנו וכו' והביא את אשמו לד' וכו' ואם לא תגיע ידו' וכו', והיינו שאם עבר על שבועתו מביא קרבן הנקרא 'קרבן עולה ויורד', והיינו שעשיר מביא כשבה או שעירית עיזים לחטאת (כמו קרבן חטאת), ועני מביא שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, ודל שבדלים מביא מנחת חוטא עשירית האיפה סולת. "להרע או להיטיב" אין הכונה לדבר רע או טוב ממש, אלא טוב הכונה עשיה חיובית, ורע הכונה מניעת עשיה. הפסוק מדבר על אדם שנשבע שיעשה או לא יעשה דבר מסוים בעתיד, ואילו הנשבע שעשה או שלא עשה דבר מסוים והדבר אינו נכון, נחלקו רבי עקיבא ורבי ישמעאל אם הוא חייב קרבן עולה ויורד.

הנשבע שלא יעשה דבר מסוים אם יעשה דבר אחר, דינו תלוי האם עשה את אחד הדברים או את שניהם בשוגג או במזיד (הן לענין אם חייב קרבן או מלקות, הן לענין אם חלה השבועה, דבשוגג לפעמים לא חלה השבועה משום דבעינן "האדם בשבועה"), ולפעמים הדבר תלוי גם האם עבר קודם על התנאי ואח"כ עשה את הדבר שנאסר עליו, והאם התראת ספק שמה התראה. (כ"ח).

שבועת שוא נקראת כך על שם הפסוק "לא תשא את שם ד' אלוקיך לשוא", והיינו הנשבע לחינם, כגון שנשבע על עמוד של שיש שהוא של זהב, (וכן הנשבע לבטל את המצוה, ששבועה זו היא לחינם מפני שהיא לא יכולה לחול כיון שהוא מושבע ועומד מהר סיני לקיים את המצוות), או הנשבע על אבן שהיא אבן, או הנשבע על דבר שא"א לעשותו כגון שלא יישן שלשה ימים. ועונשו הוא מלקות במזיד, אבל בשוגג הוא פטור מקרבן.

שבועת העדות - עדים שידעו עדות שעשויה להועיל לבעל דין לזכות בדין של ממון, ובעל הדין תבעם להעיד עבורו, והם נשבעו שאינם יודעים את העדות (-כפירה), והשבועה היא שקר, ומחמת כך נגרם לבעל הדין הפסד ממון, חייבים קרבן עולה ויורד, דכתיב (ויקרא ה' א') "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע, אם לא יגיד ונשא עונו".

שבועת הפקדון - מי שיש לחבירו תביעת ממון עליו, כגון שתובע ממון שהפקיד אצלו או שהלווה לו, והנתבע כופר, ונשבע על כך לשקר, והודה, חייב לשלם את הממון בתוספת חומש, וכן חייב להביא קרבן אשם. מקור דין זה הוא מדכתיב (ויקרא ה') "נפש כי תחטא ומעלה מעל בד', וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל וכו', והיה כי יחטא ואשם, והשיב את הגזילה וכו', ושילם אותו בראשו וחמישיתו יוסף עליו וכו'. ואת אשמו יביא לד', איל תמים מן הצאן". דיני שבועת הפקדון מבוארים בפרק שבועת הפקדון (ל"ו- ל"ח:).

שבועת הדיינים היינו שבועות שהדיינים משביעים בתביעות ממון שבין אדם לחבירו. ובשונה מהדינים הקודמים שבהם

עיקר הנדון הוא לגבי חיוב קרבן על השבועה, בשבועת הדיינים הנדון הוא מתי הנתבע צריך להשבע כדי להפטר מחיוב ממון, (ואם הנתבע נשבע לשקר שבועות אלו והודה חייב קרן חומש ואשם, ואם היו לתובע עדים שיכלו לעזור לו בנדון הממוני, והם נשבעו לשקר שאינם יודעים לו עדות, חייבים קרבן עולה ויורד), ולפעמים השבועה מוטלת על התובע שאם הוא נשבע על טענתו הוא נוטל את הממון שתבע.

מן התורה אין משביעים אדם אלא כשהודה במקצת, או כאשר יש עד אחד כנגדו, או בשומר שטוען שקרה לפקדון דבר הפוטר אותו מלשלם -גניבה ואבידה בשומר חנם, ואונס בשומר שכר. (ומשביעים אותו שלא פשע בה, ושלא שלח בה יד, ושאינה ברשותו. ב"מ ו.ו.). כמו כן כאשר אדם חייב שבועה לחבירו, התובע יכול לגלגל עליו שבועה על טענות נוספות, שיש לו עליו, אפילו כשאותם טענות אינם מחייבות שבועה, ודין זה נלמד מדכתיב בסוטה "ואמרה האשה אמן אמן", שכיון שהיא נשבעת על דבר אחד מגלגלים עליה שבועות נוספות.

שבועות המשנה ושבועת היסת - מדרבנן ישנם אופנים נוספים רבים שמשביעים בהם אדם על טענות ממון, רוב השבועות הם 'שבועות המשנה', ושבועה אחת שהיא 'שבועת היסת' היא תקנת חכמי הגמרא.

שבועה היינו הנשבע בעצמו, או שענה אמן אחר שבועה שהשביעוהו אחרים (כ"ט).

חומר חטא ועונש השבועה - כתב בספר החינוך (מצוה ל') משרשי מצוה זו, לדעת בני אדם ולקבוע בנפשותם ולחזק האמונה בלבותם, כי האל ברוך הוא אשר בשמים ממעל, חי וקיים לעד אין קיום כקיומו, וראוי ומחויב עלינו בזכריו שמו הגדול על מעשיו ועל דבוריו, לזכרו באימה ביראה ברתת וביזע, ולא כמהתלים ומדברים בדבר קל כמו הדברים ההווים ונפסדים ואינם נשאים בקיומם כמונו אנחנו בני אדם ושאר דברי העולם השפל, על כן לקבוע הענין הזה בלבבנו ולהיות יראתו על פנינו לחיותנו ולזכותנו, חייבנו במצוה הזאת לבל נזכיר שמו הקדוש לבטלה, וענש מלקות על המקיל ועובר עליה. ומזה השורש בעצמו הוא ענין שבועת שקר, כלומר נשבע לקיים דבר ולא קיימו שהיא נקראת שבועת ביטוי, שבא עליה לאו אחר בפני עצמו בסדר קדושים תהיו, כמו שנאמר [ויקרא י"ט, י"ב] ולא תשבעו בשמי לשקר, כי הנשבע בשם הגדול לאמת דבר שהיה, והוא יודע ששקר בפיו, הנה הוא מקיל ביראת אלהים כאומר בלבו שאין אמת, תאלמנה שפתיו.

דינים נוספים שמתבארים במסכת שבועות: מתי חייבים על הוצאה בשבת. (ב. ה.). מלקות בלאו שאין בו מעשה. (ג.). מראות נגעים (ה' ו'). מתי אפשר לפדות קדשים הקדושים בקדושת הגוף. (י' - י"ב). כפרת השעיר לעזאזל ויום הכיפורים. (י"ב י"ג). חיוב קרבן ואיסור לאו ועשה בביאת נדה. (י"ז י"ח). איזו ידיעה צריך בשאר איסורים בשביל להתחייב קרבן. (י"ח). דיני מתפיס בשבועה או בנדר. (כ.). מעילה בקונמות. (כ"ב). איסור חל על איסור. (כ"ד). דיני הנשבע לבטל מצוה. (כ"ז). דיני הדין והשבועה בבית דין. (ל' ל"א). דיני מחיקת השמות. (ל"ה). המקלל בשם. (ל"ו). דיני טוען ונטען. (ל"ט - מ"ב). דיני המלוה על המשכון ואבד המשכון, ושמייטת כספים במלוה על המשכון. (מ"ג מ"ד).

ע"כ ההקדמה.

ד. במראות נגעים שייך מלקות בקוצץ בהרתו (אבל על קציצת מראות טהורים אין חיוב מלקות. תוד"ה בקוצץ), דכתיב "השמר בנגע הצרעת" ואמר רבי אבין בשם רבי אילעא שהשמר או פן או אל זה לא תעשה. ואין לומר דמיירי כגון אם התרו בו שלא ליכנס למקדש ונכנס, או שלא אכלול בשר קודש ואכל, דא"כ היינו ידיעות הטומאה, ואם התרו בו שלא ליכנס במתנה לויה ונכנס, לא לקי, דהכתוב נתקו לעשה דכתיב "בדד ישב". אבל אי איירי לענין קרבן ניחא דיש קרבן לאחר שנטהר מנגעו. תוד"ה מראות.

ביציאות השבת שייך מלקות לרבי ישמעאל דס"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד שאם יעבור עליו יתרו בו שהוא יתחייב מיתה, לוקין עליו אם לא התרו בו למיתה אלא למלקות.

א"א להעמיד את המשנה כר"ע משום שלר"ע אין לוקין על יציאות השבת, דס"ל שלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו, דהאזהרה נכתבה לעונש מיתה ולא לעונש מלקות.

אמנם מה שמבואר במתני' שלוקה על העלם טומאה או העלם מקדש, זה נוחא גם לר"ע, דאף דס"ל שאין חייבים קרבן על העלם מקדש, מ"מ י"ל שמלקות חייב גם בזה, ולפי זה כוונת המשנה לידיעות והתראות דמלקות איירי במזיד, אך אין מתני' כר"ע ליכא ארבע אלא שתיים, ועוד דהעלמה לא שייכא במלקות.

רב יוסף אומר דמתני' מיירי לענין קרבן ורבי סתם לגבי ידיעות הטומאה כרבי ישמעאל, ולגבי שבועות כר"ע.

ד': ולרב כהנא רבי עצמו סובר בידיעות הטומאה כרבי ישמעאל, וכדאיתא בברייתא שרבי חולק על ר"ע ולומד מ"נועלם ונעלם" שחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש, (ולר"ע לומדים מזה שאינו חייב אלא כשיש ידיעה בתחילה ובסוף והעלם באמצע. (רש"י מפרש דתרי נועלם כתיבי גבי טומאה בקרבן עולה ויורד, "ונעלם ממנו והוא טמא", "ונעלם ממנו והוא ידע", קמא למיגמר מניינא על העלם טומאה הוא חייב ולא על העלם מקדש, ואידך קרא יתירא הוא לדרשה, והטל "והוא ידע" בין שני "ונעלם" ודרוש דלאחר שהיתה לו ידיעה נעלם. ולא בעי קרא לומר שצריך ידיעה בסוף, דאי לא ידע שחטא אמאי מיית' קרבן. והתוס' (ד"ה ונעלם) מקשים על דברי רש"י, ומבארים שר"ע דריש ליה מנועלם יתירא מכלל שידע, ורבי מנועלם דאתי לגופי' דריש מכלל שידע ידיעת בית רבו. ועוד יש לפרש ונעלם ונעלם שתי פעמים ש"הוא ידע" בין תרי נועלם, דהשתא אריכי ידיעה אחת העלמה וקודם השלימה. ובשבועות מבטרא סובר רבי כר"ע שיש קרבן בשבועה על העתיד, דדריש **רבי ומיעוט ורובי**, דכתיב "ונפש כי תשבע (ככל או רבוי) להרע או להטיב (פרט או מיעוט) לכל אשר יבטא (ככל או רבוי)". פרט הוא פירושו של כלל, ולכן אין בכלל אלא מה שבפרט, ואם חזר וכלל בא לרבות כעין הפרט, אבל ברבוי ומיעוט, הפרט אינו מפרש את הכלל אלא ממעט את הרבוי במקצת, שיהיה כעין הפרט, וכשחזר ורביה מרבה אפילו מה שאינו כעין הפרט חוץ מדבר אחד שאותו הכי ראוי למעט. ולכן הדורש כלל ופרט וכלל מרבה מהכלל כד' דברים לבאב שאין בהם הירעה והטבה, ואילו הדורש רבוי מיעוט ורבוי ממעט רק נשבע לקיים את המצוה.

וכתבו התוס' (ד"ה ר"ע) דהא דאיתא בב"מ (ד':) שאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות, ומבואר דדריש כללי ופרטי, דלמאן דדריש ריבויי ומיעוטי לא ממועטי' אלא שטרות כמבואר להלן, לספרים גרסי' התם רבי יעקב נוחא, ואי גרסינן י"ל ר"ע דאפי' מאן דדריש ריבויי ומיעוטי כי איכא תרי מיעוטי מוקמת חד למעוטי קרקעות וחד למעוטי שטרות, ולר"ע יש איזא מיעוט נוסף בשבועות למעט קרקעות. וי"מ שמיעוט קרקע משבועה לא נלמד מקרא ד"כי יתן איש" מכלל ופרט וכלל, אלא מקרא דממועטים כפל מ"על כל דבר פשע", ממעטים גם שבעה והתם איכא טובא מיעוטי למעט שטרות וקרקעות, וקרא דכי יתן איש אתא לדרשא. ור"ע דאפי' מאן דדריש ריבויי ומיעוטי, מיעט וריביה ומיעט לא דריש, אלא דעל ליה בפרט וכלל ופרט.

הגמ' דוחה ששיטת רבי עצמו שאין חייבים קרבן בשבועה על העתיד, שהרי רבי דורש **כלל ופרט וכלל** ולא רבוי ומיעוט ורובי, כדמצינו שרבי סובר ברציעת עבד עברי שלומדים כלל (-ולקחת) ופרט (-מרצע) וכלל (-ונתת), שהפרט הוא מרצע ומורבים כעין הפרט כל דבר ממותכת, (ודלא כרבי יוסי ברבי יהודה שדורש רבוי ומיעוט ורבוי ומרבה כל דבר שנלקח ביד כגון סול (-חתיכת עץ חדודה) סירה (-קוף) מחט מקדח ומכתב, וממעט סס). ומה שלגבי פדיון הבן דכתיב "ופדויו (-כלל או רבוי) מבן חודש תפדה (-כלל או רבוי) בערכך כסף חמשת שקלים" (-פרט או מיעוט, ואע"פ שהפרט כתוב אחרי שני הכללים, איכא תנאי דס"ל ששתי כללות הסמוכים זו לזה הטל פרט ביניהם ודומם בכלל ופרט וכלל), רבי דורש מיעוט ורבוי ומיעוט ומתיר לפדות בכור בנסף דבר חוץ משטרות (שא"א לפדות בשטר חוב של אחרים. וכתבו התוס' (ד"ה יצאו) שמשמע כאן ששייך למכור שטרות) שאינם ממוון שהנייר אינו אלא לראיה ואינו שוה כלום, וזה ראוי למעט יותר מן הכל, (ולרבנן דורשים כלל ופרט וכלל וממועטים גם עבדים וקרקעות, דבעינן שיהיה כעין הפרט דבר המיטלטל וגופו ממוון), צ"ל שדווקא בפדיון דורשים רבוי ומיעוט ורובי, כיוון שהתורה כתבה את הפרט אחרי שתי הכללות, (כפי שאמר רבי ישמעאל לגבי הא דכתיב "את זה תאכלו מכל אשר אשר במים (-כלל) כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים (-כלל) בימים ובהנחלים (פרט)" שכיוון שכתוב "במים" שני פעמים סמוכים זה לזה, אין זה כלל ופרט אלא ריבה ומיעט. ולרבנן מטילים את הפרט בין הכללות ולומדים בכלל ופרט וכלל).

ה. ולכן צ"ל שאע"פ שרבי עצמו סובר שאין חייבים קרבן בשבועה על העבר, מתני' כר"ע שמחייב.

מה דורשים מדכתיב ב' פעמים "ונעלם" – לר"ע לומדים שצריך **ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם באמצע**. ולרבי מדכתיב "ונעלם" מכלל דבתחילה ידע, ומדכתיב "והוא ידע" לומדים שגם בסוף יש ידיעה, (לרבא לומדים ממה שלא כתב "והיא עלומה ממנו", ולאביי הרי בסוטה דכתיב "ונעלם מעיני אישה" אין הכונה שידע מעיקרא, שהרי אם האיש אינו מנוקה מעוון שבא עליה אחרי שנסתרה, אין המים בודקים את אשתו, (כתבו התוס' (ד"ה ונעלם) ש"מ שידע מעיקרא שנטמאת, ולפ"ז צ"ל שבשעת השקאה לא נזכר שנטמאת, והוא משקה אותה סתפס, דע"י ההשקאה יתברר אם היתה לו ידיעה מעיקרא. וי"מ שנעלמה ממנו הסתירה, ולפ"ז אפילו לא בא עליה משנסתרה חשיב אינו מנוקה מעוון, דכיון שחשב כי מראה שלא הקפיד, ואפילו שחש מוחה על עוון בניו ונזותיו חשיב אינו מנוקה מעוון). וכן

התורה דכתיב בה "ונעלמה מעיני כל חי" מעולם לא ידע איש ערכה, אלא רבי סובר שהידיעה מבית רבו שלמד שם שהנוגע בטומאה טמא, והוא ידע שהרגיש כשנגע, אבל לא התבונן לשים לב שנטמא, מספיקה להחשב ידיעה אע"פ שידיעה זו לא נעלמה ממנו גם עתה (תוד"ה ידיעת), ורק תינוק שנשבה לבין העכו"ם לא חשיב ידיעה בתחילה), ומ"נועלם" השני לומדים **לחייב על העלם טומאה והעלם מקדש**.

יציאות השבת שתיים שהם ארבע

איתא במתני' יציאות השבת שתיים שהם ארבע. ובמסכת שבת הוסיפו **שתיים שהם ארבע בפנים ושתיים שהם ארבע בחוץ**. לרש"י בפנים היינו הכנסות ובחוץ היינו הוצאות. ולתוס' (ד"ה שתיים, ולרש"י בשבת) בפנים היינו של בעה"ב העומד בפנים, שתיים היינו הוצאה והכנסה שחייב, שהם ארבע היינו הוצאה והכנסה שפטור, ובחוץ היינו לעני העומד בחוץ. וריב"א פירש ששתיים היינו הוצאה דחייב והוצאה דפטור, שהן ארבע היינו הכנסה דחייב ודפטור, לבעל הבית העומד בפנים וכן לעני העומד בחוץ.

וצ"ב למה כאן לא מנו בפנים ובחוץ.

ואין לומר דהכא לא תני תולדות (ומ"מ בנגעים תני תולדות, משום ששא"א למצוא שתיים שהם ארבע בענין אחר. תוד"ה אבות), ובשבת ששם עיקר דיני שבת תני נמי תולדות. שהרי בהוצאות יש רק ב' אבות, ואין לומר ששנו גם הוצאות שפטור עליהם, שהרי בנגעים מנו רק את אלו שחייב עליהם.

רב פפא מתרץ שכאן מנו רק מקומות שחייב עליהם, שתיים דהוצאה ושתיים דהכנסה, והתנא קורא גם להכנסה הוצאה, (שהרי המוציא מרשות לרשות איירי גם מרה"ר ורה"י, וגם המשנה בשבת מפרטת מקרה לה הכנסה. ותני בהוצאה תולדה, ולא בשאר אבות, כיון שאפשר לכלול תולדה בדרך קצרה. אי נמי כיון שזה מלאכה גרועה תנא ליה. תוד"ה מי), דכל עקירת חפץ ממקומו נחשבת הוצאה, ובשבת ששם עיקר ידי שבת מנה התנא גם מקומות שפטור אבל אסור היכא שאחד עוקר והשני מניח.

ה. רבא מתרץ שכוונת התנא יציאות לרשויות, ושתיים היינו רה"י ורה"ר, ועל ידי שתי הרשויות יש ד' איסורים בפנים וד' בחוץ, ולר"י הכונה שברשויות שבת יש ב' חויבים שד' הם' בפנים וכן בחוץ. תוד"ה רבא, הראשון.

מראות נגעים שנים שהם ארבעה

להלן מבואר מהם 'מראות נגעים שנים שהם ארבעה' המטמאים, ומה לבן יותר ממה, ואלו מראות מצטרפים זה עם זה לשיעור גרים המטמא.

מראות נגעים שנים שהם ארבעה, והיינו בהרת עזה (-לבנה ביותר) כשלג, ושניה לה כסיד ההיכל, ושאת כצמר לבן שהוא לבן יותר מסיד וקרוב ללבנונית בהרת, ונראה גבוה מעט מבהרת בגלל שאינו לבן כמוהו וכל דבר שחור נראה גבוה מן הלבן, ושניה לה כקרום ביצה שהיא פחות לבנה מסיד, ומה שפחות לבן מזה אינו נגע אלא בוהק וטהור, והתולדות מצטרפות לאבות לשיעור גרים. וכתבו התוס' (ד"ה שנים) שסדר לבנוניות: שלג, צמר לבן, סיד ההיכל, וקרום ביצה. והיה נראה לומר דכל למעלה משלג בכלל שלג, ומצמר ועד שלג בכלל צמר, ומסיד ועד צמר בכלל סיד, ומקרום ועד סיד בכלל קרום, אבל מדברי הגמרא מבואר שאין דרך הנגע לבא אלא בד' מראות הללו ואין מראות אחרות בינתיים, והא דאיתא בנגעים שיש ע"ב מראות נגעים, ד"ב דחשיב פתחיו או נגע בתים ובגדים, או שבכל אחד יש כמה מראות, שיש שלגים לבנים זה מזה וכולן מראה שלג, וכן בשאר המראות נגעים, אבל לעולם לא יבא הנגע כי אם בד' מראות הללו.

עוד כתבו התוס' (ד"ה שאת) ששיטת ר"מ (ריש נגעים) ששאת היא כקרום ביצה, שניה לה כצמר לבן, והיינו צמר שאינו נקי, ושחור מסיד, דאין סברא דלשאת שהיא שחורה מכולן תהיה תולדתה לבנה מתולדה דבהרת שהיא לבנה מכולן.

שיטת רבי עקיבא שכל מראה נגע יכול להצטרף רק עם מראה הסמון לו בלבובנו, וסדר הלבון הוא כהרת כשלג, שאת כצמר, סיד ההיכל, וקרום ביצה.

הגמ' אומרת שמתני' שחילקה מראות נגעים לשניים, דלא כר"ע, דלר"ע קרום ביצה מצטרף לשאת אע"פ שאינה סמוכה לה, מדכתיב "ולשאת ולספחת" ללמד שיש ספחת שהיא טפילה לשאת, וסיד היכל מצטרף לשאת כיון שגם הוא תולדה של שאת והוא דומה לשאת, ושאת מצטרפת לבהרת שהיא סמוכה לה וכתבי "והיה" ללמד שמצטרפים, ומה שצמר רש"ע שמצטרפים זו למעלה מזו, היינו בסיד שאת ובהרת. רש"י. ולתוס' (ד"ה אף) גם לר"ע סיד הוא תולדה דבהרת, ואפ"ה אין מצטרפת עימה הואיל שגבוהה ממנה שתי מעלות, אבל עם השאת מצטרפת שאין גבוהה הימנה אלא מעלה אחת.

ו. רבי יהושע בן קרחה בנו של ר"ע (שהיה קרח) שאל את ר"ע למה אמרו "מראות נגעים שנים שהם ארבעה", ולא אמרו שמקרום ביצה ולמעלה טמא, דקיימא לן לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה, ואם לומר שמצטרפים זה עם זה, יוסיפו לומר שמצטרפים זה עם זה, ויפרשו שרק אלו הסמוכים זה לזה במעלה אחת מצטרפים. (תוד"ה ויאמרו). ענה לו ר"ע שאמרו כך כדי לומר שכהן שאינו בקי בהם ובשמותיהם אינו רואה את הנגעים. אמנם אם יש ישראל בקי עימו, והיינו דמסבירו ליה וסביר (והמסביר עיניו כחות ואינו יכול לראות, דאי לאו הכי המסביר יראה בעצמו), אפילו כהן שוטה יכול לומר טמא. תוד"ה כל.

רבי חנינא המשיל את צירוף המראות לר"ע לד' כוסות חלב שנפל לאחד ב' טיפי דם ולשני ארבע ולשלישי שמונה ולרביעי י"ב (וא"צ לכפול כמו בקודמים, שכיון שכבר נפלו הרבה טיפות, ניכר כבר כשמוסיפים קצת. תוד"ה ואחד) וי"א ט"ז, שכולם מראות לובן, וכל אחד מצטרף עם מה שלמעלה ממנו. ומכאן מבואר שדעת ר"ע שכל מראה מצטרף רק עם מה שלמעלה ממנו. ואין לחלק בין פתוך (-מעורב, והוא נגע לבן אדמדם הכתוב בתורה) לחלוק. ואמור ר"ע שהאדמיומות בשניהם (-במראה הראשון והשני) היא כיין מזוג במים שסביביותו לבן, אלא ששל בהרת עזה כשלג, ושל צמר דיהה ממנה.

ו: **סדר צירוף המראות לרבנן** – לרבי חנינא הצירוף לרבנן הוא כשני מלכים ושני מושלים, שכל מלך הוא מעל המושל שלו, בהרת היא המלך של סיד, ושאת היא המלך של קרום, וכל תולדה מצטרפת לאב שלה. ולרב אדא בר אבהו הסדר דומה למלך, ורופילא - איפרכוס של המלך, ואלקפתא מלך פחות חשוב, וריש גלותא -השר של אלקפתא, וכשהולכים שניים שניים כל אחד הולך אחרי מלכו. ולרבא הסדר דומה לשבור מלכא -מלך פרס וקיסר מלך רומי, ולכל אחד יש שר ורומי עדיפה מפרס, שטבעה של רומי יצא בכל העולם, ולרבינא הסדר דומה לטלית של צמר חדשה וטלית בלויה וסדין פשתן חדש וסדין בלוי, שהחדש לבן הרבה יותר מהישן, אבל טלית וסדין קרובים זה לזה בלבונם, וכך תבהרת קרובה לשאת, אבל גבוהה הרבה מהסיד שהוא תולדתה, וכן השאת גבוהה הרבה מן הקרום. רש"י. והתוס' (ד"ה גלימא) כתבו שלבוי לבן יותר מחדש, ולענין חשיבות נקט הכא.

מקור ד' מראות הנגעים – כתיב "שאת או ספחת או בהרת". בהרת היא הלבנה ביותר דכתיב "ואם בהרת לבנה היא". (והא דכתיב "הנותן שלג כצמר, אורחיה דקרא למיתלי שאינו מצוי במצוי. תוד"ה ואין). והיא עמוקה כמראה חמה העמוקה מן הצל, דכתיב "ומראה עמוק מן העור". שאת היינו גבוה. ספחת היינו טפילה לשאת דכתיב "ולשאת ולספחת", וטפילה לבהרת ('לבנה לבנה' משאת), או ממה שהתורה קראה "ספחת" בין שאת לבהרת.

שאת היינו כצמר לבן של כבש בן יומו, שמכסים אותו בשביל לעשות ממנו מילת.

מגלן שחייב קרבן עולה ויורד נאמר על טומאת מקדש וקדשיו

נתבאר לעיל שטמא שנכנס למקדש או אכל קדשים חייב קרבן עולה ויורד, אבל אם רק נגע בקודש או שאכל תרומה פטור. והנה בתורה לא נאמר במפורש דמיירי דווקא באכל קודש או נכנס למקדש, אלא כתוב "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא וכו' ונעלם ממנו והוא ידע ואשם", ולהלן יבואר מגלן דמיירי בהכי.

כתיב בקרבן עולה ויורד "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא", והיינו בטומאת מקדש וקדשיו שהטמא נכנס למקדש או אכל קדשים, אבל על נגיעה בקדשים אינו חייב, דכיון שכשהזהיר וענש על הטומאה איירי בטומאת מקדש וקדשיו, במקדש כתיב "לא יטמאו את מקדש" וכתבי כי את מקדש ד' טמא וכתבה". ובקדשים כתיב "לא יאכל עד אשר יטרה" וכתבי "והנפש אשר תאכל בלא איסור (ד"ה לא) רבי יוחנן לומד קדשים גזירה שוה 'טומאתו טומאתו' ממקדש, וריש לקיש לומד מ"בכל קודש לא תגע". ה"ה לענין קרבן עולה ויורד.

הגמרא שואלת דילמא מיירי בתרומה שאכלה בטומאה, שהרי גם עליה הזהיר וענש הכתוב, דהיא בכלל "בקדשים לא יאכל" וכתבי "ומתו בו כי יחללוהו", ותרומה בכלל דכתיב "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים", וקדשים אסור לאכול עד הבאת הקרבן. וביאורו התוס' (ד"ה אימא) שקושיית הגמרא היא דנימא דמיירי גם בתרומה, ולא רק בתרומה. עוד כתבו התוס' דהוה צמי למיפרך דמיירי בטמא ששימש בלא איסור ביאת מקדש, כגון שנטמא בעזרה ויהא בלא שהיה ויהפך צינורא בדרך הליתו, ולא נקט הכי משום שדין זה עצמו נלמד מתרומה. ומטומאת כהנים לא מצ' למיפרך, דלא הוזרהו אלא על המת והכא כתיב שרץ ונבילה.

הגמרא מתרצת דלא אשכחן חיוב קרבן בשוגג בדבר שחייבים עליו מיתה במזיד, דאין חטאת באה אלא על שגגת כרת. כדאמרין בהוריות (ח). וכתבו התוס' (ד"ה לא) דהכי נמי לא אשכחן עיוון כרת שחייבים עליו קרבן עולה ויורד, אלא דההוא טעמא עדיף טפי.

ז. הגמרא שואלת דנימא שדווקא קרבן קבוע לא אשכחן בדבר שחייבים עליו מיתה, אבל קרבן עולה ויורד שייך גם בשגגת מיתה, כמו שמצינו בשבועת העדות ושבועת ביטוי שחייב קרבן עולה ויורד אע"פ שבמזיד אינו לא במיתת ולא בכרת.

הגמרא מתרצת דכתיב בעניינא דקרבן עולה ויורד "לכל טומאתו אשר יטמא בה" למעט תרומה.

הגמרא שואלת שנאמר ש"בה" בא למעט טומאת קודש, לומר דלא סגי בקרבן עולה ויורד אלא בעי קרבן קבוע לעני ולעשיר, כיון שזדונו במיתה.

רבא מביא את דברי רבי (וקרא עליו את המקרא "דולה מים מבוורות עמוקים") ששאל למה כתבה תורה בקרבן עולה ויורד "או בנבלת בהמה טמאה" והא כבר כתיב "או בנבלת חיה טמאה" ובהמה בכלל חיה שנאמר "וזאת הבהמה אשר תאכלו" וסמיק ליה "כל בהמה

מפרסת פרסה", ולומדים מזה גזירה שוה בהמה טמאה בהמה טמאה דקרא מיירי בטומאת קודש.

ואין ללמוד טומאת מקדש **מדהוקש קודש למקדש**, דכתיב ”בכל קודש לא תגע ואל המוקדש לא תבוא”, דא"כ נלמד גם תרומה שנתרבתה מ"בכל", ונמנעט מ"בה" מקדש, ואף שמקדש דומה לקודש בכך ששניהם בכרת, מ"מ עדיף למעט מקדש ולרבות תרומה, דתרומה דומה יותר לקודש ששניהם זה אכילה, משא"כ ביאת מקדש.

ואין ללמוד **מדכתיב ג"פ כריתות בשלמים**, אחת לכלל ואחת לפרט דשלמים היו בכלל הקדשים, ויצאו לומר שדווקא קדשי מזבח חייבים עליהם משום טומאה, ולא קדשי בדק הבית, דכל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא. (ולא לפינן בכלל ופרט, כיון שהם מרוחקים בשני עניינים), ואחת לקודש, ואם אינו ענין לקודש תנהו ענין למקדש. (ובתרומה ליכא לאוקמי, כיון שאין בה כרת. תוד"ה תנהו). דהא הכריתות השלישי נצרך לדברים שאינם נאכלים, כגון עצים של מערכה ולבונה וקטורת שאם אכלם בטומאה חייב. (ואהרהר יליף מ"והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל". אי נמי כרת לא בעי אזהרה. תוד"ה ואחת). ולר"ש שפוטר בדברים שאינם נאכלים, מרבים חטאות הפנימיות פר ושעיר של יוה"כ, פר כהן משיח, פר העלם דבר, שטעונים הזאה על מזבח הפנימי, שאע"פ שלר"ש אין חייבים עליהם משום פיגול (כמו בכל דבר שאינו קרב על מזבח החיצון כשלמים), חייבים עליהם משום טומאה.

ואין ללמוד מדכתיב **ג"פ טומאה בשלמים**, אחת לכלל ואחת לפרט, ואחת לקודש, ואם אינו ענין לקודש תנהו ענין למקדש. דכיון דאיצטריך לכתוב כרת לקדשים שאינם ראויים לאכילה, צריך לכתוב גם לשון טומאה.

ז: מסקנת הגמרא שלומדים קרבן עולה ויורד בטמא שנכנס למקדש מגזירה שוה "טומאתו טומאתו", ומ"בה מרבים נבלת עוף טהור המטמאה בבית הבליעה שאם אכלה ונכנס למקדש חייב, ואף ד"בה" הוי מיעוט, כיון דכתיב גם "כי יגע" למעט מידי דלאו בר נגיעה אלא מטמא רק בבית הבליעה, דכתיב "אשר תאכל נבילה וטרפיה וכבס בגדיי", ותכתיב "לטמאה בה" ללמד שאין לך עוד טומאה אחרת מלבד באכילה, אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות.

על מה השעיר הפנימי של יוה"כ מכפר

בסדר עבודת יום הכיפורים (בפרשת אחרי מות), כתיב "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם והביא את דמו אל מבית לפרוכת וכו' וכפר על הקודש שטומאות בני ישראל". ואמרו חז"ל שהכונה שהוא מכפר על טמא שנכנס למקדש או אכל קודש. ולהלן יבואר מנלן שעל זה השעיר הנעשה בפנים מכפר, ולא על דברים אחרים.

שעיר הנעשה בפנים ויום הכיפורים תולה על טומאת מקדש וקדשיו, באופן שהיתה ידיעה בתחילה ולא בסוף, דכתיב "וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל".

לרבי יהודה כיון דמצינו לשון טומאה בעבודה זרה ("למען טמא את מקדשיו" -קדושת שמי, והאי קרא במולך כתיב, וקסבר דמולך היינו עבודה זרה. תוד"ה בע"ז), גילוי עריות ("ולא תטמאו בהם"), ושפיכות דמים ("ולא תטמא את הארץ") ואיירי במזיד ולא אתרו ביה שאינו נהרג, או בשוגג ולא נודע לו, וברציחה איירי אף בשוגג היכא שאינו בר גלות כגון שהרג דרך עליה או שהוציא ראשו אחרי שזרק את האבן. (ובגילוי עריות שחייבים עליו כרת ליכא לאוקמי, דאיכא למיפרך דבר מלקות הוא. תוד"ה גילוי). וכת‏יב בשעיר הנעשה בפנים ”מְטוֹמאות” א"כ אינו מכפר על כולם, אלא על טומאת מקדש וקדשיו, שמצינו **שחילקם הכתוב משאר טומאות**, שמביא קרבן עולה ויורד, ולא קרבן קבוע כבשאר שגגת עבירה. וכתבו התוס' (ד"ה יש) שיש עוד הרבה טומאות, כגון אוכל תרומה בטומאה, ונקט הני לרבותא, שאע"פ שהם חמורות ממעטים אותם, וממילא ה"ה שהקלות יותר מתמעטות. אי נמי נקט הני שאינם טומאה ממש אך נכתבו בלשון טומאה. ואין להקשות מדאמרינן לקמן ח: 'כפרה אחת מכפר ואינו מכפר ב' כפרות, דרק כשומכפר מה שקרבן אחר מכפר חשיב ב' כפרות.

ח. ואין לומר דאיירי **בעבודה זרה** שחלוקה במה שמביא שעירה ולא כשבה ובשאר כריתות מביא או כשבה או שעירה. דבעינן חילוק להלקל, דומיא דשעיר הפנימי שזה קולא שיחיד מתכפר בקרבן ציבור אע"פ שלא חיסר ממון משלו, וזה חילוק להחמיר שאם לא ימצא שעירה אלא בדמים יקרים יביאנה בעל כרחו.

ואין לומר דאיירי **בטומאת יולדת** (לומר שאם עבר עליה יום הכיפורים אוכלת בקדשים בלא קרבן. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה ואימא) דאע"ג דא"כ לא אתי לכלל חטאת, אין לחוש כיון שבטומאות מקדש וקדשיו אתי לכלל חטאת. ואף שהיא בת קרבן, קרבנה בא להכשיר בקדשים ולא לכפרה, ואפילו לר"ש שיוולדת חוטאת, עיקר הקרבן בא להכשיר בקדשים. ור"י מפרש שכונת הגמרא לספק יולדת, שאף שמביאה חטאת העוף על הספק, זה לא מחשיב אותה בת קרבן). או **במצורע**, שהם מביאים קרבן עולה ויורד, או **בנזיר טמא** שמביא תורים ובני יונה, דהא כתיב "חטאתם" ולא טומאתם, ולרבי שמואל בר נחמני שאמר שהנגעים באים על ז' עונות כדמפרש בערכין, (ואף שאין מביאים קרבן על חטאים אלו אא"כ נצטרע, סלקא דעתך שהקרבן בא גם לכפר וגם להתירו

בקהל. תוד"ה על), מ"מ התכפר ע"י צער הנגע, והקרבן בא להתירו לבוא בקהל, ור"א הקפר דס"ל שנזיר הוא חוטא לפי שציער עצמו מן היין, (שאף שהשעיר בא לכפר רק על הטומאה, מ"מ מחמת הטומאה ציער עצמו מן היין פעם שניה ושנה בחטא, ולכן קרינן ביה "וכפר מטומאתו", אבל לרבנן אפילו כשנטמא במזיד הקרבן לא בא על החטא, שהרי אפילו בנטמא באונס מביא קרבן, ולשון "חטא" הכונה חסרון. תוד"ה ולרבי), ס"ל כר"ש וכדלהלן.

הילפותא לשיטת רבי שמעון - לר"ש א"א ללמוד מהנ"ל, דדילמא איירי ביולדת, ואף דכתיב "לכל חטאותם" ולא לכל טומאותם, ס"ל לר"ש שיוולדת היא חוטאת שכשהיא כורעת לילד היא נשבעת שלא תיזקק לבעלה, אלא כיון דכתיב "וכפר על הקודש מטומאות" לומדים שמכפר על **טומאות של קודש, ודווקא היכא שאינו בר קרבן**, דכתיב "ומפשעיהם לכל חטאותם", כמו שפשעים שזה מזיד אינם בני קרבן, כך חטאים איירי באינם בני קרבן ולא שיש בהם ידיעה בתחילה ובסוף והעלם בינתיים, והיינו למעט היכא שנודע לו סמוך לשקיעת החמה של יוה"כ ולא היה לו שהות להביא קרבן, שאין השעיר תולה לו להגן עליו מן היסורים, כיון שהוא בר קרבן. ומדכתיב "לכל חטאותם" לומדים דאיירי בדבר שיכול לבוא לידי חטאת, ולא דבר שאין בו ידיעה בתחילה שאינו בא לידי קרבן לעולם, שאף ששעיר הנעשה בחוץ ויוה"כ מכפר עליו, סלקא דעתך אמינא דניפוך מיפך. ומדכתיב "לכל חטאתם" ולא "מחטאתם" לומדים שאינו מכפר לגמרי אלא תולה להגן מהיסורים והחטאת מכפרת. ולרבי זירא הכונה שותולה שאם מת מת בלא עוון, ורבא מקשה שהרי המיתה ממורקת כל העונות שעשה עליהם תשובה, ותשובה ויוה"כ לא גומרים כפרתם, כגון עבירות חמורות.

רבי יהודה לומד מ"וכפר על הקודש" שיעשה בהיכל הזאה על הפרוכת אחת למעלה ואחת למטה מדם הפר ומדם השעיר כמו לפני ולפנים, וא"א ללמוד דבר זה מ"וכן יעשה" דהו"א שבייא פר ושעיר אחרים, ור"ש סובר שאפשר ללמוד זאת מ"וכן יעשה".

ח: **פנימי וחיצון אין מכפרים זה על זה** - אע"פ ששעיר הנעשה בפנים התולה כשיש ידיעה בתחילה ולא בסוף, ושעיר הנעשה בחוץ המכפר כשיש ידיעה בסוף ולא בתחילה, הוקשו זה לזה, מ"מ פנימי אינו מכפר על של חיצון אם לא הקריבו את החיצון אם לא היה להם מספיק שעירים, (ולפ"ז חיצון על בא טומאה שאירעה בין זה לזה. תוד"ה ונקפא), דכתיב במזבח הפנימי "אחת" לומר שאין כאן אלא כפרה אחת. וחיצון אינו מכפר על של פנימי לטומאה שאירעה אחרי שהקריב את הפנימי, דכתיב פעם נוספת "אחת", לומר שכפרה זו היא רק פעם אחת בשנה. ואף שכשידע אחרי יוה"כ יביא קרבן, מ"מ כפרה זו של תלויה אינה אלא פעם אחת. אי נמי לא מיקרי פעמיים בשנה אלא כשזומנם קבוע. תוד"ה אלא.

ט. **שיטת רבי ישמעאל** שאם יש ידיעה בסוף אף שאין ידיעה בתחילה מביא קרבן, (ופשיטא לגמרא דלא בעי ידיעת בית רבו, דלא מסתבר ששום תנא (חוץ מרבי לעיל ה.) יסבור ששמה ידיעה. תוד"ה ולרבי), ושעיר הנעשה בחוץ מכפר על שאין ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, וס"ל כר"מ שכל השעירים כפרתם שווה על טומאת מקדש וקדשיו, ונ"מ לטומאה שאירעה בין זה לזה, והוקש פנימי לחיצון לענין שאינם מכפרים על שאר עבירות אלא על טומאת מקדש וקדשיו. וכתבו התוס' (ד"ה סבר) שרק לענין טומאה שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף סבר כר"מ, ולא אם יש בה ידיעה בסוף.

כפרת שעירי יוה"כ רגלים ור"ח

בפרשת קרבנות המועדים (בסוף פרשת פנחס) נאמר שבראשי חדשים וביו"ט (ראשון של פסח, שבועות, שמיני עצרת) וביוז"כ ובכל ימי הסוכות מקריבים שעיר עזים אחד לחטאת. ולהלן יבואר על מה שעירים אלו מכפרים.

שיטת רבי יהודה שדבר שאין בו ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, **שעירי רגלים ושעירי ר"ח** מכפרים, דכתיב בשל ר"ח "ושעיר עזים אחד לחטאת לד' ", לומר ששעיר זה מכפר על חטא שאין מכיר בו אלא ד', ואף שלומדים מזה שאמר הקב"ה ששעיר זה מכפר עלי על שמיעטתי את הירח להפיס דעתה של לבנה, (ופירש בערוך ששעיר זה הוא כפרה לישראל, ועלי לקבוע זה כפרה זו, וקבעתו בר"ח כדי להפיס דעתה של ירח. תוד"ה שעיר), מ"מ מדלא כתיב ד' אלא לד' לומדים כנ"ל. ואין השעירים מכפרים על שאר עבירות שלא נודע, אע"פ שהפסוק נכתב בסתמא, דכמו ששעיר יוה"כ החיצון שבא בזמן קבוע מכפר רק על טומאת מקדש וקדשיו דהא איתקש לפנימי. ה"ה שעירי ר"ח שבאים בזמן קבוע, אמנם שעירי רגלים א"א ללמוד (שמכפרים על טומאת מקדש וקדשיו אע"ג דאיכא כרת. תוד"ה שעירי) מר"ח ויוה"כ, דר"ח הוא תדיר, ויוה"כ מרובה כפרתו שמכפר על כל עבירות, (ור"ח כן לומדים מיוה"כ, דכתיב ביה כפרה, ואינו אלא גילוי מילתא שלא יכפר יותר), אלא לומדים שעירי הרגלים מדכתיב "ושעיר" ולא "שעיר" ו' מוסיף על ענין ראשון להקיש שעירי רגלים לשעירי ר"ח, ור"ח למד בבנין אב מיוה"כ ודבר הלמד בבנין אב חוזר ומלמד וכן בשאר הלימודים חוץ מדבר הלמד בהקש שאינו חוזר ומלמד בהקש בקדשים.

ט: **חטא שסופו להוודע** כגון שראוהו שנטמא ונכנס למקדש ויודיעוהו אח"כ, ג"כ מתכפר לרבי יהודה בשעירי רגלים וראשי חדשים, דמ"מ השתא אין מכיר בו אלא ד'.

לר"ש שעירי ראשי חדשים מכפרים על טהור שאכל את הטמא, דכתיב "ואותה נתן לכם לשאת את עוון העדה" ואיירי בשעיר ראש חודש דאיירי בא' ניסן ביום שהוקם המשכן שהקריבו שעיר ר"ח, ותחשון הקריב באותו יום שעיר כשאר הנשיאים בימים שאח"כ, וכן נצטוו להקריב ביום השמיני למילואים שעיר לחטאת, ואכלו שני שעירים ושרפו את שעיר ר"ח, ולומדים "עוון עוון" מציץ דאיירי בטומאת בשר, ואמנם אף שהציץ מכפר על העולים ולא על אדם האוכל, שאני הכא דכתיב "עוון העדה" שמכפר על אנשים, ולא אמרינן ששעיר ראש חודש מכפר גם על מה שהציץ מכפר, ונ"מ אם נשבר הציץ, דכתיב "עון" עוון אחד ולא ב' עונות, והציץ אינו מכפר על של ר"ח, אם אירעה טומאה בין זה לזה, דכתיב "ואותה" ולא אחרת. ורב אשי לומד מדכתיב "העדה" למעט עוון קדשים, ו"עוון הקדשים" ממעט עוון עדה.

י. **שעירי הרגלים מכפרים לר"ש על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף**, מדכתיב "ושעיר" ולא שעיר, לומר שלומדים משעירי ראשי חדשים שמכפרים על מילתא דקודש. (ועצרת דלא כתיב ביה "ושעיר" לומדים משאר רגלים, דלומדים סתום מן המפורש, או מהקישא דרבי יונה דלקמן. תוד"ה כדאמר), ולא אמרינן שהם מכפרים על מה שראש חודש מכפר, דבר"ח כתיב "ואותה" - שאין קרבן אחר מכפר עליה. ולא אמרינן שיכפרו על מה שיוה"כ מכפר, דביוה"כ כתיב "אחת בשנה" שאין הכפרה אלא אחת בשנה. ולא אמרינן שיכפרו על שיש בה ידיעה בתחילה ובסוף, דמביא על זה קרבן, ולא על שיש ידיעה בתחילה ולא בסוף, דעל זה שעיר הנעשה בפנים ויוה"כ תולים, ולא על דבר שיש בו ידיעה רק בסוף, דעל זה שעיר הנעשה בחוץ ויוה"כ תולים, וממילא אנו יודעים שזה מכפר על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף.

שיטת ר"מ שכל השעירים כפרתם שוה על טומאת מקדש וקדשיו, הגמ' רוצה ללמוד דבר זה מדכתיב "ושעיר" ו' מוסיף על ענין ראשון להקיש כל השעירים זה לזה, ואף שבקדשים דבר הלמד בהיקש אינו מלמד, אין לומדים פסח מר"ח לכפר על טהור שאכל טמא, וסוכות מיוה"כ וכו' והדר גמרי כולוה זה מזה, אלא כולוה מקמא גמרי מר"ח לומדים לטהור שאכל טמא, ור"ח לומד מהם לשאין ידיעה כלל, ומיוה"כ לומדים לשאין בה ידיעה בתחילה ויש ידיעה בסוף, ויוה"כ לומד מהם לשאין ידיעה לא בתחילה ולא בסוף.

הגמ' דוחה שבעצרת ויוה"כ לא כתיב "ושעיר", אלא צ"ל שלומדים מ"במועדיכם" הוקשו כל המועדים זה לזה, ור"ח איקרי מועד, דכתיב "קרא עלי מועד לשבור בחוריי" בחורבן הבית, ולכן ר"ח של אותה שנה השניה ליציאת מצרים שנשתלחו בה המרגלים היה מלא, ונמצא שחזרו המרגלים בח' אב ובבלי ט' בכז, והוקבעה להם בכיה לדורות.

ומודה ר"מ ששעיר הנעשה בפנים אינו מכפר כשאר השעירים, דכפרה אחת הוא מכפר ולא שתים, ושאר השעירים אין מכפרים כפרתו, דכתיב "אחת בשנה" שאין כפרה זו אלא אחת בשנה. ושל יוה"כ לא מכפר על מה ששל רגלים מכפרים, דכתיב בשעיר הנעשה בפנים "אחת" לומר שאינו מכפר ב' כפרות, והוקש חיצון לפנימי דכתיב "מלבד חטאת הכיפורים".

י: **שיטת ר"ש בן יהודה בשיטת ר"ש** - שעירי ראשי חדשים מכפרים על טהור שאכל טמא, ולא מכפר על מה שרגלים מכפרים, דכתיב "עון" לומר שאינו נושא ב' עונות, אבל של רגלים מכפרים על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, ועל מה שר"ח מכפר, ו"אותה" לא משמוע ליה, ושל רגלים אינם מכפרים על מה שיוה"כ מכפר דכתיב "אחת בשנה", אבל של יוה"כ מכפר שאין בה ידיעה בתחילה ויש בה ידיעה בסוף, וכן על מה שר"ח ורגלים מכפרים, והא דכתיב "אחת בשנה", כיון דכתיב התם "קרנותיו" לא איירי אלא בשעיר הפנימי.

פדיון תמימים בקדשי ציבור ומתי אמרינן לב ביי"ד מתנה

יש חילוק בין דבר הקדוש בקדושת הגוף, לדבר הקדוש בקדושת בדק הבית, שקרבן הקדוש בקדושת הגוף א"א לפדותו אא"כ נפל בו מום. אמנם מצוי דברים הקדושים בקדושת הגוף שיש להם פדיון גם כשאין בהם מום, והגמרא מבארת ש'לב בית דין מתנה עליהם' שבמדיא ולא

יוכלו להקריבם ויכולו לפדותם, ולר"ש לא אמרין הכי. והגמרא (י: - י"ב): דנה בדין זה לענין תמידים או קטורת שנשארו לאחר שהופרשה התרומה של השנה הבאה (בר"ח ניסן). פר ושעיר של יוה"כ שאבדו ונמצאו לאחר שהוקרבו אחרים תחתיהם, פרה אדומה שלבסוף לא משמשת לטהרה, שעירי חטאת, ועוד.

פדיון קרבנות תמימים - תמידים שולקו מתרומת הלשכה ולא הוצרכו לציבור דבר"ח ניסן מקריבים מהתרומה החדשה, נפדים תמימים שמחללים אותם על מעות חולין, והמעות יכלו למותר התרומה הישנה שעושים ממנה ריקועי פחים ציפוי לקודש הקדשים, ויצאה הבהמה לחולין, וחוזרים ולוקחים אותה מהתרומה החדשה, ואע"ג דקדשי יחיד אין נפדים בלא מום, של ציבור מתחללים, (ואין לפדותם ממעות התרומה החדשה, דאין הקדש מתחלל על הקדש, ולר"ש (י"א): אין נפדים תמימים.

הגמ' דנה אין אפשר לחכמים לחלל קדושת הגוף, דקדושה שבהם להיכן הלכה: שהרי קדושת הגוף אינה מתחללת בלא מום, (אבל על מה שמצינו שדייני גזירות ומגיה ספרים וכו' נוטלים שכרם מתרומת הלשכה, לא קשה, דאין שם קדושת הגוף. תוד"ה קדושה). והלגמ' **אומרות שלב ביי"ד** מתנה עליהם, ולר"ש אין לב ביי"ד מתנה עליהם, וכדלהלן.

מוותר הקטורת (שנשאר בכל שנה מהתרומה הישנה, ואין לך שנה שאין בה מותר קטורת, דשלשה מניי יתירים היו בה שמהם מכניס כהן גדול מלא חפניו ביום הכיפורים, וא"ר שהכל יכנס בחפניו. רש"י. ולתוס' (ד"ה מותר הקטורת) מיירי במה שנשאר מוש"ה מנים שהיו מכניים לשס"ה ימות החמה בשנים חסרות, שאף שצריכים את זה לשנים מעוברות (ג' ו' ח' י"א י"ד י"ז י"ט) מ"מ היו צריכים לחדש בר"ח ניסן מתרומה חדשה), ה‏יו **מפרישים** מתרומת הלשכה **שכר האומנים** -בית אבטינס מפטמי הקטורת (שהיה שכרם י"ב מנים לשנה). ומזכים את המעות לאומנים ע"י אחד הגוברים והמעות חולין, ומחללים את הקטורת על מעות האומנים ונותנים אותה לאומנים והיה היו חולין, (מנדעתם אחרי שזכו בהם. תוס' (ד"ה מפרישין, השני) בדעת רש"י. ולתוס' לב בית דין מתנה עליהם ובהפרשה בעלמא נעשים חולין), וחוזרים ולוקחים את הקטורת מהתרומה החדשה, (ולא היו מוכרים וחוזרים וקונים, משום דזילא מילתא).

י"א. רבה מוכיח מכאן **דלא אמרין קדושה שבהם להיכן הלכה**, דס"ד שהמכתשת היא כלי שרת, וכיון דקדשה בכלי היו קדושת הגוף, ומידי דיחיד דקדש בכלי אין לו פדיון, דאין לומר שקדושתה רק קדושת דמים, שהרי אחרי שנתנה במכתשת היא נפסלת בטבול יום, וקדושת דמים לא נפסלת בגניעת טבול יום, דתנן שקומיץ ולבונה של מנחת יחיד, וקטורת, ומנחת כהנים שהיא כליל ואינה נקמצת, ומנחת כהן משוח חבתי כה"ג, ומנחת נסכים שלשה עשרונים לפר שני עשרונים לאיל ועשרון לכבש, אף שמועלים בהם משהווקדשו קדושת דמים תחילה היא, אין נפסלים בטבול יום ובמחוסר כיפורים ובלבנה, אלא רק אחרי שקדשו בכלי, (וקסבר חולין שנעשו על טהרת הקודש לאו כקודש דמו ולא מיפסלו בטבול יום, או דמיירי הכא מדאורייתא, אבל מדרבנן מיפסלו. תוד"ה הוכשרו), וקטורת שנתנה במכתשת ואיל בכלי קדושה קדושת הגוף, ומ"מ לא נפסלת בלינה הואיל שאינה משנה את צורתה בכל השנה כולה, ומ"מ משקדשה בכלי ליקרב גזרו חכמים שתיפסל בלינה, כדי שלא יבוא להכשיר בשאר המתקדשים בכלי. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה הואיל) שלפ"ז לא מיפסלא אלא מדרבנן, אבל התוס' מנבארים דשאני קטורת שעיקר מצותה לעשותה כולה בתחילת השנה, ולאחר קידוש כף אפשר דמיפסלא מדאורייתא כשאר קטורת, ועוד י"ל שכיון שיש שיעור לקדושת פרס בשחרית ופרס בין הערבים, אין כלי שרת מקדשה שלא מדעת, או משום שאין כלי שרת מקדשים אלא בזמנם. עוד כתבו התוס' (ד"ה מכל) שאם המכתשת נחשבת כלי שרת, מה שמצינו שתריקונה (אע"פ שאין מתקנים כלי שרת דאין עניות במקום עשירות), שאני מכתשת של משה שהיתה מפטמת ביותר. אי נמי אין המכתשת כלי שרת, והקטורת קדושה הגוף בדיבורו, והקדושה חלה אחרי הכתישה שהיא ראויה להקטרה.

והטעם שלא אמרין בזה קדושה שבהם להיכן הלכה, מפני **שלב ביי"ד מתנה** בשעת לקיחה שאם לא הוצרכו יהיו לדמיהן, ובכל דבר של ציבור ביי"ד נותנים ליבם.

ואף שהמקדש זכר איל לדמיו, קדוש בקדושת הגוף כיון שהוא ראוי להקרבה, וממילא גם כאן שלא יעזור מה שלב ביי"ד מתנה. צ"ל דאייירי התם באמור קדוש לדמי עולה והוא ראוי לעולה, אבל באמור לדמי נסכים קדושה קדושת דמים דהא אינו ראוי לנסכים, והכא נמי שבי"ד מתנים שישמשו לריקועי פחים ציפוי לקודש הקדשים, שמהני תנאי ביי"ד.

י"א: פר ושעיר של יוה"כ שהם חטאות פנימיות, או שעירי ע"ז ציבור שחטאו בהוראת ביי"ד, שאבדו והפריש אחרים תחתיהם, לרבי יהודה ימותו (דלשנה הבאה אינם ראויים, דזה תרומה ישנה, והוו כחטאת שמתו בעליה. רש"י. ולתוס' (ד"ה פר) לא בעי חדשה לא למצוה בעלמא, וימותו משום דחיישינן לתקלה). ולרבי אלעזר ור"ש ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה, שאין חטאת ציבור מותר, דרק ביחיד נאמרה ההלכה שהחטאת מתה. הגמ' מבארת שבזה לא אומרים לב ביי"ד מתנה שיפדו בלא מום, משום **שאבידה לא שכיחא** ולכן לא חשו בית דין להתנות עליהן.

פדית פרה אדומה - פרה אדומה שמצאו בה פסול או שמתה או שנשחטה חוץ למקומה או שמצא אחרת נאה הימנה, תיפדה, אבל אם שחטה ע"ג מערכתה בהר המושבה ובמקום הבדוק מקבר

התהום אין לה פדיה עולמית. דכיון שנעשית בהכשר גנאי הוא להוציאה לחולין. הגמ' מבארת שאף שלא אומרים לב ביי"ד מתנה בדבר שאינו שכיחי, ופרה אדומה לא עשו אלא שבע בכל ימי בית ראשון ושני, מ"מ פרה נפדית, משום שדמיה יקרים ולכן ביי"ד מועלים בדעתם להתנות עליה. אבל אין הטעם משום דקדשי בדק הבית היא ולא קדשי מזבח, והא דלא בעינן בפדייתה העמדה והערכה שתעמוד על רגליה והכהן יעריכנה, משום דס"ל כר"ש דקדשי בדק הבית א"צ העמדה והערכה, שהרי לר"ש פרה נפדית אף ע"ג מערכתה, (ומטמאה טומאת אוכלים אם נגע שרץ בבשרה וחזרה ונגעה באוכלים, אף שלר"ש איסורי הנאה אין מטמאים טומאת אוכלין ופרה אסורה בהנאה, כיון שהיה לה שעת הכושר לכך כיון שנפדית אף ע"ג מערכתה וכל העומד לפדות כפדיו דמי), וכאן מבואר שאינה נפדית ע"ג מערכתה.

ופדייתה כשהיא מתה היא עבור עורה, ואף לשם זה בלבד לב ביי"ד מתנה, אבל אין פדייתה לבשרה, דאין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים, וכתב רש"י"א שכן פודים, מ"מ סתם מושנה כמ"ד אין פודים. תוד"ה וכו. עוד כתבו התוס' (ד"ה אי) שבאמת הפרה היא קדשי בדק הבית, ואף שקדשי בדק הבית פודים להאכילם לכלבים, מדרבנן אסור. עוד כתבו התוס' (ד"ה משום) שכיון שהאיסור הוא מדרבנן, לכן ככור שנטרף קוברים אותו עם עורו, ולא פודים משום העור, דשם אין פודים מדאורייתא.

אמנם ר"ש לא סובר ש'לב ביי"ד מתנה', שהרי לר"ש תמידים שלא הוצרכו לציבור אין נפדים כשהם תמימים, אלא (י"ב) (מקציעם בהם את המזבח -מקריבים אותם עולה לנדבת ציבור כשהמזבח בטל. (כדאיתא בברייתא שמביאים מן המותרות קיץ כבנות שוח (כאדם שמביא בקינוח סעודה מיני מותיקה) למזבח, ואין הכונה שמקריבים בנות שוח, דכתיב **כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו'** וכל מיני פירות האילן בכלל, אלא כבנות שוח לאדם. וכתבו התוס' (ד"ה כבנות) שיש פרי הנקרא מוסמסין בנות שוח, והוא אינו טוב לאדם. והא דחשבי ליה בהדי אלו שאין בהם דמאי, שלא נחשדו עמי הארץ שלא לעשרם, י"ל הטעם לפי שזה מצוי מן ההפקר ולא מפני שהוא גרוע.

וכן מצינו שלר"ש אם אבד אחד השעירים (יו"כ ר"ח ומועדים) ונמצא אח"כ, אפשר להקריבו במקום השעירים האחרים, ואמרו ר"ש שהטעם הוא משום שכפרתם שוה, ולא אמר שהטעם משום לב ביי"ד מתנה. ואין לומר דאבדים שאני, דכיון שקדושתם מרובה שדמם נכנס לפני ולפנים לא שכיחי שיאבדו, אי נמי הם עצמם לא שכיחי, דפר ושעיר של יוה"כ אינם אלא פעם אחת בשנה, וכן שעירי ע"ז לא שכיחי כלל, אבל שעיר חיצון של יוה"כ, כיון ששעירים חיצוניים שכיחי טובא ומצוי בהם אבידה מסקי בית דין להתנות עליהם. תוד"ה רבי שמעון. (ובברייתא י"ב: איתא הטעם משום שמתחילתם לא באו אלא לכפר על מזבח החיצון, ומ"מ בעינן נמי לטעמא שכולם באים לכפר על טומאת מקדש וקדשיו. תוד"ה שמתחלה).

י"ב. **ורבנן סוברים שאומרים לב ביי"ד מתנה**, דגמרא גמיר לה שכך שיטתם, אבל מקטורת אין ראיה, די"ל דשאני קטורת שלא שייך בה רעיה, וכן מפרה אין ראיה, דשאני פרה שדמיה יקרים.

מתי ר"ש מודה שאינם קרבים-

שעירי חטאת כגון שעיר של ר"ח אדר שאבד ונמצא בניסן, **ופר ושעיר של יוה"כ או שעירי ע"ז** שאבדו והפריש אחרים תחתיהם, אף לר"ש אין מקריבים אותם לקיץ המזבח, אלא ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה, דאין מקריבים חטאת לשם עולה, **גזירה שמא יקריבום לשם עולה גם אם הציבור לא נתכפרו**, (ולרבי יהודה כולם וימותו).

וכן מצינו **בשעיר לעזאזל** שאם אבד מביאים ב' שעירים אחרים ומגירלים עליהם, והשעיר שנשאר ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה, ואינו קרב עולה.

וכן מצינו **שאשם שבעליו נתכפרו או מתו**, לת"ק ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה, דכל שבחטאת מתה באשם רועה, וכל הרועים דמיהם נופלים לנדבה, ואינו קרב בעצמו לעולה, (ולר"א ימות דס"ל שאשם כחטאת לכל דבר, (ואם שחטו של לשמו פסול, ואם נכנס דמו להיכל פסול. ולרבי יהושע בעל האשם יביא בדמיו עולה ודינו כקרבן יחיד וסומן עליה ושוחטה, אבל לר"א זה קרבן ציבור ואינו סומן ואינו מביא נסכים). וכתבו התוס' (ד"ה אשם) שלאחר כפרה אפילו קודם שניתקו לרעה מותרים מדאורייתא. והא דהלכתא גמירי ליה שכל שבחטאת מתה באשם רועה, היינו שמדאורייתא באשם קרב עולה ומדרבנן רועה.

י"ב: אין מקריבים עולת העוף לקיץ המזבח, שהרי הבהמות הנותרות מקריבים מהם קרבן ציבור, ועולת העוף אינה באה בציבור דכתיב 'והקריב מן התורים' – היחיד מביא עוף ולא הציבור. רש"י. והתוס' (ד"ה ואין) למדו מדכתיב 'נפש'. עוד כתבו התוס' (שם) שאם קנה עוף וא"א להקריבו מביאים אותו לקיץ המזבח.

לשמואל קרבנות ציבור סכין מושכתן למה שהם, והיינו שסכין השוחטתם סתם מושכתם לקרבן שהופרש מתחילה, אפי' אם אין זה אותו קרבן, והיינו כרבי יוחנן שתמידים שלא הוצרכו מקציעם את המזבח בגופם, ולא אמרין שלב בית דין מתנה עליהם. רש"י. והתוס' (ד"ה ואף) כתבו שבזבחים מנאזר שחטא סובר שלב ביי"ד מתנה פליליהם, וע"ז כפירוש הערוך שרק בשחיטה הוקבעו למה יקרבו אבל קודם לב ביי"ד מתנה עליהם, וכרבנן.

כפרת יוה"כ ושעירי יוה"כ ר"ח ורגלים

הגמרא חוזרת לעסוק בטומאת מקדש וקדשיו, ומביאה (י"ב: - י"ד.) את השיטות השונות על מה מכפרים שעירי יוה"כ (הפנימי והמשתלח) ופרו של כהן גדול, ושעירי ראשי חדשים ורגלים, ועל מה עיצומו של יום הכיפורים מכפר.

שעיר הנעשה בפנים ויוה"כ מכפרים על **זדון טומאת מקדש וקדשיו**, דכתיב "ומפשעיהם".

שעיר המשתלח מכפר על **שאר עבירות** שבתורה, בין קלות והיינו עשה ולא תעשה, בין חמורות והיינו כריתות ומיתות ביי"ד, בין בשוגג והיינו בדבר שאין שגגתו חטאת אלא אשם תלוי, כגון חתיכה משתי חתיכות של חלב ושומן, בין במזיד, ואותם שעשאם בשוגג בין נודע לו ספיקן שבא לידי ספק חלב, בין שלא נודע לו לפני יוה"כ ספיקן א"צ להביא אחרי יוה"כ אשם תלוי.

ומה שמצינו ששעיר המשתלח מכפר על עשה היינו בעומד במרדו, וכשיטת רבי דלהלן, אבל לחולקים על רבי אם לא עשה תשובה שאינו תוהא על חטאו אין השעיר מכפר, ד"ובח רשעים תועבה", ואם עשה תשובה מתכפר בכל יום אף בלי השעיר. ואף בשאר עבירות תשובה מכפרת, אבל אינה מחילה גמורה אלא שמקילין לו את הדין, ובמצות עשה מוחלין לגמרי. תוד"ה לא. (ומה שמובא בהמשך המשנה רבי יהודה, היינו שרבי סובר בזה כרבי יהודה רבו).

י"ג. **שיטת רבי שיוה"כ מכפר על כל עבירות שבתורה**

אפי' אם לא עשה תשובה, חוץ מפורק עול (-כופר בעיקר) ומגלה פנים בתורה (בא על דברי תורה בחוצפה ובגלוי עזות פניו) ומיפר ברית בבשר (-מילה), שבאלו רק אם עשה תשובה יוה"כ מכפר, דכתיב **כי דבר ד' בזה** (פורק עול ומגלה פנים בתורה) ואת מצוותו היפר (המיפר ברית בבשר) הכרת תכרת (לפני ואחרי יוה"כ, ובלבד ש) עונה בה" (שלא עשה תשובה).

ולרבנן הפסוק מרבה שבג' אלו אם לא עשה תשובה יכרת לעוה"ב, אבל בעשה תשובה ומת מיתה ממרקת, ובשאר עבירות מיתה ממרקת אחרי יוה"כ אף בלא תשובה, אבל יוה"כ בלי מיתה לא.

איתא בסיפרא שיוה"כ אינו מכפר על שאינם שבים, ואף שאין ללמוד דבר זה מחטאת ואשם שברוב המקרים אינם מכפרים לשאינם שבים, (חוץ מאשם שפחה חרופה ואשם נזיר טמא ואשם שבועת הפקדון וחטאת דשבעות העדות. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה שאין) שא"א ללמוד מאלו, דאיכא למיפרך שכן אין מכפרים על חייבי כריתות ומיתות בית דין), דשאני יוה"כ שמכפר אף מזיד (ואין לומר שיוה"כ לא יכפר על מזיד כמו חטאת ואשם, ומדכתיב "יום הכיפורים הוא" משמע שמכפר גם על מזיד, ועוד דאדרבה נילף משעיר הנעשה בפנים שמכפר גם על מזיד. תוד"ה הואיל), מ"מ "אך חילק.

ומאיךך איתא בסיפרא שיוה"כ מכפר אף אם לא התענה בו ולא קראו מקרא קודש (בברכת מקדש ישראל ויוה"כ. רש"י. ולתוס' (ד"ה לא) לא מצינו שברכות יוה"כ דאורייתא, אלא הכונה ששבת במלאכה מחמת עצלות ולא מחמת בגלל קדושת היום). ועשה בו מלאכה, דכתיב "יום כיפורים הוא" מכל מקום. (והקשו התוס' (ד"ה תלמוד) דילמא מיירי בעשה תשובה). וסתם סיפרא –תורת כהנים רבי יהודה.

לאביי הברייתא הראשונה רבי יהודה והשניה רבי, ולרבא שניהם רבי ומודה רבי בכריתות מחמת יוה"כ עצמו עיניו ומלאכה, (ואין להוכיח דבר זה ממה ששייך כרת על עבירות של יוה"כ, די"ל דאיירי שמות בליילה ויוה"כ מכפר רק ביום, ואם עבר ביום י"ל שאכל אומצא ונחנק ומות מיד ולא עבר עליו אפי' רגע מן היום לאחר העבירה, או שאכל סמוך לשקיעה. ושעיר המשתלח מכפר גם על עונות שנעשו ואחר שילוחו (אף ששאר קרבנות לא מכפרים על מה שעשה אח"כ), דכתיב ביה "כי ביום הזה יכפר" משמע שמכפר על כל היום. אי נמי היום עצמו בלא שעיר המשתלח מכפר קצת ואין כאן כרת גמור. וי"מ שהשעיר מכפר מיד ויוה"כ מכפר בסופו לגמרי בלא שעיר המשתלח).

י"ג: **כפרת ישראל כהנים וכהן משוח-**

לרבי יהודה שעיר המשתלח מכפר בין על ישראל בין על כהנים בין על כהן משוח בשאר עבירות, דכתיב בעבודת פר ושעיר של יוה"כ המכפרת על טומאת מקדש וקדשיו "וכפר את מקדש הקודש (שנטמא לפני ולפנים ושהה כדי השתחוואה שחיבי על שהייתו. רש"י. ולתוס' (ד"ה וכפר) מיירי בהזאה לפני ולפנים בין הבדים) ואת אהל מועד (-אם נטמא בהיכל. ולתוס' מיירי בהזאה על הפרוכת), ואת המזבח (הזהב - שהקטיר קטורת בטומאה. ולתוס' הכונה לשעירי הדם שהיה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון שהיה בעזרה), יכפר (שנכנס לעזרות בטומאה), ועל הכהנים, ועל כל עם הקהל (ישראל) יכפר", הושוו כולם שמתכפרים בשעיר המשתלח בשאר עבירות. אבל לשעיר הפנימי לא הושוו, דכתיב "אשר לפע" ולא לכהנים. תוד"ה הושוו.

לר"ש דם שעיר הנעשה בפנים מכפר לבדו על ישראל על טומאת מקדש וקדשיו ואין בו וידוי, וכן דם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו בלי וידוי, ואייתר ליה וידוי לשאר עבירות, ווידוי שעיר המשתלח מכפר על ישראל בשאר עבירות, ווידוי הפר מכפר על הכהנים בשאר עבירות. דהוקש שעיר

המשתלח לשעיר הנעשה בפנים דכתיב "שני השעירים" שכמו ששעיר הנעשה בפנים אינו מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו, שהרי נאמר בו "אשר **לעם**", כך שעיר המשתלח אינו מכפר על הכהנים בשאר עבירות. (ורבי יהודה לומד מההקש שיהיו שוים במראה ובקומה ובדמים).

איתא בבריייתא **שהכהנים מתכפרים** בפרו של אהרן, שכבר הותר מכללו שגם בני ביתו מתכפרים בו, וכולם קרוים ביתו דכתיב "בית אהרן ברכו את ד'", ואין הכהנים מתכפרים בשעיר הנעשה בפנים דכתיב ביה "אשר לעם". (והקשו התוס' (ד"ה כולן) במה הלויים יתכפרו, למ"ד שאינם נקראים עם, שהרי אינם נקראים "ביתו"). ומשמע מהבריייתא שאין להם כפרה בשעיר המשתלח. לרבא היינו כר"ש דס"ל שאין לכהנים כפרה בשעיר המשתלח, ולאביי "ל שהכונה שאין להם כפרה בשעיר המשתלח על טומאת מקדש וקדשיו, והיינו כרבי יהודה.

י"ד. הפר היה בא מממון הכהן גדול, ולא משל ציבור שאין הציבור מתכפרים בו, ולא משל אחיו הכהנים, דכתיב "אשר לו", ואף בדיעבד פסול, דשנה הכתוב "אשר לו" לעכב. ועיר הנעשה בפנים היה בא מממון העם, דכתיב "ומאת עדת בני ישראל".

הווידיים - לר"ש יש שני וידיים ודם הפר, אחד כנגד שעיר הנעשה בפנים לתלות על שיש בה ידיעה בתחילה ולא בסוף, ואחד כנגד שעיר הנעשה בחוץ לכפר על שיש בה ידיעה בסוף ולא בתחילה, ואחד כנגד שעיר המשתלח לכפר על שאר עבירות. וכתבו התוס' (ד"ה שני) שגם לר"ש לא מזכירים בוידוי הראשון בני אהרן, כיון שרק בשני נראה כזכאי. ולרבי יהודה וידיו אחד לו וידיוי אחד לביתו, ומכפר על עצמו קודם, כדי שיבוא זכאי ויכפר על החיيب.

ידיעות הטומאה

ידיעות הטומאה שתיים שהם ארבע

פרק זה ממשיך לעסוק בדיני טמא שנכנס למקדש או אכל קודש (-טומאת מקדש וקדשיו), שבמזיד הוא חייב כרת, ואם התרו בו הוא חייב מלקות, ואם היה שוגג מביא 'קרבן עולה ויורד'. (מהפרק הבא המסכת עוסקת בדיני שבועות).

על איזה העלם חייב קרבן עולה ויורד - מי שידע שהוא טמא בשעת טומאה או אח"כ, וכשאכל קודש נעלמה ממנו הטומאה, או שלא ידע שזה קודש, או ששני הדברים נעלמו ממנו, ואח"כ נודע לו, חייב קרבן עולה ויורד. וכן הדין באופנים הנ"ל לגבי טמא שנכנס למקדש. ולהלן (י"ח): 'ובאו שיטות תנאים נוספות על איזה העלם חייב. וכתבו התוס' (ד"ה ידיעות) שמרש"י משמע שמפרש מתנ"י בדיעה גמורה, אמנם אפשר לפרש דמייירי בידיעת בית רבו וכרבי ששמה ידיעה.

דין הנכנס לתוספת העזרה (אם הוספו לפי התנאים הנצרכים לכך וכדלהלן), כדין הנכנס למקדש.

י"ד: הא דחשיב במתני' 'ידיעות הטומאה שתיים שהם ארבע',

היינו הידיעות של הקודש או המקדש שבתחילה, וטומאה דקודש וטומאה דמקדש. ללישנא קמא מנה התנא רק הידיעות שבסוף, שהם המביאות לידי הקרבן, ולא הידיעות שבתחילה שאינם מביאות לידי קרבן. וללישנא בתרא מנה התנא רק את הידיעות שבתחילה, לפי שאינם בכל התורה, דהאוכל חלב בשוגג חייב אע"פ שלא ידע מעולם שזה חלב, אבל הידיעות שבסוף שנצרכים בכל התורה שאין אדם מביא קרבן אא"כ נודע לו שחטא לא נימנו.

מי שנעלם ממנו אם הוא שרץ כגון צב ולטאה שדומים לצפרדע מטמא או צפרדע מטמא וסבור ששרץ כצב ולטאה לא מטמאים, זיל קרי בי רב הוא דכתיב "החולד והעכבר" וזו אין העלמה ויש כאן ידיעה בתחילה (שהיה לו לשאול כיון שדבר זה ידוע לתינוקות, משא"כ טומאה כבעדשה אינה ידיעה אלא לתלמידים, ומיירי שלא למד בבית רבו שצב מטמא רק ראה שהעולם נזהרים, או שלמד ולא ידע מעולם מהו צב ומהו צפרדע. או שהכונה זיל קרי ביה רב שודאי למד בבית רבו שצב כתוב בפרשה. תוד"ה זיל), וכשיודע לו בסוף יהיה חייב.

הגמ' מוסתפקת מה הדין אם נגע כבעדשה ולא ידע אם שיעור זה מטמא, והספק הוא אם מספיק מה שידע ששרץ מטמא או לא, תיקו.

בן בבל שעלה לארץ ישראל והוא יודע שיש מקדש בירושלים ו**נעלם ממנו מקום המקדש**, לרבי (ד. דס"ל שצריך ידיעה בתחילה, ושחייבים על העלם מקדש, ושידיעת בית רבו שמה ידיעה, והספק הוא אם מספיק מה שידע שיש מקדש בעולם, או לא אלא צריך שיכיר בו מתחילה, ולא דמי לידיעת בית רבו דטומאה שלמד שהשרץ מטמא וכשנגע בו ידע שנגע בשרץ אלא לא זכר שהוא נטמא בנגיעה

זו, (וכתבו התוס' ד"ה או) משממע שידיעת בית רבו אינה נחשבת ידיעה אא"כ ידע בשעת מעשה שנגע בשרץ). תיקן. (וכתבו התוס' ד"ה ונעלם) שלדבריהם שמה שהיה לו לשאול זה נחשב ידיעה, מיירי בזמן הזה שאין מצוי לשאול היכן מקומו, ונקט בן בבל מפני שבני ארץ ישראל הגילים להכיר יותר). אבל לרבי עקיבא אין חייבים על העלם מקדש, ולרבי ישמעאל שמחייב על העלם מקדש א"צ ידיעה בתחילה.

תוספת על העיר והעזרות

דרך הקידוש - תוספת העיר והעזרות צריכה מלך, ונביא, ואורים ותומים, וסנהדרין של ע"א, ומקדשים בשתי תודות ובשיר, ושתי התודות מהלכים ובי"ד אחריהם וכל ישראל אחריהם, התודה הפנימית נאכלת שם והחיצונה נשרפת. ואם לא עשו את כל הנ"ל הנכנס לשם פטור. ויבוארו פרטי הדינים להלן. וכתבו התוס' (ד"ה שאין) דבסנהדרין (ב.) לא חשיב אלא שצריך בי"ד של ע"א, דהתם לא חשיב אלא מילי דסנהדרין, דתנן התם נמי התם אין מוציאין למלחמת הרשות אלא בבי"ד של ע"א, ולא תני מלך ויועץ ואורים ותומים.

ט"ו. המקור לדינים הנ"ל הוא מדכתיב "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו **וכן תעשו**" (קרא יתירא) והיינו לדורות כפי שבימי משה הוא היה מלך ונביא ואחיו כהן גדול והיו אורים ותומים ושבעים זקנים. (אמנם בכלי המקדש אע"פ שהכלים הראשונים משיחתם בשמן המשחה קידשתם קדושת הגוף לכלי שרת ולקדש מה שנכנסם בתוכם, מכאן ואילך תכלים לא נמשחו אלא התחלת עבודתם מקדשתם, דאף דכתיב "וכן תעשו" – לדורות, הא כתיב "כלי השרת אשר ישרתו" כפל קרא בלישניה לומר שקדושתם תלויה בשירות, ואינה תלויה גם במשיחה דכתיב "וימשחם ויקדש **אותם**" אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה).

שתי תודות - היו מקדשים את העיר בנשיאת שני לחמי התודה, ולא בבשרה, דכתיב כשבא נחמיה לקדש את ירושלים כשבנה את חומותיה, "ואעמידה שתי תודות גדולות ותנהלכות לימין מעל לחומה" שהקיפו את העיר והלכו דרך ימין כשפניהם לחלל העיר הלכו תמיד לצד ימינם עד שהקיפו את כולה, (שיטת רש"י שהלכו עם התודות מחוץ לחומה, ולתוס' (ט"ו: ד"ה אטמו) הלכו לפנים מן החומה, ואף דתנן החלונות ועובי החומה כלפנים, היה מתקדש כל מה שהיה בליבם לקדש, כיון שא"א ללכת באופן אחר, ועוד דדווקא בשוה לקרקע היה מתקדש, ושם היו יכולים ללכת), וגדולות היינו ממין הגדול שבלחמי התודה, (והיינו לחמי החמץ, שהרי התודה באה מחמץ סאים ירושלמיות, שהם שש מדבריות שהוסיפו על המידות שנות מלבב, שהם שתי אילות והאיפה שלש סאים, ונמצא שהיה שם עשרים עשרונים (דאיפה היא עשר עשרונות כדכתיב "והעומר עשירית האיפה הוא"), ומעשרה מהם עשו עשרה לחמי חמץ, ואילו מהעשרה האחרים עשו לחמי מצה, חלות רקיקים ורבוכה, ומכל מין מאלו היו עשר חלות), דאם הכונה למין בהמה גדול של בקר ולא של צאן היה כתוב "פריים", ואם הכונה לפריים גדולים, ליכא חשיבותא כלפי שמיא, דאחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון ליבו לשמים (כדמצינו שכתוב "אשה ריח ניחוח" בין בעולת בהמה בין בעולת העוף ובין במנחה).

העזרה היתה מתקדשת בחלות של שיירי מנחה הנאכלת לכהנים, דכמו שבקידוש העיר בעינן דבר הנאכל בעיר ושאים יוצא מהעיר הוא נפסל, כך בקידוש העזרה בעינן דבר הנאכל בעזרה ושאים יוצא מהעזרה הוא נפסל. והקשו התוס' (ד"ה אין) למ"ד אין מנחה בבמה איך קידשו דוד ושלמה את המקדש, (ובעזרא י"ל דס"ל קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא ועשרה רק זכר בעלמא. ואין לומר דקדשה בשירי מנחת העומר, שהרי נתקדשה בסוכות. וי"ל שכיון שהכל (הקידוש ועשיית המנחה) נעשה בבת אחת לא חשיב מנחה בבמה, ובקמיצה והקטרה מקומה מתקדש. אי נמי כיון דלא אפשר לא צריך, ורק היכא דאפשר צריך את כל הדברים. עוד כתבו התוס' (ד"ה ויוצא) שאף שאין דבר שנאכל בהר הבית ונפסל כשיוצא ממנו, ויש לו קדושת מחנה לויה בפני עצמו, וכן בקדושת בתי ערי חומה, כיון דלא אפשר א"צ לקדשם בדבר שנפסל כשיוצא מהם.

ט"ז: אין לומדים מקידוש העיר שגם בקידוש העזרה בעינן חמץ, דאסור להקריב מנחת חמץ דכתיב "כל המנחה אשר תקריבו לד' לא תיאפה חמץ", ואסור להחמיץ אפילו את השיריים, דכתיב "לא תאפה חמץ חלקם", וא"א לקדש בשתי הלחם של עצרת שהם חמץ דכתיב "חמץ תיאפה", דהחלות קדושות ע"י שחיטת הכשבים, ובערב יו"ט עדיין לא קדשו החלות, ואע"פ שהן באות מתרומת הלשכה, אין זה אלא קדושת דמים, ורק בשחיטת שני כבשי עצרת שהלחם בא עמהם קדשו קדושת הגוף להפסל ביוצא, וביו"ט אסור לבנות דכתיב "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ד' " כולכם חייבים בכבודי, וימים טובים ג"כ נקראים שבתות, ובן בליל מוצאי יו"ט אין בונים בלילה, ובעינן לקדש בשעת הבנין, ולמחרת כבר נפסלו החלות בלינה דהם מן הנאכלים ליום ויללה. וכתבו התוס' (ד"ה בשחיטת) שגם למ"ד שהתירו מקדש את החלות, א"א לאפותם מאמתולב ולא יפסלו בלינה. עוד כתבו התוס' (ד"ה אין) דהא דתנן שיום הנך כולו אסור שמא יבנה הבית בלילה, ובט"ו, היינו בית המקדש דלעתיד, שהוא עשוי מאילוי בדי שמים.

השיר - היו מנגנים בכנורות ובנבלים ובצלצלים בכל פינה ובכל אבן גדולה בירושלים, ואומרים "ארוממך ד' כי דיליתני" לפי

שהוא מזמור שיר חנוכת הבית, ו"יושב בסתר עליון וכו' כי אתה ד' מוחי עליון שמות מעונך", מפני שאמרו משה בהקמת המשכן, דכתיב "ויברך אותם", שבירכם יהי רצון שתשרה שכניה במעשה ידיכם ויהי נועם ד' אלוקינו עלינו, והוא אחד מעשר מזמורים שבתהילים שאמרו משה, מתפילה למשה עד מזמור לתודה, (ומסיימים שם מפני שלפני כן כתוב "ושלומת רשעים תראה" דמיידי באויבים שהיו מצירים להם בשעת הבנין, אבל משם ואילך לא מישתעי בהכי. תוד"ה עד). (וזה נקרא שיר של פגעים -) מוזיקים, הפוגעים בבני אדם להזיק) דכתיב "יפול מצדך אלף", וי"א שנקרא שיר של נגעים דכתיב "ונגע לא יקרב באהלך"), וחוזר ואומר "מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו ד' מה רבו צרי וכו' לד' הישועה על עמך ברכתך סלה" לפי שנאמר בו "ביום אומרים לפנימי אין ישועתה לו באלוקים סלה" שכשבו את החומה היו מתלוצצים בהם ואומרים "מה היהודים האמללים עושים וכו' היחיו את האבנים מערימות הפער והמה שרופות", ואומר "אם יעלה שועל ופרץ חומת אבניהם".

רבי יהושע בן לוי היה אומר פרק "יושב בסתר" לפני השינה, דאף שאסור **להתרפאות בדברי תורה**, (ובמקום סכנה מותר. תוד"ה אסור). (ולכן אסור ללחוש על המכה ולומר "כל המוחלה אשר שמתי במצרים" וכו', אף בלא רוק, דברוקק ואח"כ לחוש אין לו חלק לעוה"ב, לפי שאין מזכירים שם שמים על הרקיקה והכא קאמר "כי אני ד' רופאך"), להגן מותר.

הילוך לחמי התודה - בית דין היו מהלכים אחרי התודות, דכתיב "וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה". ונחלקו רבי חייא ור"ש ברבי אם התודות היו מהלכות זו כנגד זו או זו אחר זו.

הא דתניא ש'הפנימית נאכלת', למ"ד זו כנגד זו הכונה לזו שקרובה לחומה שהיא פנימית ממוצעת בין העם לחומה, ולמ"ד זו אחר זו הכונה לזו שקרובה לבית דין שהולכת אחרונה. והא דמצינו שהפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת מפני שהראשונה קידשה את המקום והשניה עברה במקום שכבר נתקדש, הרי רק שניהם יחד מקדשות (דאפי' למ"ד שדי באחד הדברים לקדש או מלך או כהן גדול או נביא או סנהדרין או שתי תודות, מ"מ שתי החלות הם דבר אחד), וא"כ אין הבדל בין שתי החלות לענין פסול יוצא, מ"מ הנביא (-חגי זכריה ומלאכי שהיו שם) היה אומר ברוח הקודש מה לאכול ומה לשרוף ואין טעם בדבר. הקשו התוס' (ד"ה אטמו) לשיטת רש"י שהלכו עם לחמי התודה מחוץ לחומה, למה הפנימית לא נפסלה ביוצא, דלא מצינו שהיה קדוש מחוץ לחומה. ושיטת התוס' שהיו מהלכים לפנים מן החומה, וזו הסמוכה לחומה נחשבת פנימית אע"פ שהיא כלפי חוץ לעיר, כיון שיש דבר לידה. עוד כתבו התוס' (ד"ה דקדשה) שאף שלפני שנתקדשה העיר אע"פ שנתקדשה העזרה מותר לאכול קדשים בכל הרואה, כמו בשילה ונוב וגבעון, כיון שחומת העיר אינה קדושה, מ"מ כיון שהתודה הלכה כל שהוא זה נחשב יוצא במקום שהיא מהלכת.

ט"ח. מה מעכב בקידוש העיר והעזרות - לרב הונא אם לא עשה את כל הסדר הנ"ל, אין חייב מי שנכנס לשם בטומאה, דקסבר קדושה ראשונה דדוד ושלמה קידשה לשעתה ולעתיד לבוא, ועזרא שהיה בבית שני שלא היה מלך ואורים ותומים, כדמצינו שמקדש שני היה חסר חמשה דברים והם: אש ושכינה ארון ואורים ותומים ורוח הקודש, לא הוצרך לקדש, שהוא לא הוסיף כלום באורך וברוחב, ומה שהעמיד שתי תודות לא עשה אלא זכר בעלמא.

ולרב נחמן אף באחד מהדברים הללו חלה הקדושה, דקסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא, ונמצא שעזרא קידש בלי אורים ותומים. וכבר נחלקו בזה תנאים' אם קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא ועזרא עשה רק לזכר בעלמא, או לא קידשה לעתיד לבוא והוצרך עזרא לקדשה ועשה זאת בלא אורים ותומים דס"ל שדי באחת מאלו בשביל לקדש, וכדלהלן.

איתא בבריייתא אבא שאול אומר ב' ביצעין (-ביצות מיים) היו בהר המשחה (ה-הר הזיתים), העליונה נתקדשה רק ע"י עולי הגולה שהוסיפו על העיר ובנו חומה נוספת בחוץ בלי מלך ואורים ותומים, (ואע"פ שהדבר עלול להביא לתקלה, עשו כך כדי שיסמור עצמם על זה יותר מפני שיש שם קדושה. תוד"ה אלא), והתחתונה נתקדשה לפי כל

התנאים שנאמרו בקידוש שבימי בית ראשון הכניסוה וחיברוה לעיר ע"י חומה אחרת. לתחתונה שהיתה קדושתה גמורה היו עמי הארץ נכנסים ואוכלים קדשים קלים, אבל לא מעשר שני, והחברים היו אוכלים שם גם מעשר שני, ובעליונה שלא היתה קדושתה גמורה, חברים לא היו אוכלים לא קדשים קלים ולא מעשר שני, ועמי הארץ היו אוכלים רק קדשים קלים, -דעמי הארץ המפרישים מעשרות היו ירזיזים לעושת בו מצוה מן המובחר, לפי שמענו את הדרשה 'עשר בשביל שתתעשר', והיו צריכים להתוודע צריך שיהיה ככל אשר צויתני", והיו שומעים את המתרגמים "ואכלת לפני ד' אלקיך מעשר דגנך תירושך ויצחקך", ולכן היו נכנסים עד תוך חומת ירושלים הפנימית לקיים "לפני ד' אלקיך", אבל בקדשים לא היו מטריחים עצמם, ואוכלים אותם לפנים מחומה חיצונה כשלא מצאו אכסניא בפנים, וכשהיו אומרים להם זו קדושה וזו אינה קדושה לא היו שומעין, לפי שאומרים זו חומה וזו חומה מה לי תחתונה מה לי עליונה. והטעם שהכניסוה לחומה אע"פ שלא קידשוה, מפני שירושלים נוחה להיכבש משם. ומבואר דס"ל שכל התנאים מעכבים בקידוש.

ומאיךך איתא בערכין שמות עיירות המוקפות חומה, ואמר רבי ישמעאל ברבי יוסי שמנו אותם כדי לומר שאותם קידשו עולי

בבל, ולא נתבאר איך מקדשים את ערי ארץ ישראל, אבל את האחרות לא, ונ"מ למצות בתי ערי חומה ושילוח מצורעים ושאין עושים מגרשים שדה, ומבואר שקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא.
ובברייתא אחרת מבואר בשמו שאין דבר מיוחד בעיירות אלו, דקדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא, אלא שאת הערים אלו מצאו בדרך ביאתם ומנאום, וצ"ל שנחלקו תנאים בדעתו, או שאחד מהם נאמר ע"י רבי אלעזר ברבי יוסי שדרש "אשר לו חומה" אע"פ שאין לו עכשיו.

לרבי אליעזר שכשבנו בימי עזרא את ההיכל והעזרות היו עושים קלעים במקום החומה, ובנו את כותלי החומה ליד הקלעים, אלא שבהיכל שמו את הקלעים לפנים ממקום החומה והיו בונים מבחוץ כדי שלא יזונו עיניהם מן ההיכל, ובעזרות מבפנים, ולרבי יהושע היו אוכלים אף בלי בית וקלעים וחומה מפני שקדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא. ובשיטת רבי אליעזר אין הכרח שסובר שקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא, די"ל שלכו"ע קידשה לעתיד לבוא, (אמנם כתבו התוס' ד"ה דכולי) שלגבי תרומות ומעשרות סובר ר"א שבטלה קדושה ראשונה של הארץ, ורק קדושת מחיצה (של בית המקדש) לא בטלה, דאיקרי נחלה. עוד כתבו התוס' שאם קדושת מחיצה בטלה, הא דביקש ר"א להפקיר כרם רבעי לעניים, אף ש"אא לאוכלו בירושלים כיון שקדושתה בטלה, ואם יפדו את הפירות לא ידווחו כלום, י"ל שיכולים לפדות שוה הרבה בשוה פרוטה, ואפילו לכתחילה מותר כשאין בית המקדש קיים, דאין בזה הפסד להקדש. אי נמי מודה ר"א שעזרא קידש לעתיד לבוא קדושת מחיצה), ולא בא לחלוק אלא לומר מה ששמעו, ועשו קלעים לצניעותא בעלמא.

טומאה בעזרה

ט"ז: הַנְּטֹמֵא בַּעֲזֵרָה וידע שנטמא ונעלמה ממנו הטומאה או המקדש או שניהם, והשתחוה, או ששהה שיעור השתחואה, או שיצא מדרך ארוכה, בזמן ההעלם, חייב קרבן עולה ויורד, ושיעורים אלו הם הלכה למשה מסיני, אבל אם יצא מיד ובלא השתחואה בדרך הקצרה פטור.

מקור דין זה שמי שנטמא בעזרה חייב, מדכתיב "כי את משכן ד' טימא" והרי הוא כבר טימא, וכתב "את מקדש ד' טימא", ופסוק אחד מיותר, שהרי מקדש איקרי משכן דכתיב "ונתתי משכני בתוכם" - כל הניתן בתוכם קרי משכן, ומשכן איקרי מקדש דכתיב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", וכתב "את תבנית המשכן", וא"כ פסוק אחד בא ללמד שגם הנטמא בעזרה חייב, דאם אינו ענין לטומאה שבחוץ תנהו ענין לטומאה שבפנים, (ואזהרה יליף מ"ולא יטמאו את מחניהם" שמשמע אפילו נטמא בפנים, ולא כמ"ש רש"י שמשמע שנטמא בחוץ. תוד"ה תנחו). אבל בלא משכן איקרי מקדש ומקדש איקרי משכן א"א ללמוד אחד מהשני, ומשכן חמור שנמשח בשמן המשחה, ומקדש חמור שקדושתו קדושת עולם שאין אחריה היתר במות. רש"י. והתוס' ד"ה קדושתו) כתבו שהכונה שקדושתו ארוכה יותר, אי נמי שאין ראוי לחזור ולקדש אלא אותו מקום.

עוד כתבו התוס' ד"ה או) שמשמע כאן דאע"ג דמקדש איקרי משכן לא גמרי מהדדי אי לאו דכתיבי קראי יתירי, וכן משמע בעוד מקומות בש"ס. אך קשה למה באמת א"א ללמוד אחד מהשני, כמו בחיה ובהמה שזו בכלל זו. ורבינו חיים כהן היה מחלק שדבר שאינו תלוי בקדושת מקום סגי בחד קרא לשניהם, אבל בדבר התלוי בקדושת מקום, כיון שמשכן חמור מפני שנמשח בשמן המשחה, ומאיך מקדש חמור שקדושתו קדושת עולם, א"א ללמוד אחד מהשני. וי"א שיטת הגמרא כאן (האמורא רב אלעזר) שאפשר ללמוד אחד מהשני (ויש גירסא אחרת בגמרא). אך קשה דא"כ רב אלעזר האמורא חולק על רבי אלעזר התנא (כאן בגמרא) דס"ל ש"אא ללמוד אחד מהשני, וכונתו הגמרא רב לומר למה התורה שיתנה הכותב כאן משכן וכאן מקדש, ועל זה הגמרא מתרצת שיש כדי שלא נאמר שפסוק אחד בא למעט משכן ולומר שמשכן לא איקרי מקדש, ולא לרבות טומאה שבפנים.

השתחואה כלפי פנים או חוץ - מה שחייב על השתחוויה כל דהו אפילו לא שהה כדי השתחוויה, היינו דווקא כשהשתחווה כלפי פנים לצד מערב, אבל אם השתחוה כלפי חוץ לצד מזרח חייב רק אם שהה דאין זו השתחוויה, וחייב רק על השהייה.

שיעור שהייה היינו כדי פישוט ידים ורגלים, ולא כדי כריעה בעלמא. והיינו כדי אמירת הפסוק "וכל בני ישראל רואים ברדת האש וכבוד ד' על הבית, ויכרעו אפים ארצה (-משמע לשון שיטוח) על הרצפה וישתחוו, והודות לד' כי טוב כי לעולם חסדו", י"א כשיעור אמירת כל הפסוק, וי"א רק מ"ויכרעו". (קידה היא על אפים, כריעה היא על ברכים, והשתחואה זה פישוט ידים ורגלים).

רבא מסתפק אם גם ל**חויב מלקות** אם התרו בו שלא לעמוד בעינין שיעור שהייה ואם עמד פחות מכדי שהייה פטור ממלקות, (אבל אם התרו בו שלא לטמא את עצמו בעזרה וטימא עצמו, לוקה גם בלי שהייה. תוד"ה צריך), או שרק לחויב קרבן יש שיעור. תיקון.

עוד מסתפק רבא אם שהיה **כשהוא תלוי** באויר עזרה כדי שהייה חשיבא שהייה, או דבעינן שהייה הראויה להשתחואה, תיקון. התוס' ד"ה תלה) מביאים גירסא שהספק הוא אם אויר עזרה כעזרה דמי, ודוחים פירוש זה מפני שבזבחים מוכח שאויר עזרה כעזרה, דאורי נמי

נתקדש. עוד כתבו התוס' ד"ה או) שמבואר במכות (כ"א.) שהלבוש כלאים ואמרו לו אל תלבש אל תלבש והוא פושט ולובש חייב על כל אחת ואחת, ואמרו רב ביבי שגם במכנים ומציצי ידו בבית אנקלי שלו חייב על כל אחת ואחת, ולרב אשי אפילו לא שהה אלא כדי לפשוט וללבוש חייב, ומשמע שלרב ביבי לא מחייב בשהייה, והקשו התוס' שכאן בגמרא מבואר שיש חויב מלקות על שהייה. ותירצו שרב ביבי מודה לרב אשי, אלא שלא נחת לאשמועינן חידוש זה, אלא לאשמועינן דבהכנסת בית אנקלי חייב אפי"ע שאינו לובש כל המלבוש. אי לרב ביבי לא לקי אשהייה משום דהוי לאו שאין בו מעשה, והכא איירי למ"ד שאו לאו שבו מעשה לוקים עליו. אי נמי מיירי הכא לענין איסור מלקות ולא לענין חויב, ורב אשי ס"ל ששהייה כמעשה כיון דתחילת הלבישה היא ע"י מעשה, והכא אפי' לא לא בעינן שהייה כדי השתחואה, מ"מ בעינן כדי יציאה וכניסה, כי היכי דבעינן גבי כלאים כדי פשיטה ולבישה. ונראה דאפי' את"ל דגמירי שהייה כדי השתחואה למלקות במקדש ובגזיר, היינו מוסס דדמו לשהייה דקרבן דגבי מקדש, אבל לגבי כלאים פשיטא דלא גמירי, דלא שייך התם השתחואה כלל.

י"ז: רב אשי מסתפק את"ל שצריך שהייה למלקות, **אם המטמא עצמו במזיד בעי שהייה**, וכתבו התוס' ד"ה טימא) שבשעה שטימא עצמו לא ידע שהיה במקדש, דאי ידע וטימא עצמו במזיד אפי' שכת אח"כ לא מייחבי קרבן, דהא לא שב מידיעיתו הוה. ואם הספק הוא לענין מלקות, צ"ל שלא התרו בו אלא לאחר שטימא עצמו, דאם התרו בו קודם לא בעי שהייה וכנ"ל.

וכן **מסתפק רב אשי אם נזיר בקבר** שנטמא באונס בתוך בית הקברות, שאינו חייב על כניסתו, כגון שנכנס בשדיה תיבה ומגדל ובא חבירו ופתח את מעזיבת גג האהל ונטמא מאויר בית הקברות והתרו בו צא ולא יצא בעי שהייה למלקות, וקרבן לא שייך בגזיר, דאין כרת בגזיר שנטמא, והקרבן לא בא על עון הטומאה אלא כדי שתחול עליו נזירות טהרה, **דכל באונס גמירי שהייה, או דאין שהייה אלא בפנים, תיקון**. וכתבו התוס' ד"ה נזיר) שמבואר בגזיר (מ"ב:) שנזיר שנוגע במת אינו חייב על נגיעה בעוד מת באותו זמן, מפני שאין בזה תוספת על הטומאה, ורק אם כבר אינו נוגע במת חייב, מפני שמוסיף טומאה בכך שמי שנזנו בו טמא טומאת שבעה רק כאשר הוא נוגע במת, דאל"כ טמא טומאת ערב, ומ"מ הכא חייב על השהיה מפני שבכל שעה הוא מיוחד לפרוש מהמת, (ושם מדובר שלא היה יכול בשעה זו להשליך את המת הראשון). ור"ת מפרש דהכא מיירי בנטמא סמוך לחשיכה, שע"י השהייה מוסיף עוד יום של טומאה.

מי שנטמא ויצא בדרך הקצרה, אפי' יצא עקב בצד אגודל ואפילו הלך בנחת כל היום כולו פטור. ורבא מסתפק אם שהיות מצטרפות כשהלך ושהה מעט ושוב הלך ושהה מעט.

מי שיצא בארוכה במרוצה כשיעור היציאה בקצרה בהילוך בינוני חייב, דלא ניתנה ארוכה לידחות אצלו אפילו במרוצה. והא דקיימא לן שכהן טמא ששימש בעזרה חייב מיתה בידי שמים, ובעל כרחך מיירי שנטמא בעזרה, דאם נטמא בחוץ ונכנס חייב כרת על כניסתו, מיירי שבקצרה הפך **בצינורא** שזה פחות משיעור שהייה, **כרב הונא דס"ל שזר שהפך בצינורא** את אחד האברים מה שלמעלה למטה חייב מיתה משום "הזור הקרב יומת", (והיינו כשקירב את זמן עיכול האברים, דקרב עבודה עבודה היא), אבל אם שהה בשביל לשמש **חייב כרת**. והקשה ר"ת (תוד"ה אי') שגם בשהה בשביל לשמש יש נ"מ, שהרי חייבי כריתות שלקו נפטרו מכרת, ואם בטל כרת נשאר מיתה, וכן נ"מ בהזיד לענין שימוש בטומאה ושגג לענין טומאת מקדש.

י"ז: רב אושעיא אמר שהוא **רוצה לומר** שהנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו ונשאר בחוץ אפי' רק חוטמו שהוא בולט משאר הגוף אינו נטמא, דדרך ביאה אסרה תורה אלא שהוא ירא מחבירו. **אמנם אם נכנס כולו הוא נטמא**, דלא גרע מכלים שבבית שהיו שם מתחילה ולא קרינן בהו "והבא אל הבית", ואעפ"כ הם טמאים דכתיב "ופינו את הבית" כדי שלא יטמא כל מה שבבית. וכתבו התוס' ד"ה אפילו) ואם נכנס דרך פניו, למ"ד ביאה במקצת לא שמה ביאה טמא משנכנס רובו, שאפילו למ"ד שמה ביאה היינו דווקא בגי מקדש, מפוש דכתיב "בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא" מה נגיעה במקצת שמה נגיעה אף ביאה במקצת שמה ביאה, אבל גבי בית המנוגע מודה דלא שמה ביאה. אמנם כשנכנס רובו טמא. דרובו ככולו. והיכא שנכנס דרך אחוריו, כיון שהתורה ממעטת כניסה שלא דרך ביאה, אינו טמא מטעם רובו. עוד כתבו התוס' ד"ה דרך) שאע"פ שביאה דרך אחוריו לאו שמה ביאה, יציאה דרך אחוריו שמה יציאה, כמבואר בחולין (י:), משום שדרך לצאת כך כתלמיד הנפטר מרבו.

גגות הלשכות שבעזרה אין אוכלים בהם קדשי קדשים הנאכלים לפנים הן הקלעים, (והיינו אע"פ שיש משם נקב לראות את פתח העזרה, דהא בעינן שיראה את פתח העזרה. תוד"ה ואין אכולין), ואין שוחטים שם קדשים קלים, דקסבר שהגגות והעליות לא נתקדשו אלא הריצפה והאויר עד הגג, (וה"ש שאין אוכלים שם קדשים קלים. תוד"ה ואין שוחטים). וטמא שנכנס להיכל דרך הגג פטור, דדרך ביאה אסרה תורה. וכתבו התוס' ד"ה תוכל) שאף שהעליות של ההיכל נתקדשו, הגג לא נתקדש.

פר העלם דבר - אין ב"ד מביאים על הוראתם פר העלם דבר, או יחידים אשם תלוי, על עשה ולא תעשה של טומאת מקדש, עשה כגון שנטמא בעזרה דכתיב ביה "וישלוח", ואל תעשה כגון שנטמא בחוץ דכתיב ביה "אל המקדש לא תבוא", דאין מביאים פר בהוראה אלא על העלם דבר שיחיד ששגג בו מביא חטאת קבועה, אבל על טומאת מקדש וקדשיו יחיד מביא קרבן עולה ויורד, וכן יחיד לא מביא אשם תלוי אלא בספק שגגה בעזרה שחייבים עליה שגוגא חטאת קבועה, אבל על עשה ולא תעשה **שבגדה** שגם בזה מצינו עשה דומיא דנטמא בעזרה באונס שהוא מוזחר לצאת, כגון שהיה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי,

ופירש מיד, מביאים פר העלם דבר, או אשם תלוי ביחיד, דאין אשם צביבור משום דכתיב ביה "ונפש".

י"ח: נמצא דם על עד הבדיקה של האיש שקינח בה אחרי התשמיש, **טמאים** שניהם טומאת שבעה, היא משום נדה והוא משום בועל נדה, דזודאי ראתה דם קודם בעילה או בשעת בעילה, וחייבים שניהם קרבן, והחויבו הוא על הכניסה ובסמוך לוסתה, (ולא על הפרישה כגון שאמרה לו נטמאתי ופירש בקושי, דהא 'נמצא' קוטינ'). ואם נמצא על שלה שקינחה בו לאחר זמן טמאים מספק ופטורים מן הקרבן דאיכא למימר לאחר תשמיש ראתה, ואם קינחה מיד טמאים וחייבים בקרבן.

היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב, שיציאתו הנאה לו כביאתו. וחייב גם על הכניסה היכא דשימש סמוך לוסתה שאינו אנוס על כניסתו, דהוי ליה לאסוקי אדעתיה שזא תראה בשעת תשמיש, אמנם אם אין זה מזיד דקסבר יכולני לבעול ולפרוש קודם שתראה, ולהכי הוי שוגג, וזה איסור לא תעשה כדלקמן י"ח: , ואף שלכלפי האיסור לבעול לוסתה הוא מזיד, אין כרת וחטאת על איסור זה אלא רק אם נטמאה, ועל זה שנטמאה הוא שוגג, אבל בלא סמוך לוסתה אנוס הוא שלא היה לו להעלות בדעתו שתראה. וכן חייב על הפרישה, מפני שהיה צריך לנעוץ עשר צפרניו בקרקע עד שימות האבר, וזו מצות עשה כדלקמן י"ח: , והיינו אם הוא ת"ח ויודע שאסור לבעול סמוך לוסתה, אבל על הפרישה הוא שוגג, שלא ידע שאסור לפרוש מיד, וחייב שתים, ולא חשיב העלם אחד, כיון שכשאמרה לו נטמאתי ידע שחטא על הכניסה, שהרי ת"ח הוא לענין זה, וחשיב ידיעה בין כניסה לפרישה. אבל אם יודע שאסור לפרוש באבר חי חייב אחת, (ואע"פ שהוא מזיד על הפרישה, חשיב שב מידיעיתו על הכניסה, דאימא יצר אלבשיה. תוד"ה אי). ועם הארץ שהוא שוגג על שתיהן שלא ידע גם שאסור לבעול סמוך לוסתה, חייב רק אחד, וכמו האוכל שתי זיתי חלב בהעלם אחד שלא נודע לו בין זה לזה שאינו חייב אלא אחת, אף זה לא נודע לו בין כניסה לפרישה שחטא, שכשאמרה לו נטמאתי אינו יודע שנתחייב על הכניסה, דסבור אנוס אני עליה, שהרי לא למד שמוזהרים ישראל לפרוש מנשיותיהם סמוך לוסתן, ואין זה אנוס אלא שוגג, וכיון דלא למד נמצא שלא ידע בין כניסה לפרישה שחטא, והוה ליה בא על נדה שתי בעילות בהעלם אחד.

המשמש מת בעריות - לרבא פטור, ולכן כשאמרה לו נטמאתי צריך להמתין שימות. (ולפ"ז מה שחייב בנמצא דם על עד שלה מיד בשיעור וסת, מיירי בפירש בקישוי, דאי לאו הכי הרי עבר שיעור וסת. תוד"ה המשמש). ולאבבי י"ל שחייב, ומ"מ כשאמרה לו נטמאתי אם פירש מיד חייב, מפני שהיה צריך להמתין כדי לפרוש בהנאה מועטת, והיינו בסמוך לוסתה, ואף אם פירש באבר מת חייב גם על הפרישה, דאין כאן אנוס, וחייב בין על הכניסה בין על הפרישה, דשגג שחשב שלא תראה. וביאורו התוס' ד"ה אלאמא) שכשאמרה לו נטמאתי חשיב ידיעה בין שגגת כניסה לשגגת פרישה, ואע"פ שיודע בשעת פרישה שהוא בועל נדה, חשיב שוגג כיון שע"י שגגת כניסה באה לו. אבל שלא בסמוך לוסתה פטור, דאנוס הוא.

י"ח: אזהרה לבעול נדה מדכתיב "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב", ואזהרה למשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי מדכתיב "ותהי נדתה עליו" ללמד שלפעמים אפי' בזמן נידתה תהא עליו, ויש בזה גם לאו ד"לא תקרב" היינו נמי לא תפרוש, ואינו חייב חטאת אא"כ יש בה לאו, כמו בפסח ומילה. תוד"ה לא.

פרישה סמוך לוסת מנין, דכתיב "והזרתם את בני ישראל מטומאתם" וסמיוך ליה "והזדה בנדתה", ושיעור הפרישה עונה -אם וסתה ביום יפרוש כל היום, ואם וסתה בללה יפרוש כל הלילה. וכל שאינו פורש אפי' אם היו לו בנים כבני אהרן הם מתים, וכל הפורש יהיו לו בנים זכרים, ולרבי יהושע בן לוי יהיו לו בנים הראוים להוראה.

כל המקדש עצמו ע"י צניעות בשעת תשמיש, הווין לו בנים זכרים.

מה נחשב העלם

רבי אליעזר לומד מ"השרץ ונעלם ממנו" שאינו חייב אלא על **העלם שרץ** ולא על העלם מקדש, ור"ע לומד מ"ונעלם ממנו והוא טמא" שאינו חייב אלא על **העלם טומאה** ולא על העלם מקדש, ורבי ישמעאל לומד ממה שכתוב פעמיים "ונעלם" שחייב בין **בהעלם טומאה בין בהעלם מקדש**.

ונ"מ בין ר"א לר"ע אם צריך לדעת אם נטמא בשרץ או בגבילה, או שמספיקה ידיעת הטומאה שידע שגגע או בשרץ או בגבילה, ולא ידע באיזה מהם, ואותה טומאה נעלמה ממנו כשאכל קודש.

ואמנם **בשאר איסורים** כגון לגבי מי שאינו יודע אם אכל חלב או נותר, או שאינו יודע אם חילל שבת או יוה"כ, או שלא יודע אם בעל את אשתו נדה או את אחותו, לר"א חייב חטאת, דכתיב "או הודע אליו **חטאתו אשר חטא** בה **והביא**" דמספיקה ידיעה על חטא כלשהוא, ולרבי יהושע לומדים מ"**בה**" דבעינן שיודע במה חטא, אבל כאן פירטה התורה "בגבלת שרץ טמא" שידע במה נטמא.

וּלְרַע איידי דבעי למיכתב בהמה וחיה לכדרכי לעיל ז', כתיב נמי שרץ.

ור"ע לומד מ"בה" למעט מתעסק בדבר היתר ובא לידו איסור, ולא נתכין לגוף זה, כגון נתכין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, נתכין לאשתו והרי אחותו עמה במטה ונשמטה אשתו ובאה אחותו תחתיה, אבל אם נתכין לחתוך וכסבור שזה תלוש ונמצא שזה עצמו מחובר, או כסבור היום חול, או כסבור מלאכה זו מותרת, חייב, דמ"מ לוז נתכין, וכן בא על אחותו ונתכין לגוף זה כסבור היא אשתו. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה פרט) דלא דק, דהא איתא בגמרא (כריתות י"ט): דמתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, אלא מיירי במתעסק דשבת. ואף ששמואל לומד מתעסק בשבת דפטור ממלאכת מחשבת, ועוד דאם בעינן נהנה לחיוב מתעסק למה צריך לפטור מטעם מלאכת מחשבת והרי בלאו הכי לא נהנה, צ"ל דאיכא תרי גוניי מתעסק, בנתכין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר מיפטר מטעם שלא נעשית מחשבתו, ובנתכין לחתוך את התלוש או להגביה את התלוש (למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה) ונמצא מחובר דנעשית מחשבתו מיפטר משום "בה" פרט למתעסק, ובחבל נמי איכא תרי גוניי מתעסק, אם נתכין לאכול חלב זה ואכל חלב אחר חייב בלא טעמא דנהנה, דלא שייך למיפסריה מטעם מלאכת מחשבת, ואם סבור שהוא שומן או רוק ובלעו דכיוצא בו מיפטר לענין שבת מדכתובי בה, בחבל לית לן למעוטי משום דנהנה. ודלא כפירוש רש"י כאן שפירש דמיירי בנתכין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר שבזה פטור, ואם נתכין לחתוך את זה וחתך זה וכסבור שהוא תלוש ונמצא מחובר חייב.

י"ט. וי"א שאין מחלוקת בין ר"א לר"ע, ומשמעות דורשין איכא בנייניהו.

ואם נעלם ממנו גם הטומאה וגם המקדש לר"א ור"ע שפטורים על העלם מקדש-

רב נחמן רצה לחייב כיון שנעלמה ממנו הטומאה.

ואמר לו רבא דאדრבה יש לפטור שהרי נעלם ממנו שזה מקדש. אומר רבינו תם (תוד"ה הרי) דפטור מקרבן עולה ויורד, אבל חטאת קבועה חייב, שהרי לומדים מעבודה זרה שכל דבר שחייבים על זדונו כרת חייבים על שגגתו חטאת קבועה. וכתבו התוס' שנראה שפטור לגמרי, דהוי דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש, שאין אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירוהו הכתוב לכללו בפירוש.

ורב אשי רצה לחלק שאם פרש מהעבירה בגלל הטומאה שאמרו לו טמא אתה חייב, ואם פרש בגלל המקדש שאמרו לו מקדש הוא זה ולא הוזכרו לו טומאה פטור. (רש"י). ודעת התוס' (ד"ה אמר) שכוננת רב אשי שיש לברר מה יותר שכוח ממנו, כגון שנשאל אותו אם מחמת טומאה הוא זיכר במקדש ומומת מקדש לא זיכר בטומאה, א"כ העלם טומאה בידו, ואם להיפך העלם מקדש בידו, ואם שניהם שוים היו ספק, אבל אם אמרו לו טמא אתה ופירש, יתכן שגם אם היו אומרים לו שזה מקדש היה פורש, ואם אמרו לו מעיקרא מקדש ולא פירש, יתכן שגם אם היו אומרים לו רק טמא אתה לא היה פורש. ועוד יש לפרש שהדבר שעל ידו פרש הוא נחשב ההעלם. ורבינא אמר שאין חילוק בזה, שאף כשפרש משום טומאה לא פרש אלא בגלל שזה מקדש שכשהודיעוהו אחד מהם נתן דעתו על שניהם, ומ"מ העלם שניהם היה בידו, ופטור.

מה נחשב ידיעה בהלך בשני שבילין

שני שבילים אחד טמא (שקבור שם מת וא"א ללכת שם בלי להאחיל עליו), ואחד טהור, והלך אדם בשניהם והרי הוא טמא, וידע שהלך בשניהם, ואח"כ נכנס למקדש בהעלם טומאה, חייב קרבן עולה ויורד, דממ"נ הוא טמא ויש כאן מתחילה ידיעה ודאית.

י"ט: ואם כשהלך בשני שכח שהלך בראשון שיש כאן רק מקצת ידיעה, לת"ק מקצת ידיעה ודאית חשיב ידיעה וחייב, דאם היה יודע הכל היתה לו ידיעה ודאית, לר"ש בן יהודה לא חשיב מקצת ידיעה כידיעה ודאית ופטור.

ואם נכנס למקדש אחרי שהלך בראשון וידע שהוא ספק טמא, ואח"כ הזה בשלישי ושנה בשביעי וטבל, ואח"כ הלך בשני וידע שהוא ספק טמא, ונכנס למקדש בהעלם טומאה, לת"ק חייב ממה נפשך או מחמת ביאה ראשונה או מחמת ביאה שניה, (ומיירי ברה"ר בדספק טומאה מעמידים על חזקה, אבל ברה"ש ספקיון טהור חייב אף אם הלך רק בשביל אחד. תוד"ה הלך). ולר"ש פטור כיון שבכל כניסה אין ידיעה ודאית, ואף בכניסה שניה הרי כבר טבל אחרי כניסה ראשונה.

רבי יוחנן מבאר שלת"ק חייב משום שעשו ספק ידיעה כידיעה. (אמנם בנגע בעדשה ולא ידע אם כזית מטמא או כעדשה, דשם הוא מסופק אם שייך טומאה במה שנגע, וכאן פשיטא ליה דאיכא טומאה. תוד"ה עשו). ואמנם דווקא כאן עשו ספק ידיעה כידיעה, אבל באכל חתיכה שהיא ספק חלב ספק שומן, ונודע לו לאחר זמן שהיא ספק חלב, וחזר ואכל ספק חלב ונודע לו שהיא ספק חלב, לרבי מביא אשם תלוי על כל אכילה, ולר"ש מביא אשם תלוי אחד "דכתיב "על שגגתו אשר שגג" התורה ריבתה שגגות הרבה ואשם אחד, דכשם שידיעות ודאי מחלוקות לחטאות, כך ידיעות ספק מחלוקות לאשמות.

ולר"ל ת"ק ס"ל כרבי ישמעאל שא"צ ידיעה בתחילה, ואף שר"ל סובר שלרבי ידיעת ספק מחלוקת לחטאות, והיה יכול להעמיד כרבי, מ"מ קמ"ל שרבי ישמעאל א"צ ידיעה בתחילה.

שבועות שתיים

לאחר שנתבארו בארוכה דיני 'טומאת מקדש וקדשיו', (כיון שגם הם 'שתיים שהם ארבע' כמו שבועות, והם נתבארו בתחילת המוסכת אע"פ שעיקר המוסכת עוסקת בדיני שבועות כיוון שדיניהם קצרים יותר), עובר התנא לבאר את דיני שבועות שהם עיקרה של המוסכת, ודינים אלו יבוארו מכאן ועד סוף המוסכת.

פרק זה עוסק בעיקר בדיני שבועת ביטוי, ובסוף הפרק יבוארו גם דיני שבועת שוא.

ענין שבועה ביטוי הוא שהאדם נשבע שיעשה או לא יעשה דבר מסוים, שהוא מחויב לקיים את שבועתו.

שבועת ביטוי נקראת כך על שם הפסוק "או נפש כי תשבע לבטא בשפתיים להרע או להטיב, לכל אשר יבטא האדם בשבועה". וממשיך הפסוק "ונעלם ממנו וכו' והביא את אשמו לד' וכו' ואם לא תגיע ידו" וכו', והיינו שאם עבר על שבועתו מביא קרבן הנקרא 'קרבן עולה ויורד', והיינו שעשוי מביא כשבה או שערית עזיזים לחטאת (כמו קרבן חטאת), ועני מביא שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, ודל שבדלים מביא מנחת חוטא עשירית האיפה סולת.

"להרע או להטיב" אין הכונה לדבר רע או טוב ממש, אלא טוב הכונה עשייה חיובית, ורע הכונה מניעת עשייה.

הפסוק מדבר על אדם שנשבע שיעשה או לא יעשה דבר מסוים בעתיד, ואילו הנשבע שעשה או שלא עשה דבר מסוים והדבר אינו נכון, יבואר להלן שנחלקו רבי עקיבא ורבי ישמעאל אם הוא חייב קרבן עולה ויורד.

שבועת שוא נקראת כך על שם הפסוק "לא תשא את שם ד' אלוקיך לשוא", והיינו הנשבע לחינם, כגון שנשבע על עמוד של שיש שהוא של זהב, (וכן הנשבע לבטל את המצוה, ששבועה זו היא לחינם מפני שהיא לא יכולה לחול כיוון שהוא מושבע ועומד מהר סיני לקיים את המצוות), או הנשבע על אבן שהיא אבן, או הנשבע על דבר שא"א לעשותו כגון שלא יישן שלשה ימים. ועונשו הוא מלקות במזיד, אבל בשוגג הוא פטור מקרבן.

דיני שבועת ביטוי

שבועות שתיים שהם ארבע- שאוכל, שלא אוכל, והם מפורשים בפסוק דכתיב "להרע או להטיב", דמשמע להבא, לא אוכל – להרע, אוכל - להטיב, שאכלתי, שלא אכלתי, כדדרשי ר"ע (כ"ה) מרובי.

לר"ע הנשבע שלא יאכל ואכל כל שהוא חייב, ולחכמים פטור, ולהלן כ"א: כ"ב.
תבואר מחלוקתם.

פירוש לשון 'שאוכל'-

במתני' מבואר ששבועה שאוכל מחייבת אותו לאכול, ומאידיך מצינו שהאומר שבועה לא אוכל לך, או שבועה שאוכל לך – באיסור שבועה יהא עלי מה שאוכל משלך, או לא שבועה שלא אוכל לך – לא יהא עלי באיסור שבועה מה שלא אוכל משלך, הא מה שאוכל לך יהא באיסור שבועה (ואף שבנדרים מוקף לה כר"מ, ור"מ לית ליה בנדרים מכלל לאו אתה שומע הן, יש חילוק בין שבועה לנדרים. תוד"ה לא), אסור לאכול. אביי מפרש דלשון 'שאוכל' תלוי, שאם מפצירים בו לאכול ואמר שלא יאכל ונשבע שבועה שאוכל, כוונתו שלא יאכל, ואם אין מפצירים בו לאכול כוונתו שיאכל.

ולרב אשי צריך לשנות 'שאי אוכל לך', וקמ"ל דלא אמרינן שנכשל בלשונו ולא נתכין לומר שאי. והקשו התוס' (ד"ה לישנא) שנשאל אותו מה היה בדעתו. ותירצו דמיירי שאמר שהיה בדעתו כל מה שיהיה במשמעות לשונו, או שאינו זוכר מה היה בדעתו.

לשון מבטא ולשון איסר, ודין מתפיס בשבועה או בנדר

בפרשת נדרים כתוב לשון 'מבטא' כגון "או מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה", וכן לשון איסור כגון "לאסור איסר". הגמרא מבארת אלו איסורים חלים ע"י לשונות אלו, ומה דינם, והאם מתפיס בשבועה חייב קרבן ומלקות כמו בשבועה רגילה או לא, וכן יבוארו דינים השייכים למתפיס בנדר.

כ. שיטת אביי שלשון מבטא - האומר מבטא ככר זו עלי, הוא לשון שבועה, דכתיב "או מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה" במה אסרה, במבטא. אבל לשון איסר - שאמר איסר ככר זה עלי, הוא לשון התפסה בשבועה – כנשבע על הככר וחזר ואמר על ככר אחר הרי זה כזה, שהתפיס את השני בראשון, ואסור, אך יש להסתפק באיסור איסר אם המתפיס בשבועה כמוציא שבועה מפיו, וחייב קרבן ומלקות, או שאינו נחשב כמוציא שבועה מפיו, ופטור. עוד מצינו שאביי אמר שהמתפיס בשבועה הרי הוא כמוציא שבועה מפיו. לרש"י 'איסר' היינו האומר 'איסר ככר זה עלי', ולר"ת (תוד"ה איסר) 'איסר' היינו שנשבע על ככר וחזר ואמר על ככר אחר הרי עלי שלא אוכל ככר זה כזה, וזה הכונה 'איסר' בפסוק.

שיטת רבא שהתפסה בשבועה אינה כמוציא שבועה מפיו, ולשון מבטא הוא לשון שבועה, ולשון איסר אם הוציאו בלשון שבועה הוא לשון שבועה וחייב קרבן, ואם הוציאו בלשון נדר הוא נדר ופטור מקרבן. (כן סובר רבי יוחנן), ולכך כתבו הכתוב בין נדר

לשבועה, דכתיב "ואם בית אשה נדרה או אסרה איסר על נפשה בשבועה".

התפסה בנדר- איתא בברייתא האומר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו, או כיום שמת בו פלוני, או כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם, או כיום שראה ירושלים בחורבנה, אסור. (התוס' (ד"ה ואילו) כתבו דלא דק, דנדר לא חל בלשון 'שלא אוכל' דהוי דבר שאין בו ממש, כמו שנשבע שלא יישן, אלא מיירי שאמר 'קונם אכילת בשר עלי', או שמת ישי לחלק שדווקא גבי שינה לא אמר כלום משום ששינה אין בה ממש).

שמואל אמר דמיירי שכבר היה נדור שלא לאכול בימים אלו.

לאביי (הנ"ל) כמו שרואים כאן שמתפיס בנדר הרי זה נדר והרי הוא ב"לא יחלל", ה"ה מתפיס בשבועה, (ומתפיס בנדר ילפינן ממתפיס בשבועה, וניחא ליה לאוקמי ברייתא בנדרים, מפני שרגילות לידור מלאכול בשר ולשתות יין ביום שראו ירושלים בחורבנה, ואין רגילות לאסור בשבועה. תוד"ה מדמתפיס).

ולרבא איירי בעיקר נדר ולא במתפיס בנדר, (דמתפיס בנדר אינו נדר. רש"י. ולתוס' (ד"ה אלא) רבא מודה שמתפיס בנדר נדר), ואשמועינן שצריך לתלות את הנדר בדבר האסור מחמת נדר, דכתיב "איש כי ידור נדר לד' – עד שידור בדבר הנדור, וקמ"ל שאף בתלה ביום שנהרג בו גדליה בן אחיקם חל הנדר, אע"פ שהוא אסור בו גם לולא הנדר. לרש"י אף אם יום זה היה אסור מדאורייתא היה חל עליו הנדר, דאמרינן לקמן (כ"ה). שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות. ולתוס' (ד"ה דכי) אף שהנדר חל על יום זה מי"מ יום אחר שתולה בו לא נאסר, דלא חשיב נדר בדבר הנדור כיוון שגם בלי הנדר הוא היה אסור, ומה שהנדרים חלים על דבר מצוה היינו לבטל מצוה, אבל לא לקיים מצוה.

עוד מדיני שבועה

כ. שבועה להבא- הנשבע שאוכל או שלא אוכל, לרב דימי אזהרתו שלא לעבור על שבועתו מ"לא תשבעו בשמי לשקר" והיינו שלא תשבעו בשמי כדי לשקר לאחר זמן, ועריך להתרות בו משום לאו זה. ולרבינן (כ"א.) אזהרתו מ"לא יחל דברו".

שבועה לשעבר- הנשבע שאכלתי או שלא אכלתי זה אינו אמת, לרב דימי אזהרתו מ"לא תשא את שם ד' אלוקיך לשוא", דכל שבועה דלשעבר שאינה אמת קרייה שבועת שוא, דשוא היינו כלום, ושבועה זו יצאה מפיו לבטלה, ובנדר עובר משום "לא יחל דברו" דמשמע להבא, ואילו הכונה לשבועה שהרי בזה עובר על "לא תשבעו בשמי לשקר". רש"י. (והתוס' (ד"ה קונמות) כתבו שגם בשבועה עובר ב"לא יחל דברו", והכונה שבקונמות עובר רק משום זה). ולרבינן בשם רבי אבהו אזהרתו מ"לא תשבעו בשמי לשקר", והיינו שבשעת שבועה לא תהיה שקר, ולדבריו שבועת שוא היינו הנשבע לשנות דבר ידוע כגון על איש שהוא אשה.

שבועת שוא ושקר אחד הם- אין לפרש ששניהם לשעבר, שהרי לרב דימי שקר הוא להבא, ואין לפרש דבדיבור אחד נאמרו כמו "זכור ושמור", דשם יש נ"מ לחייב נשים בקידוש, דקידוש נפקא לן מדכתיב "זכור את יום השבת לקדשו" – וזכרוה על היין, (וכתבו התוס' (ד"ה נשים) שאף שקידוש דאורייתא, קידוש על היין אינו אלא דרבנן, אי נמי הא דצריך לטעום היינו מדרבנן), ואע"ג שבשאר מצוות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, בזו חייבות דכיון דאיתנהו בשמירה דכל מצוות לא תעשה בין שהזמן גמרו בין שלא הזמן גרמא נשים חייבות, איתנהו בזכירה (וביאתו התוס' (ד"ה כל) דליכא למימר איפכא, דלחומרא מקשינן, ובחכפה א"א להקיש לחומרא לאסור השחתת זקן, כיון שאין להם זקן, והתוס' דנים בזה בעוד כמה מקומות שמשמע שדורשים לקולא), אבל כאן למה נ"מ. (אמנם כתבו התוס' (ד"ה קמ"ל) שבידושלמי ובספרי מוכח שגם שבועת שוא ושקר בדיבור אחד נאמרו, וכן "מחללה מוות יומת" ו"וביום השבת", והתוס' מביאים מה הצורך בכך). אלא הכונה שכשם שלוקה על שבועת שקר כשיש בזה מעשה, כך לוקה על שבועת שוא אע"פ שאין בו מעשה, וקמ"ל דלא נימא ד"לא ינקה" היינו שאף ע"י ביי"ד אין עונשים אותו, אלא כיון דכתיב "לא ינקה ד' " - דווקא ד' לא ינקה אבל ביי"ד עונשים. או שהכונה אחד הם שגם בשבועת שוא שאכלתי ושלא אכלתי חייב קרבן עולה ויורד, וכשיטת ר"ע דמחייב לשעבר כלהבא.

כ"א. מלקות על שבועה ובלאו שאין בו מעשה- לרבי יוסי הגלילי אין לוקין על לאו שאין בו מעשה, חוץ מנשבע שלוקה אף בלא מעשה, דכתיב "כי לא ינקה ד' " משמע שביי"ד מלקין ומנקים וכו"ל, ושבועת שקר ילפינן מדכתיב "לשוא" ב' פעמים, דאם אינו ענין לשוא תנהו ענין לשקר, (ואיירי כשנשבע לשקר לשעבר, שאכל או שלא אכל, דבפירוש ריבתה תורה שבועת שקר דומיא דבשבועת שוא, דאיירי בלשעבר. אבל הנשבע לעתיד שיאכל ולא אכל, אינו לוקה, לרבי יוחנן מפני שאין בו מעשה, ולרשי לקיש מפני שזה התראת ספק שיכול לומר עדיין יש שהות ביום, ואין המתרה יכול לקוין שיעבור היום בתוך כדי דיבור של התראה. והנשבע שלא יאכל ואכל פשיטא שלוקה, שהרי יש בזה מעשה). וכן המימר, או המקלל את חבריו בשם המיוחד, לוקה אע"פ שאין בו מעשה. וכתבו התוס' (ד"ה חוץ, הראשון) שאף שרבי יוחנן (ב"מ צ:.) סובר לגבי חסימה בקול והנהגה בקול שעקימת

שפתיו היו מעשה, שאני התם דבדיבורו איתעביד מעשה. עוד כתבו התוס' (ד"ה חוץ, השני) דלא חשיב עדים זוממים ומוציא שם רע, כיון דכתיב בהו להדיא מלקות, אי נמי אין למודים מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהם חוץ.

הנשבע ג' פעמים שלא יאכל ככר זו ואכלה אינו חייב אלא אחת דאין שבועה חלה על שבועה, דהשבועה השניה היא שבועה לקיים את המצוה דפטור, וזו היא שבועת ביטוי שחייב על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד, אבל הנשבע שיאכל ולא אכל אינו לוקה אבל חייב קרבן עולה ויורד.

הנשבע שאכל או שלא אכל לרבי עקיבא חייב קרבן, אמנם מודה ר"ע שאין קרבן בשבועת שוא, ולרבי ישמעאל פטור מקרבן וחייב מלקות, (ומחלוקתם מובארת להלן כ"ה.).

מאיזה שיעור אכילה חייב

נחלקו רבי עקיבא וחכמים האם מי שנשבע שלא יאכל ואכל כל שהוא פטור, ככל איסורי אכילה ששיעורם בכזית, או ששבועה חמורה משאר איסורים וכבר בכל שהוא חייב, ולר"ש בכל איסורי חייב בכל שהוא. ולהלן יבואר מתי נחלקו, וטעמי מחלוקתם.

כ"א: בשבועה - הנשבע שלא יאכל ואכל כל שהוא, לחכמים פטור, ולר"ע חייב, ואף דבשאר איסורי תורה מודה ר"ע שאינו חייב אלא בכזית, שאני הכא דאם היה מפרש להדיא שאוסר כל שהוא היה חייב, וא"כ ה"ה בסתמא, דיש לומר שאין כוונת הנשבע על אכילה של תורה, אלא כלשון בני אדם, ונתכוין לאסור על עצמו כל שהוא.

שיטת רבי שמעון שאף **בשאר איסורים** חייב מלקות כשהתירו בו אף במשהו, ולא אמרו כזית בהלכה למשה מסיני אלא לחיוב קרבן על שגגת כרת. (וודווקא בשאר איסורים בעינן כזית לקרבן, מפני שהקרבן תלוי בכרת, וכרת במזיד אינו אלא בכזית, אבל בשבועת ביטוי שאין בה כרת אלא לאו, והקרבן תלוי בלאו, כמו שלוקים בכל שהוא מביאים קרבן בכל שהוא. תוד"ה ולא).

וכתבו התוס' (ד"ה כרבי שמעון) שרבי יוחנן ססובר (ויומא ע"ד.) שחצי שיעור אסור מן התורה, אתי שפיר כרבנן, דבחצי שיעור ליכא מלקות אלא איסור בעלמא.

ראיות שלר"ע בעלמא אינו חייב אלא בכזית-

נזיר ששרה פתו ביין, לר"ע אם יכול לצרף מהפת והיין כזית חייב, דהיתר מצטרף לאיסור באיסורי נזיר, ומבואר שבכל שהוא פטור.

הנשבע שלא יאכל ואכל מאכלות אסורות לר"ש פטור ולחכמים חייב קרבן שבועה. וצ"ב בדברי חכמים, שהרי הוא מושבע ועומד מהר סיני ואין שבועה חלה על שבועה, ואמרו רב ושמואל וריו"ח דאיידי בכלל דברים המותרים עם דברים האסורים, דמגיו שחלה השבועה על הדברים המותרים היא חלה גם על הדברים האסורים לאוסרם באיסור שבועה, ור"ש לית ליה איסור חל על איסור אפילו ע"י כולל. ולריש לקיש גם לרבנן לא אומרים כולל באיסורי שבועה, אלא מיירי או בנשבע להדיא על חצי שיעור שאינו מושבע עליו מהר סיני, וכרבנן דמתני' דס"ל שבסתמא אין כוונתו לכל שהוא, ובמפרש מודו, או בסתם ואליבא דר"ע דס"ל שבסתמא דעתו על כל שהוא, ומבואר שבלא השבועה לא היה אסור בכל שהוא.

ביאור טענת חכמים היכן מצינו שחייב בכל שהוא-

אף **שהאוכל נמלה** וכן כל בריה קטנה חייב מלקות בכל שהוא לכיו"ע, בריה שאני, וכן **הנשבע בפירוש על פחות משוה פרוטה** הוי כברייה דאיהו אחשיבה במה שאסרה עליו. וכן האומר **קונם ככר זה עלי** חייב בכל שהוא, דהוי כמפרש, שהרי לא פירש אכילה. וכתבו התוס' (ד"ה היכן, הראשון) שאף שחכמים מודים שמפרש חייב בכל שהוא, סתמא דמילתא דעתו על סתם אכילות שבתורה.

ואף **שהאוכל הקדש חייב** משום מעילה בפחות מכזית, מ"מ הא בעינן שוה פרוטה שזוה שיעורו.

כ"ב. האוכל עפר פחות מכזית, רבא מסתפק אם חייב, ואף אי נימא דחייב, מ"מ טענת חכמים היא דבמידי דאכילה לא מצינו שחייב בכל שהוא.

ביאור טענת ר"ע היכן מצינו שמדבר מביא קרבן בשביל ביטול דיבורו, וכיון שהחייב משום ביטול דיבורו גם בפחות מכזית ביטל דיבורו, דדעתו לאסור עצמו בכל שהוא. (וכיון דחמיר דעתו אכל שהוא. תוס' כ"א: ד"ה היכן, השני).

אף **שמגדף** (-מובר את השם) חייב קרבן לר"ע שחולק על חכמים, התם עצם הדיבור הוא חטא, ולא אסר דבר בדיבור. והוה מצי למפירך משבועת העדות, ופריך ממוגדף דמביא אפילו חטאת קבועה. תוד"ה והרי מגדף.

ומה **שנזיר** שמדבר ואוסר בדיבורו מביא קרבן ביום תגלחתו, זה אינו על דיבורו, אלא כדי להתיר לו לשתות יין.

ומה **שהקדש** אוסר בדיבור את מה שהוא מקדיש, ואם החליף דיבורו ונתנה ממנו מביא קרבן מעילה, זה איסור **לכל העולם**, והקשו התוס' (ד"ה והרי הקדש) שהרי שם מביא קרבן על אכילתו שזו מעשה.

ובקונמות שהאיסור הוא רק עליו, צ"ל דקסבר ר"ע שאין מעילה בקונמות דלא קרינן ביה "מקדש ד' " שהרי זה חולין לשאר כל אדם.

מתי נחלקו ר"ע וחכמים-

בסתם, אבל במפרש לכיו"ע חייב בכל שהוא, דכבריה דמי, וכן הנשבע שלא יטעם לכו"ע חייב בכל שהוא.

בקונמות - לרב פפא בקונמות מודים חכמים שחייב בכל שהוא, כיון שלא הזכיר אכילה. והא דאיתא בברייתא שיש צירוף בקונמות לכזית אם אסר על עצמו שני ככרות ואכל מעט מזה ומעט מזה, אבל בשבועות אין צירוף, (ולר"מ אף בקונמות אין צירוף), לא איירי שאסר כל אכילה בפני עצמה, דבעינן שיעור אכילה בדבר אחד, אלא איירי שאמר 'אכילה משניהם עלי קונם', והא דבשבועות אין מצטרפים כהאי גוונא, כדאמר רב פנחס דשאני שבועות שכיון שעל כל אכילה חייב חטאת בפני עצמה, שאם אמר שבועה שלא אוכל מזו ומזו ואכל כזית מזו וכזית מזו בהעלם אחד חייב שנים, דכתיב 'והיה כי יאשם לאחת מאלה' – לחייבו על כל אחת ואחת, וגם כשאמר מזו ומזו וזו נחשב ב' שבועות, ולכן גם כשאכל חצי מזו וחצי מזו אין מצטרפים, אבל קונמות למי"ד יש מעילה בקונמות אם נהנה מזו וחזר ונהנה מזו חייב אחת, דכולהו חדא מעילה, ואם עשה זאת בשתי העלמות חייב שנים אפילו בככר אחד, וכן לענין מלקות, בהתראה אחת לוקה אחד, ובשתי התראות לוקה שנים אפילו בככר אחד, כדמצינו בנזיר שאם אמרו לו אל אשתה אל תשתה חייב על כל אחת ואחת, (ולפי זה ר"מ אמר ששבועות מצטרפות כקונמות אע"פ שהם חלוקות, דלית ליה דרב פנחס). ולרבינא לא אמר רב פפא שבקונמות חייב בכל שהוא אלא לענין מלקות, והברייתא שמצריכה צירוף היינו לענין קרבן, דבעינן שוה פרוטה, וסברי רבנן שיש מעילה בקונמות, ולכן האומר ככר זו עלי הקדש הוא מעל וחבירו לא מעל ואין לה פדיון להתירה לו, דלא נאמר פדיון באיסורים, (אבל באומר ככר זו הקדש בין הוא בין חבירו מעל, ולכן יש לה פדיון לענין שתופסת פדינה ויוצאת לחולין. דכתיב בהקדש 'ופדה בערךך', ולר"מ באומר ככר זו עלי הקדש אף הוא לא מעל דאין מעילה בקונמות, וכתבו התוס' (ד"ה וחכמים) דמ"מ בקונמות אם אסר דבר על כל העולם סובר ר"מ שיש לזה פדיון, כיון דדמיא להקדש).

כ"ב: הנשבע שלא יאכל ואכל עפר פטור דעפר אינו בר אכילה, ואם נשבע שלא יאכל עפר חייב, ורבא מסתפק אם כוונתו לכזית כשיעור אכילה, או לכל שהוא כיון שזה אינו ראוי לאכילה, תיקן. ואין להוכיח ממה שבגבילה אם לא פירש דעתו על כזית, אע"פ שהיא כעפר דלא חזיא לאכילה לישראל, דגבילה בת אכילה היא ושייך בה שיעורא, אלא שהיא אסורה.

הנשבע שלא יאכל חרצן - רבא מסתפק אם כיון שהוא נאכל ע"י תערובת עם הענבים דעתו לאסור בכזית, או שכיון שאינו נאכל בפני עצמו דעתו על משהו, תיקן.

נזיר שנשבע שלא יאכל חרצן בסתמא כוונתו לכזית כיון שהזכיר אכילה, וממילא לא חלה השבועה כיון שכבר מושבע ועומד מהר סיני על אכילת כזית, (וכדחזינן שהנשבע על גבילה, לא חלה השבועה על פחות מכזית אא"כ פירש). וכתבו התוס' (ד"ה נזיר) דה"ה בכל אדם שנשבע שלא לא יאכל חלב או גבילה. עוד כתבו התוס' (ד"ה אהתירא) שלספיקו של רב אשי בדין זה, אף לרבי יוחנן שחצי שיעור אסור מן התורה, כיון דליכא איסורא בעלמא, אי נמי לרבי יוחנן הספק הוא בשלא כדרך אכילה, דאינו אסור אלא מדרבנן.

שבועה על אכילה ושתיה

להלן יבואר מתי הנשבע שלא יאכל כולל בשבועתו גם שלא ישתה, ומנול, ומתי חייב אחת על אכילה ושתיה ומתי חייב שנים, ומה הדין כשפירט כמה סוגי אכילות או שתיות, האם חייב על סוגים אחרים וכמה חייב כשאכל כמה מהסוגים שפירט.

הנשבע שלא יאכל, ואכל ושתה, אינו חייב אלא אחת, ואף שהשבועה כוללת גם שתיה, חייב אחת, דהוה ליה כאכל ואכל בהעלם אחד.

הנשבע שלא יאכל וישתה, ואכל ושתה, חייב שנים, דהוה להו שתי שבועות.

הנשבע שלא יאכל, ושתה, חייב.

כ"ג. המקור ששתיה בכלל אכילה- אי בעית אימא סברא, דדרך לומר נלך לטעום והכונה לאכילה ושתיה, ואי בעית אימא קרא, דכתיב 'ונתת הכסף... ובשכר... ואכלת' מכאן ששתיה בכלל אכילה, דאין לומר שהכונה לדבילה לקיעית שהיא משכרת, (שחייב אם אכלה או שתה דבש וחלב, ונכנס למקדש) דגמר 'שיכר שיכר' מנזיר שהכונה ליין. אבל אין ללמוד מדכתב 'ואכלת... מעשר דגגן ותירושך', והרי תירוש הוא יין, דיי"ל דאיירי שאכלו ע"י אניגרון -מין מאכל שרגילים לתת לתוכו יין. וכתבו התוס' (ד"ה איבעית) שאע"פ שכניש סברא אי"צ קרא, היכא שאין הסברא פשוטה לכ"כ צריך הפסוק ללמדנו את הסברא. עוד כתבו התוס' (ד"ה והא שהנודר מן התירוש אסור בכל מיני מתיקה ומותר ביין, דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם.

והא דאם נשבע שלא יאכל ושלא ישתה, ואכל ושתה, חייב שנים, אף דשתיה בכלל אכילה, הטעם הוא מפני שכיון שאמר גם שלא אשתה גילה דעתו שאינו כולל שתיה באכילה.

כמה סוגי אכילות - הנשבע שלא יאכל, ואכל פת חיטים ופת שעורים ופת כוסמין, אינו חייב אלא אחת, ואם אמר שלא אוכל פת חיטים ופת שעורים ופת כוסמין, חייב על כל אחד, דכוונתו להחיל שבועה נפרדת על כל מין. ואין לומר שכוונתו לאסור עצמו דווקא מאלו ולא מאחרים, ולא לחלקם לשבועות שונות, (ואף שבלאו הכי אינו נאסר במה שלא היה בליבו לאסור, דאף שבדברים שבלב אינם דברים, היינו דווקא כאשר הלב סותר את הדיבור, מ"מ מצוה לגלות לעולם שהוא בא לפטור עצמו מאחרים. תוד"ה דלמא), דא"כ לא היה לו לחזור ולומר פת בכל אחת ואחת, דאם בא לומר שכוונתו לפת ולא לכוס, די שיאמר פת חיטים ושל שעורים ושל כוסמין, ואם בא לאפוקי תערובת לומר שאין כוונתו דווקא לפת שיש בה את כל המינים בערוביאי אבל של כל מין בפני עצמו יאכל, היה לו לומר פת חיטים וכן של שעורים וכן של כוסמין.

כ"ג: כמה סוגי שתיות - הנשבע שלא ישתה, ושתה כמה מיני משקין, אינו חייב אלא אחת, ואם נשבע שלא ישתה יין שמן ודבש, ושתה, חייב על כל אחת ואחת. וכיון דהכא לא פירט משקה בכל אחד, א"כ כדי שנדע שכוונתו לחלקם ולא להתיר עצמו במשקין אחרים, צ"ל דאיירי שמשקין אלו עומדים לפניו, וממה שלא אמר שלא אשתה אלו ומינייהו, רואים שכוונתו לחלקם, (אמנם אם אמר שלא אשתה אלו, י"ל שכוונתו שישתה אחרים, ואם אמר כגון אלו, י"ל שכוונתו דווקא כשיעור זה ולא פחות או יותר, ואם אמר שלא אשתה ממין אלו, י"ל שכוונתו שאותם עצמם כן יוכל לשתות). ולרב אחא מיירי שחבירו הפציר בו לשתות יין שמן ודבש, ומזה שפירט ולא נשבע שלא ישתה עימו שהרי הוא נשבע על מה שמפצירים בו, (ואינו אוסר עצמו אלא בשל חבירו. תוד"ה במסרהב), רואים שכוונתו לחלק.

ובמקרה הנ"ל אינו נאסר איסור אחד הכולל את כולם, ועוד איסור על כל אחד, שאם נאסר בכללם לא חלה השבועה על הפרטים כיון שהוא כבר אסור בהם. אמנם התובע פקדון של חיטים שעורים וכוסמין, **ונשבע שאין לך בידי** חיטים שעורים וכוסמין חייב על כל מין ומין, ואמר רבי יוחנן שפרוטת מכולם מצטרפת לחייבו על השבועה אשם אחד, ונחלקו רב אחא ורבינא אם יש כאן שבועה נוספת על הכלל שאמר שבועה שאין לך בידי, שזו שבועה נוספת בפני עצמה, ונמצא חייב ארבע, או שאינו חייב אלא על הפרטים ונמצא חייב שלש, (ואם נשבע שאין לך בידי כולם, אינו חייב אלא אחת).

הנשבע שלא יאכל, ואכל אוכלין **שאינם ראויים** לאכילה, ושתה משקין שאינם ראויים לשתיה, פטור.

מתי חלה השבועה גם על מאכלות אסורות, ודין איסור חל על איסור

שבועה לבטל את המצוה לא חלה (ולוקה משום שבועת שוא), אא"כ פירש להדיא שגם זה בכלל השבועה, וכלל בשבועתו דברים נוספים, או שהוסיף בדבר שנשבע עליו איסור נוסף שלא היה אסור בו קודם, והדבר תלוי בכללי אין איסור חל על איסור, וכדלהלן.

הנשבע שלא יאכל ואכל מאכלות אסורות, אם נשבע בסתמא אין בכלל השבועה מאכלות אסורות, ואף אם פירש להדיא שאוסר מאכלות אסורות לא חלה השבועה כיון שמושבע ועומד מהר סיני.

והא דאיתא במתני' שחייב על מאכלות אסורות, ור"ש פוטר-

כ"ד. לרב ושמואל ורבי יוחנן מיירי שכלל באיסור גם דברים המותרים. וטעמא דר"ש דפטר מחטאת משום דלית ליה איסור כולל, וכמו שמצינו שר"ש פוטר אוכל גבילה ביוה"כ, שאע"פ שיוה"כ הוא איסור כולל, לא חל האיסור על איסור גבילה או על איסור אבר מן החי. וכתבו התוס' (ד"ה דמוק) שאף שרבי יוחנן סובר שחצי שיעור אסור מן התורה, לא חשיב לגבי זה מושבע ועומד מהר סיני, כיון דאינו אלא איסור בעלמא, ואף שאיסור לא חל אפילו על עשה, בחצי שיעור אין אפילו עשה. עוד כתבו התוס' (ד"ה האוכל) שמוש"י מושמע שר"ש פוטר אפילו בנתנבלה ביום הכיפורים, (והתוס' דנים שהרי ר"ש מודה כשהאיסורים חלים בבת אחת, אא"כ נאמר שכבר מחיים יש על זה עשה ד'אינו זבוח', ודעת ריצב"א ש"וובחת' אין זה איסור עשה, אלא לומר דבשחיטה שריא ולא בנחירה), ולכן כתבו התוס' דמיירי דווקא בנתנבלה מערב יוה"כ.

ולריש לקיש אינו חייב אלא אם פירש שאוסר גם חצי שיעור וכרבנן, או לר"ע שבנשבע סתם אסור בכל שהוא, אבל מה שכלל דברים המותרים אינו סיבה שיחול גם על האסורים, דלא אמרינן כולל באיסור הבא ע"י עצמו כגון שבועה שחלה ע"י דיבורו, (והיינו באיסור הבא מעצמו על עצמו, אבל כשאוסר על כל העולם חל האיסור

בכולל.תוד"ה באיסור). אלא רק באיסור הבא מאיליו, כגון על נבילה ביוה"כ, כיון שאיסור יוה"כ חל גם על שחוטת. וטעמא דר"ש משום דס"ל שבכל האיסורים אסור בכל שהוא, ורק למלקות בעינן כזית, ואי"כ גם לענין זה הוא מושבע ועומד.

והנה בשבועה בעינן "להרע או להיטיב", והיינו בדבר ששייך בו לאו והן, לריש לקיש ניחא, דאם נשבע שיאכל חצי שיעור נבילה אין זה שבועה לבטל את המצוה, ולרבי יוחנן לא חלה שבועה שלא יאכל מאכלות אסורות, דאף שנשבע שלא יאכל שייך כולל, הרי שנשבע שיאכל לא חלה השבועה, (דאפילו ע"י כולל אין שבועה חלה לבטל את המצוה. שיטת ריצב"א שאם לא מזכיר את המצוה בשבועתו חלה השבועה. ושיטת ר"י שאם נשבע לבטל את המצוה בקום עשה לא חלה השבועה אפילו בכולל, אבל בשב ואל תעשה חלה השבועה בכולל. תוד"ה אלא), ואי"כ הא דתני במתני' שהנשבע שלא אוכל ואכל אוכלים שאינם ראויים, לא מיירי במפרש אלא בסתם, וממילא השבועה כוללת גם נבילה וחלה ע"י כולל, והא דתני שאם נשבע שלא יאכל ואכל אוכלין שאינם ראויים פטור מיירי באכל עפר, אבל נבילות ראויות לאכילה ואריא הוא דרביע עלייהו, ומשכחת לה בלאו והן, שאם נשבע בסתם שיאכל יכול לקיים שבועתו בדברים המותרים. וכתב רש"י ש"ג דמיירי בנבילה מסרחת, והקשה רש"י דמסרחת לא מיקריא נבילה, ועוד שאי"כ זה לא קשור לדברי רבא. ודעת ר"ת (תוד"ה אלא) שגם במסרחת מיקריא נבילה, ומדברי רבא אנו למדים שאם נשבע שלא יאכל עפר ואכל חייב, ומבואר ששייך לשון אכילה אפילו בעפר, וכ"ש בנבילה מסרחת. אמנם אלא שנבילה מסרחת בכלל נבילה, הנשבע שלא יאכל נבילה אין נבילה מסרחת בכלל אלא כשכולל דברים המותרים דגלי אדעתיה שרצה לאסור עצמו בדבר המותר.

ואם אסר את אשתו בקונם אם אכל היום, ואכל מאכלות אסורות, אשתו אסורה, כיון שהחשיבם באכילתו וגילה דעתו שאינו קץ בהם.

כ"ד: איסור כולל-

מה המחלוקת אם חל איסור כולל-
למ"ד שאיסור חל על איסור באיסור כולל, חל האיסור כמו באיסור מוסיף. (איסור כולל היינו שבאותו דבר שנאסר לא התווסף כלום, אלא שנאסרו גם דברים אחרים, ואיסור מוסיף היינו שבאותה חתיכה התווסף איסור שלא היה בה עד כה, כגון חלב קודש שהיה אסור להדיט ומותר להקרבה ונעשה נותר שנאסר גם להקרב). והמ"ד שאיסור כולל לא חל, ס"ל שיש לחלק בין תוספת באותה חתיכה, לתוספת בחתיכה אחרת. דמאן דס"ל שבאיסור כולל אין איסור חל על איסור, מודה באיסור מוסיף. וכתבו תוס' (ד"ה ומאן) שר"ש עצמו לית ליה איסור מוסיף, וכונתו הגמרא לתנאים אחרים כמו רבי יוסי.

רבא מחדש שלמ"ד שאיסור חל על איסור באיסור כולל, אם נשבע שלא יאכל תאנים וחזר ונשבע שלא יאכל תאנים וענבים, חשיב איסור כולל, אף שהאיסור חל ע"י האדם עצמו. וכתבו התוס' (ד"ה אלא) שאפילו אם השבועה השניה היתה שלא יאכל סתם, חלה השבועה השניה, אמנם תאנים השוערים שאינם טובים לאכול אינם בכלל שבועה זו.

ולפי זה הא דתני ששייך להתחייב על אכילה אחת (כזית אחד) ד' חטאות ואשם אחד, והיינו בטמא שאכל חלב שהוא נותר מן המוקדשין ביום הכיפורים, שהוא חייב משום חלב ונותר ויוה"כ ומשום טמא שאכל, ואשם מעילות, ואפילו כהן הוי מעילה בחלב דכתיב "כל חלב לך" (לרבות אימורי קדשים קלים למעילה, ואיסורים אלו חלים על איסור אחר, דמשנולדה נאסר חלבה, וכשהקדישם מיגו שחל איסור מוקדשים על הבשר והעור הוא חל גם על החלב, וכשנעשה נותר מיגו שנאסרה החתיכה לגבי מזבח התוסף איסור גם לגבי האדם, וכשנטמא האדם מיגו שהוא נאסר בקדשים הנאכלים נאסר גם בחלב, וכשהגיע יוה"כ מיגו שנאסר בחולין נאסר גם באותה חתיכה. (ולר"מ יכול להתחייב גם על הוצאת שבת אם הוציאו בפיו בשעת אכילה, (אבל משום יוה"כ קסבר אין עירוב והוצאה ליוה"כ. רש"י. והתוס' (ד"ה אם) כתבו שבכריתות מבואר שחייב משום הוצאת שתיהן, ונקט שבת לאפושיה איסורא), אמרו לו אינו מן השם דאין האיסור קשור לאכילה אלא משום הוצאה), ואי נימא דאמרין איסור כולל באיסור הבא מעצמו צ"ב למה לא מנו שנשבע שלא יאכל תאנים וחלב שחל האיסור בכולל, וכתבו התוס' (ד"ה שלא) דבאוסר על עצמו חלב משמע רק חלב האסור, אבל כשאסר גם תמורים משמע גם חלב שעל הקיבה או של חיה. עוד כתבו התוס' (ד"ה מיגו) שאף דמאן דאית ליה איסור כולל מודה שעל החמור הוא לא חל, חלב יש בו קולא שהותר בכללו.

הגמרא מביאה ו' תירוצים על שאלה זו:

א' לא מנו איסור הבא מעצמו אע"פ שזה חל, (ומוקדשין -אשם מעילות שבא מנכח ההקדש, היינו בכור דקדושתו מרחם).

ב' לא מנו אלא דבר שא"א להתירו ע"י שאלה, (ומוקדשין אשם מעילות שחל ע"י הדיבור שהקדישו, היינו בכור וכונ"ל).

ג' לא מנו אלא קרבנות קבועים ולא קרבן עולה ויורד, (וטמא שאכל קודש היינו נשיא וכרבי אליעזר דס"ל שנשיא מביא שעיר על טומאת מקדש וקדשיו, שרק בו כיון שיש איסור כרת בחטאת קבועה מביא הנשיא שעיר במקום קרבן עולה ויורד, אבל על שמיעת קול וביטוי שפתיים לא).

ד' לרב אשי לא מנו אלא דבר שיש לו שיעור, ולשבועה אין שיעור במפרש, (ובהקדש בעינן שוה פרוטה זה שיעורה).

ו' לרב אשי מאויריא לא מנו אלא חיוב חטאת על דברים שבמזיד עונשם כרת, ולא לאו כמו שבועת ביטוי (אמנם באשם מעילה נמנה גם לאו).

ו' לרבינא לא מנו אלא איסורים שחלים על ממשות, אבל שבועה שחלה אם נשבע שלא יישן שהשינה אין בה ממשות לא מנו.

על מה חלה שבועת ביטוי

כ"ה. שבועה חלה גם על דברים של אחרים, כגון שנשבע שיתן מתנה לאיש פלוני (והוא עשיר, דאילו בצדקה לעני, הרי מושבע ועומד מהר סיני, דכתיב "נתן נתן לו") או שלא יתן, או שנתן, או שלא נתן.

שבועה חלה גם על דברים שאין בהם ממש, כגון שנשבע שיישן (פחות מג' ימים, אבל ג' ימים מלקין אותו משום שבועת שוא כיון שזה דבר שאי אפשר, וישן לאלתר), או שלא יישן, או שישן, או שלא ישן, וכן על זריקת צרור לים שאין בזה הנאה, אבל נדר לא חל על דבר שאין בו ממש, אמנם אם אמר קונם עיני בשינה חל האיסור על העין. וכתבו התוס' (ד"ה מה) שמדרבנן נדרים חלים על דבר שאין בו ממש.

נדרים חמורים משבועות, שנדרים חלים על דבר מצוה כגון קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל, משא"כ שבועות. וכתבו התוס' (ד"ה חומר) שבנדרים נפקא לן מדכתיב "לד' " ובריש נזיר דרשין מיין ושכר יזיר - לאסור יין מצוה כיון הרשות. ואף שהוקשו נדרים ונזירות אהדדי, צריכי תרי קריא, דנזירות חלה מפני שהוא אוסר על עצמו כל יין, אבל נדרים שאינו אוסר אלא המצוה כגון סוכה ושופר אימא דלא חייל, ואי כתיב נדרים הוה אמינא לפי שאוסר המצות עליו, אבל בנזיר שאוסר עצמו על היין אימא לא חייל, דנדרים גופיהו כשאוסר עצמו הסתכח לא חייל. עוד כתבו התוס' (ד"ה מה) שנדרים בכל צורה שנתדר חל, והיינו כשאוסר החפץ עליו, חל הנדר על דבר מצוה, דהחפץ אינו מצוה במצוה, ואם האדם אוסר עצמו בנדר על החפץ הנדר לא חל אפילו בדבר הרשות, ובשבועה אף שאם אסר את החפץ של מצוה עליו השבועה חלה, כאשר אסר עצמו על החפץ לא חלה השבועה. ושיטת ר"י שבשבועה אפילו כשאמר ישיבת סוכה על שביעה, אסר נפשיה מן חפצא, דלשון שבועה לא שייך אלא על עצמו (וקונם לא שייך אלא על החפץ שאוסר על עצמו כקרבן), ולכן חלה גם שבועה על השינה, דאסר נפשיה עליה, אבל בנדר אסר שינה עליו ואין בה ממש. ושיטת ר"ת ששבועה חלה רק באומר שבועה שלא אוכל פירות, אבל האומר לשון יאסרו פירות עלי בשבועה לא חלה השבועה אפי' בדבר הרשות, משום דאסר חפצא עליה.

אי בעינן בשבועה שיוכל להשבע לשעבר ולהבא, ושיוכל להשבע על לאו ועל הן

להלן ביאר האם הנשבע על מה שהיה חייב מלקות, או רק הנשבע על העתיד, והאם חייב בשבועה שאינה שייכת בין על העבר בין על העתיד, או שאינה שייכת בין ללאו (-לא אעשה) בין להן (-אעשה).

שיטת רבי ישמעאל שאינו חייב אלא הנשבע על העתיד, (והיינו שאינו חייב קרבן, אבל מלקות חייב. כ"א), ואם נשבע שפלוגי זרק צרור לים או שנשבע שלא זרק, לרבי ישמעאל פטור, שהרי אפי' דבר ששייך להבא פטור בלשעבר, **ולרבי עקיבא** שמחייב גם בלשעבר, לרב חייב כיון שיוכל להשבע בין ללאו בין להן, ולשמואל פטור כיון שאינו יכול להשבע על העתיד שיזרוק או לא יזרוק, שזה שבועת שוא. דאין פלוני ברשותו לזרוק ולא לזרוק.

כ"ה: שבועה על דבר מצוה-
הנשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור. ואם נשבע לקיים את המצוה ולא קיים, לרבי יהודה בן בתירא חייב, דאם על רשות חייב כ"ש על מצוה, ולחכמים פטור כיון שלא יכול להשבע שלא יעשה אותה. הגמ' אומרת שלרבי יהודה בן בתירא מודה שמואל שחייב, דאם א"צ לאו והן אף דכתיב בהדיא "להרע או להיטיב, כ"ש שא"צ לשעבר ולהבא שזה לא מפורש בפסוק, ומחלוקת רב ושמואל היא אליבא דרבנן, אם צריך להבא ולשעבר כמו שצריך לאו והן, או שרק לאו והן התרבו מ"להרע או להיטיב". והא דאיתא לקמן (כ"ט) איזהו שבועת שוא - נשבע לשנות את הידוע, משמע הא אינו מושגה את הידוע חייב משום שבועת ביטוי אע"ג דליתיה בלהבא, וכן מדאיתא התם אם לא ראייתו נחש כקורת בית הבד הרי זה שבועת שוא משום דאי אפשר להיות, משמע הא אפשר להיות חייב משום שבועת ביטוי אף על גב דליתיה באראה כקורת בית הבד. ולפי מה שמפרש רבא דה"ק באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי כו' ניחא, דהשבועה היא מאכילת פירות, אי נמי התם אפשר שיטרח עד שיראה נחש כקורת בית הבד, הואיל והוא בעולם. תוד"ה ואמר.

הנשבע שלא הניח תפילין היום, לרב חייב קרבן, ולשמואל אינו חייב אלא מלקות. וכתבו התוס' (ד"ה מי) שלמ"ד שבת לאו זמן תפילין, אם נשבע בשבת חלה השבועה.

הנשבע לשנות את הידוע לאדם כגון על עמוד של אבן שהוא של זהב, אם כבר היה ניכר לג' בני אדם שהוא של אבן הרי זו שבועת שוא, דדבר שידוע לג' בני אדם הוא מפורסם, ואם אינו ניכר

לג' בני אדם, לרב עובר משום שבועת ביטוי, ולשמואל אינו עובר אלא משום שבועת שקר, אבל משום שבועת שווא לא כיון דאינו יכול להשבע שיהא של זהב.

האומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ונמצא שאינו יודע, אמר אביי שבזה פטור אף לרב, כיון דאינו שייך בנשבע איני יודע לך עדות דזה שבועת העדות ולא שבועת ביטוי, ומודה רב דאף דלא בעינן להבא ולשעבר בעינן לאו והן, ולא משכחת לה לאו, דהנשבע איני יודע לך עדות לא חייבתו תורה משום שבועת ביטוי להתחייב בה חוץ לבי"ד, אלא משום שבועת העדות ואינה אלא בבי"ד ובראוי להעיד. (והללן הגמ' אומרת שאביי חזר בו מזה, או שרב פפא אמר את אחת המימרות -שהוא מלך אחרי אביי ורבא, ולא ידעו התלמידים אם אמרה מדעו או בשם רבו), אבל הנשבע שידע או שלא ידע עדות דאיתיה בלאו והן וליתיה בלהבא, דנשבע לבטל את המצוה הוא, (ומיירי שאינו צריך עכשיו לאותה עדות, דאין בזה משום שבועת העדות. תוד"ה ידעתי), או שנשבע שהעיד או שלא העיד, לרב חייב ולשמואל פטור.

למה שבועת העדות יצאה מכלל שבועת ביטוי
לפרשה בהדיא ולחייבו באותו קרבן, לשמואל כדי לחייב אף דלא שייך בלהבא, ולרב שהיא בכלל שבועת ביטוי, רבנן אמרו לאביי דנ"מ לחייבו שנתים אם הוא ראוי להעיד וכפר בבי"ד, ואביי דחה דכתיב בהאי עניינא "אם יאשם לאחת מאלה" שאין לחייבו אלא אחת, אלא כדי לחייב על המזיד דליתיה לשבועת ביטוי, כשוגג, דבכולן -בכל הכתובים בקרבן עולה ויורד – שבועת ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו, נאמר "ונעלם", והכא בשבועת העדות לא כתיב "ונעלם". והוה מצי למימר לחייבו אפילו במושבע מפני אחרים בלא עניית אמן, משא"כ בשבועת ביטוי.

ושיטת רבא שאינו לוקה שנתים, משום שדבר שהיה בכלל (- שבועת העדות היתה בכלל שבועת ביטוי) ויצא לידון בדבר החדש (בראויים להעיד ובבי"ד) אין לך בו אלא חידושו בלבד, ואי"צ למעט מ"לאחת", אלא לומדים מזה שבשבועת ביטוי אם אמר שבועה שלא אוכל ואכל פת חיטים ופת שעורים ופת כוסמין אינו חייב אלא אחת. וכתבו התוס' (ד"ה אחת) שבתורת כהנים דריש מ"לאחת", שבשבועה שלא אוכל פת חטין ושעורין וכוסמין חייב על כל אחת ואחת, והכא דדריש מיניה דאינו חייב אלא אחת יליף מ"לאלה", דמשמע מקצת אלה הכתובים בפרשה אתה מחייבין ולא על כל אלה, אי נמי מלמ"ד דלאחת קא דריש, ושמואל דריש כוליה לדרשה דת"כ.

כ"ו. ביאור מחלוקת רבי ישמעאל ור"ע בשבועה דלשעבר - רבי ישמעאל היה תלמידו של רבי נחוניא בן הקנה שהיה דורש את התורה בכלל ופרט וכלל, וכתיב "או נפש כי תשבע (-כלל) להרע או להיטיב (-פרט) לכל אשר יבטא האדם" (-כלל), הכלל מרבה דברים שאין בהם הרעה והטבה - שאזרוק צרור לים, והפרט ממעט אפי' דברים שיש בהם הרעה והטבה, אם זה שבועה דלשעבר. ורבי עקיבא שהיה תלמידו של נחום איש גם זו שהיה דורש רבוי ומיעוט ורבוי, דורש מהפסוק הנ"ל רבוי מיעוט ורבוי, וריבה הכל, ולא מיעט אלא דבר מצוה, דדבר שאי אפשר הוא, וה"ה למשנה את הידוע לאדם. (והוה) מצי למימר מיעט דבר דליתיה בלאו והן, ולשמואל מילתא דליתיה בלהבא, וע"ל דשקולים הן, דלמאן דדריש ריבה ומיעט וריבה לית לן למעוטי אלא חדא מילתא. תוד"ה מיעט). ומה שרבי ישמעאל לא מרבה לשעבר וממעט דברים שאין בהם הרעה והטבה, משום שהרבוי הוא דבר שאסור משום "לא יחל דברו" דלא משמע אלא בדבר שאפשר לו לקיים שבועתו, והיינו להבא, ולא משום בל תשקרו -שבשעה שתשבעו לא תצא לשקר, או משום דכתיב "כי תשבע לבטא" שהשבועה קודמת למעשה ולא שהמעשה קודם לשבועה.

כמה דינים הנלמדים מפרשת שבועה

להלן ביואור כמה דינים בשבועה הנדרשים מהפסוק "או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והוא ידע ואשם לאחת מאלה".

האנוס בשבועתו וכגון רב כהנא ורב אסי שכל אחד נשבע מה אמר רב, שמי שטעה היה אנוס בשבועתו, פטור, דכתיב "האדם בשבועה" – שהיא אדם בשעת שבועה, שהיא ליבו עליו, פרט לאנוס כגון בשבועה דלשעבר וסבור שנשבע באמת, וליברו אנסו. וכתבו התוס' (ד"ה את) שלא רק שפטור מקרבן לכשיבנה בית המקדש, אלא אפילו עונש ליכא.

המזיד בשבועתו פטור, דכתיב "ונעלם".

העלם שבועה והעלם חפץ - כתיב "ונעלם ממנו" ללמד שחייב על העלם שבועה ולא על העלם חפץ. במערבא טענו ששייך רק העלם שבועה בלא חפץ, כגון שנשבע שלא יאכל פת חיטים, וחשב שנשבע שיאכל פת חיטים, אבל לא שייך העלם חפץ בלא שבועה, שאם סבר שנשבע על פת שעורים, גם זה נחשב העלם שבועה. ולרב יוסף משכחת לה כגון שהכניס ידו לסל כדי להוציא פת שעורים ועלתה בידו של חיטים, שזכר את השבועה ולא ידע מהו החפץ, וחשיב העלם חפץ כיון שאם היה יודע שזה חיטים היה פורש, ולאביי חשיב העלם שבועה כיון שעל הפת שבידו יש העלם שבועה.

ואם נעלמו ממנו גם החפץ וגם השבועה, רב נחמן אמר שחייב שהרי העלם שבועה בידו, ואמרו לו רבא שפטור שהרי העלם חפץ בידו, ורב אשי אמרו שבודקים אם פרש מחמת השבועה או מחמת החפץ, ואמרו לו רבינא שאין נ"מ כיון שהוא פורש מהחפץ בגלל השבועה ופטור.

כ"ו: שבועת ביטוי דלשעבר - אם ידע הרי הוא מזיד ובקרא כתיב "ונעלם" (ולחבא משכחת לה שבשעת שבועה דעתו מיושבת עליו ולאחר זמן נתעלמה ממנו השבועה), ואם לא ידע הוא אנוס דהא בעינן "האדם בשבועה", ואינו חייב קרבן אלא כשידע שאסור להשבע ולא ידע אם חייבים על זה קרבן, ואף לרבנן דפליגי אמונבז' וס"ל בכל התורה ששגגת קרבן לא שמה שגגה, הכא דחידוש הוא שחייב קרבן על לאו בלא כרת, אף לרבנן ששגגת קרבן שמה שגגה.

הנשבע על ככר והוא בסכנה מותר לאוכלה, ואם הוא מצטער (והיה אוכל גם אם היה יודע שנשבע, רש"י. ולתוס' (ד"ה מצטער) הכונה שצטטער על מה שאינו שוכח ורצונו לשכוח כדי לאכול, אבל במזיד לא היה אוכל) ואכלה בלא לזכור את השבועה, פטור, כיון שאינו 'שב מידיעתו'.

שבועה במחשבה - אם גמר בליבו להוציא שבועה בשפתיו ולא הוציא לא חלה השבועה, שלא נתכוין שתהא שבועה עד שיציאנה בשפתיו, דכתיב "לבטא בשפתיים" (מפשטא דקרא דריש ולא מיתור. תוד"ה צריך), ואם גמר בליבו להשבע ולא היה בדעתו להוציא בשפתיו, לרב ששת חלה השבועה, ולשמואל גם בזה לא חלה השבועה, וכן בגמור בליבו להוציא פת חיטים והוציא פת שעורים לא חלה השבועה, ורק באופן שרצה לומר פת חיטים ואמרו פת סתם חלה השבועה גם לפי שמואל, דכתיב "לכל

אשר יבטא האדם". וכתבו התוס' (ד"ה גמר) דמבואר דאזלינן בזה בתר דברים שבלב כשאין הפה מכחיש, ובגדרים (כ"ו:): מבואר שמותר לעשות כך רק במקום אנוס, וי"ל ששם מדובר בעם הארץ, דבלא אנוס אסור כדי שלא יתגאו קלות ראש בגדרים. אי נמי הכא סתם פת היא של חיטים, ולהכי שרי אף בלא אנוס. והא דמבואר בריש נזיר שבאומר 'אהא' וכוונתו לנזירות אינו נזיר אלא אם נזיר עובר לפניו, שאני התם ש'אהא' לא משמע כלל לשון נזירות, והוי כגמור בליבו ולא הוציא כלום בשפתיו, אבל כאן סתם פת היא של חיטים).

והא דתנן שאם גמר בליבו להביא קרבן חייב אע"ג דכתיב "מוצא שפתיך תשמור ועשית", שאני התם דכתיב "כל נדיב לב" ואין ללמוד משם, דתרומה (לרש"י הכונה לתרומת מלאכת המשיכן ובג"ל. ולתוס' (ד"ה משום) הכונה להפרשת תרומה במחשבה, דכתיב "ונחשב לכם תרומתכם", ואף שתרומה נחשבת חול לגבי קדשים ולא ילפינן מקדשים, מ"מ קדשים אפשר ללמוד מתרומה, ולהכי הוו ב' כתובין) וקדשים (דכתיב בדברי הימים "כל נדיב לב עולות"), הוו ב' כתובים הבאים כאחד דאין מלומדים, ולמ"ד שמלומדים, חולין מקדשים לא גמרינן.

דין שבועה על דבר מצוה

להלן יבוארו השיטות והמקורות האם שבועה חלה לעשות דבר שהאדם כבר מצטער לעשותו, או שלא לעשותו דבר שהוא מצווה שלא לעשותו, או שנשבע שלא לעשותו דבר שהוא מצווה לעשותו, או שנשבע לעשותו דבר שהוא מצווה שלא לעשותו.

כ"ז. הנשבע לבטל מצוה ולא ביטל פטור. הברייתא למדה דין זה מדכתיב "להרע או להיטיב" - מה הטבה רשות אף הרעה רשות, **והנשבע לקיים מצוה ולא קיים פטור**, דמה הרעה רשות אף הטבה רשות. **והנשבע להרע לעצמו ולא הרע חייב** שהרי הרשות בידו לעשות כך, (וקמ"ל שאדם רשאי להבול בעצמו. תוד"ה אביא), אבל **הנשבע להרע לאחרים** כגון שיכה את פלוני פטור, דאין רשות בידו לעשות כך, והנשבע להיטיב לאחרים חייב דכתיב "או להיטיב" "או"י תירא לדרשה.

מה המקור שהפסוק מדבר בדבר הרשות-

אין לפרש דמה הטבה אינה בביטול מצווה כגון האוכל ביהו"כ או חמץ בפסח, דלא חשיב הטבה כיון שגורם רעה לנפשו, אלא בקיום מצוה, כגון אוכל מצה בליל פסח, ממילא גם הרעה ד'לא אוכל' אינה בביטול מצווה כגון לא אוכל מצה, אלא בקיום מצוה כגון לא אוכל חמץ, דהרעה גופה הטבה היא. ומה הרעה אינה בקיום מצווה כגון הנשבע שלא יאכל חמץ בפסח, דלא חשיב הרעה לענין מצוה, אף הטבה ד'אוכל' אינה בקיום מצווה כגון אוכל מצה בליל פסח, אלא בביטול מצווה כגון אוכל חמץ בפסח, דהטבה גופה הרעה היא. דא"כ אף בדבר הרשות לא משכחת לן להקיש הרעה להטבה - מה הטבה דאוכל שאינה בדבר רע לגופו, ולא אוכל דבר שקשה לגוף, דזה לא נחשב הטבה אלא דבר המונעהו, אף הרעה ד'לא אוכל' מיירי שאין שבועה זו רעה לגופו אלא הטבה, כגון לא אוכל דברים הקשים לגוף, וא"כ הרעה הוואת הטבה היא לו, והא כתיב ליה הטבה ואקיש הטבה להרעה - מה הרעה דלא אוכל לא נשבע על דבר הקשה דהויא לא חשיב הרעה אלא כשנשבע שלא יאכל דבר הטוב לגוף, אף הטבה ד'אוכל' כגון שנשבע לאכול דבר הרע לגוף, ונמצא שהטבה גופה הרעה היא. והקשו התוס' (ד"ה אי) דבדבר הרשות משכחת לה שפיר הרעה דומיא דהטבה והטבה דומיא דהרעה, מה הטבה שאינה בביטול מצוה ומותר לעשות, דאל"כ

לאו הטבה היא, אף הרעה שמוותר לעשות - כגון לא אוכל ככר זו, ומה הרעה שאינה בקיום מצוה - שאין חובה לעשות, אף הטבה כן, כגון אוכל ככר זו, דמה לנו להקיש לגמרי עד שיקשה הטבה גופה הרעה היא והרעה גופה הטבה היא כיון שאנו מוצאים להשוותם.

אלא מדאיצטריך "או" לרבות הטבת אחרים, מבואר דאיירי בדבר הרשות, דאי בדבר מצוה ואיתרבי הרעת אחרים שהיא ביטול מצוה, כ"ש הטבת אחרים שהיא קיום מצוה, וזה ניחא לרבי יונתן שבלי "או" משמע שניהם כאחד ומשמע כל אחד בפני עצמו (אא"כ כתיב יחדיו), אבל לרבי יאשיה שבלי "או" הכונה לשניהם כאחד א"כ אי הוה כתיב להרע ולהיטיב הוה אמינא עד שישבע על שניהם, (מחלוקתם היא בקללת אביו ואמו דכתיב "איש אשר יקלל את אביו ואת אמו", לרבי יאשיה משמע כאן שניהם יחד, (והא דאיצטריך למיכתב "יחדיו" בחורש בשור וחמור, בא ללמד שאינו חייב אם אינם קשורים יחד, וכן בליבשת צמר ופשתים איצטריך שלא לאסור אפילו באינם תכופים, כגון שני מלבושים אחד של צמר ואחד של פשתים. תוד"ה עד), וכל אחד בפני עצמו נלמד מ"אביו ואמו קלל" שבראש המקרא סמך קללה לאביו ובסוף המקרא סמך קללה לאמו, ולרבי יונתן כבר מהפסוק הראשון משמע גם כל אחד בפני עצמו, וסיפא דקרא מרבה מקלל לאחר מיתתו), צ"ל דס"ל כר"ע דדריש רבוי ומיעוט, וא"כ ודאי איירי בדבר הרשות וממעט מצוה דאין לך דבר הראוי למעט שנשבע לבטל את המצוה, דאי איירי בדבר מצוה וחייב מה נתמעט דכ"ש שבשאר שבועות יאה חייב. (ואין לומר דמיעט לשנות את הדיעוד, ומילתא דליתא בלהבא לשמואל, ומילתא דליתא בלאו והן לרב. דשקולים הן, ואי מרבינן האי מרבינן האי. ועוד א"כ לכתוב 'לעשות ושלא לעשות' ולא בלשון הרעה והטבה. תוד"ה אלא).

הנשבע לקיים מצוה ולא קיים, לרבי יהודה בן בתירא חייב, דאם על רשות חייב כ"ש על מצוה, ולחכמים פטור משום שבמצוה לא שייך לאו והן, שהרי אם נשבע לבטל מצוה פטור, ולרבי יהודה בן בתירא גם הטבת אחרים לא שייכא בהן ולא, ולרבנן שייך איטיב ולא איטיב במתנה לעשיר. רש"י מבאי שיש גורסים במשנה 'שהיה בדין שהוא חייב, דביר רבי יהודה בן בתירא, ורש"י דוחה גירסא זו, שריב"ב סובר שחייב. וריב"א תוד"ה לקיים) מקיים גירסא זו, דמודה ריב"ב שנשבע שלא לאכול נבילה ואכל דפטור, דאין איסור חל על איסור, ודווקא בנשבע לקיים המצות כגון לישב בסוכה או לאכול מצה מחייב ריב"ב, וטעמא כדאמר בגדרים (ח.) מנין שנשבעים לקיים המצוות שנא' "נשבעתי ואקיימה", והכי נמי מחייב עליה קרבן, והכי איתא בירושלמי.

דין נשבע וחוזר ונשבע

כ"ז: שבועה שלא אוכל ככר זה, והוסיף שבועה שלא אוכלנה, שבועה שלא אוכלנה, ואכלה, אינו חייב אלא אחת, דאין שבועה חלה על שבועה. וזו היא שבועת ביטוי שחייבים מלקות במזיד וקרבן עולה ויורד בשוגג, אבל בשבועת שווא חייבים על זדונה מלקות, ובשוגג פטור.

רבא מדייק ממתני' שאם **נשאל על אחת** חלה השבועה הבאה תחתיה, דחכם עוקר הנדר מעיקרו, שהרי פותח לו בחרטה, והוי כמו שלא נדר, וחלה השניה למפרע. (לרש"י הדיק ממה שהמשנה מנתה ג' שבועות, ולתוס' (ד"ה הא) המשנה מנתה ב' שבועות, והדיקו הוא מדקתני 'אינו חייב אלא אחת', ולא קתני חייב אחת.) ואין להוכיח כדברי רבא ממי שנדר ב' נזירות ומנה ראשונה והפריש קרבן ואח"כ נשאל על הראשונה, שעלתה לו שניה בראשונה, דשאני התם שמעיקרא אפילו לא נשאל על הראשונה היה צריך למנות ב' נזירותואת אחת אחרי השניה, וכיון שהשניה ממתינה לחול, כאשר נשאל על הראשונה חלה השניה. וכתבו התוס' (ד"ה הכי) שבגדרים הגמרא רוצה להביא מזה ראייה דלא כרב הונא שאמר שמי שאמר הריני נזיר היום הריני נזיר היום אין נזירות חלה על נזירות, כמו שבשבעה לא חלה על שבועה, ודחי כגון שקיבל עליו ב' נזירותבבת אחת, (והוה מצי לשנויי שאף שנזירות לא חלה על נזירות אי משכחת שניה ורוחא חיילא. ואף שבאומר קונם שאיני נהנה לכולכם הותר אחד הותרו כולם, הכא כיון שזה עולה למנין ב' נזירותהוי קקיבל כל אחת בפני עצמה), אבל סוגייתניו באה להביא ראייה אפילו אם נסבור שנזירות חלה על נזירות או שקיבל שתי נזירותבבת אחת, שהנזירות השניה חלה אם מצא מקום לחול, וה"ה גבי שבועות, ועל זה הגמרא מתרצת שבנזירות שמעיקרא חלה השניה למנותה אחרי הראשונה.

הנשבע שבועה שלא אוכלנה, והוסיף שלא אוכל, ואכל כולה, חייב שתיים, דבאומר שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל את כולה, ובלא אוכל חייב בכזית, ונמצא שכשאכל כזית ראשון חייב משום שבועה שניה, וכשגמר לאוכלה חייב משום שבועה ראשונה, אבל כשנשבע תחילה שלא אוכל, אסר עצמו בכזית מוננה, וממילא לא חלה השבועה השניה שהיא בכלל הראשונה.

שאלה על שבועה אחרי שעבר עליה

כ"ח. לרבא א"א להשאל על שבועה אחרי שעבר עליה. ללישנא קמא מיירי רבא בנשבע שלא אוכל, שעשה איסור כבר בכזית, ומ"מ כל שלא אכלה כולה מהני השאלה גם על הכזית הראשון, מיגו שמועילה על הכזית האחרון, שכיון שעדיין הוא אסור במה שנשר, וחכם עוקר הנדר מעיקרו, נמצא שלא היתה שם שבועה כלל. וללישנא בתרא מיירי בנשבע שלא אוכלנה, דאינו חייב אלא באוכל כולה, ואם שייר כזית ונשאל מהני, אבל אם שייר פחות מכזית לא מהני, דפחות מכזית אינו חשוב כדי להשאל עליו,

ובכתיא גונא חייב אף אם לא אכל את הפחות מכזית, דכשאמר שלא אוכלנה אין דעתו שלא ישייר פחות מכזית, דאין לך אדם שיאכל ככר שלם ולא ישייר פוררים. תוד"ה אם.

והא דאיתא בברייתא שבקיבל ב' נזירותואפשר להשאל על נזירות אחרי שמנה נזירות והפריש קרבן, שאני נזירות שכיון שהראשונה גרמה שהשניה לא תחול -שהימים הראשונים נמנו לראשונה ולא לשניה, ממילא אם נשאל על הראשונה ואינה והיא נעקרה מעיקרא חלה השניה, אבל כסתמא אינו יכול להשאל אלא עד שיביאי את הקרבנות, או כל זמן שלא גילח פתח אהל מועד את ראש נזרו כדכתיב, לרבי אליעזר דס"ל שהתגללות מעכבת לשתות יין ולהטמא למתים, הלכך הוי שיור.

ולאמימר אפשר להשאל על נזירות אף אחרי שעבר עליה, כיון שעדיין לא הביא קרבן בשוגג, או שלא לקה במזיד, ואם כפתוהו על העמוד ולא נחשב שלקה, דאף שאם כפתוהו ויץ מבי"ד פטור ממלקות, שאני התם שרץ ונתבזה במנוסה זו, ואיכא "ונקלה אחיך לעיניך" – כיון שנקלה הרי הוא אחיך.

התולה שבועה בדבר אחר, מתי חייב

שבועת ביטוי לשקר, עונשה מלקות במזיד, וקרבן עולה ויורד בשוגג. והנשבע שלא יעשה דבר מסוים אם יעשה דבר אחר, דינו תלוי האם עשה את אחד הדברים או את שניהם בשוגג או במזיד (הן לענין אם חייב קרבן או מלקות, הן לענין אם חלה השבועה, דבשוגג לפעמים לא חלה השבועה משום דבעינן "האדם בשבועה"), ולפעמים הדבר תלוי גם האם נעבר קודם על התנאי ואח"כ עשה את הדבר שנאסר עליו, והאם התראת ספק שמה התראה, וכדלהלן, ויבוארו חילוקי הדינים בזה היכא שתלה דבר אחד בדבר אחר, וכן היכא שתלה שני דברים זה בזה.

הנשבע שלא יאכל ככר זו אם יאכל ככר אחרת, כיון ששבועה על תנאי חלה רק כשנתקיים התנאי, ובשעת אכילת ככר התנאי, אם זכר את שבועתו קרינן ביה "האדם בשבועה" וחלה עליו השבועה, ואם היה שוגג על אכילת הככר השניה חייב קרבן, ואם היה מזיד חייב מלקות אם התרו בו, אבל אם שכת את שבועתו בזמן אכילת ככר התנאי לא חלה עליו השבועה לא לקרבן ולא למלקות, דלא קרינן ביה "האדם בשבועה", ועל כן **אם אכל את הראשונה של התנאי בשוגג** (שזא לא חלה עליו השבועה), ו**את השניה במזיד**, פטור בין ממלקות בין מקרבן. (ואם אכל את ככר האיסור בתחילה במזיד ואח"כ את ככר התנאי בשוגג אינו מתחייב קרבן למפרע על אכילת ככר האיסור, מפני שהאכילה הראשונה היתה במזיד ובהיתר, שהרי עדיין לא נאסרה עליו, ואע"פ שהוא שוגג באכילה השניה של ככר התנאי שהוא עובר בה על השבועה למפרע, בעינן שגגה בעצם האיסור. רש"י. וכתבו התוס' (ד"ה אמר) שגם מלקות הוא פטור, כיון שאכל את ככר התנאי בשוגג).

ואם אכל את הראשונה במזיד שזו אכילה מותרת וכיון שהיא במזיד חלה עליו השבועה ואת השניה בשוגג -בהעלם שבועה, חייב קרבן.

ואם **אכל את שניהם בשוגג פטור** בין אם אכל קודם את ככר התנאי, שזא לא חלה עליו השבועה, בין אם אכל קודם את ככר השבועה, וכנ"ל.

ואם אכל את שניהם במזיד, אם אכל את ככר התנאי לפני הככר האסורה חייב מלקות, מפני שהשבועה חלה עליו באכילת ככר התנאי במזיד, וכיון שעבר על שבועתו במזיד חייב מלקות, ואם אכל את ככר האיסור לפני ככר התנאי, לרבי יוחנן שהתראת ספק שמה התראה (וכאן זה התראת ספק, אל תאכלנה שמא תאכל את השניה ונמצאת עובר על זו למפרע) חייב, ולריש לקיש דלאו שמה התראה פטור, ואף אם התרו בו בשעת אכילת השניה יאל תאכל שהרי אתה עובר על הראשונה למפרע' פטור, אע"פ שזו התראת ודאי, שאין חיוב מלקות בא ע"י אכילה זו. ע"כ לפירוש רש"י.

התוס' (ד"ה אמר רבא) כתבו שלפי רש"י יוצא שאם אכל תחילה את ככר האיסור לא משכחת חיוב קרבן, דאם אכלו בשוגג לא קרינא ביה "האדם בשבועה" ולא חלה עליו שבועה, ואי אכלו במזיד הא בעינן לדברי רש"י שגגה באכילת האיסור. ובדוחק י"ל דמשכחת לה מגון שבשעה שאוכל איסור ראשון לא שכת שבועתו, והוי "האדם בשבועה", אבל שוגג הוא, שאינו יודע שזה הככר שנשבע עליו, ואע"פ שמוותר לאוכלו חשוב שגגה והויאל לברצונו לא היה אוכלו לפי שמתאוה לאכול של תנאי, או שצריך לאוכלו מסיבה אחרת כגון שנשבע לאוכלו או שמסתכן עליו.

ודעת התוס' דלא מיפטר משום "האדם בשבועה" אלא על ככר התנאי, כשאוכלו בשוגג בין בתחילה בין בסוף, אבל על ככר האיסור לא חיישינן,

דבשעת אכילת התנאי חלה השבועה, ועל אכילה זו צריך שלא יהיה אנוס, וראשונה ושניה אינו סדר האכילה, אלא ככר התנאי נקראת ראשונה וככר האיסור נקראת שניה, ואם אכל את ככר התנאי במזיד ואין ככר האיסור בשוגג חייב בין אם אכל קודם את ככר האיסור בין אם אכל קודם את ככר התנאי, ובכלב שבשעת אכילת ככר התנאי לא יזכור שכבר אכל את ככר האיסור, דלאו 'שב מידיעתו' הוא, שהרי במזיד הביא עצמו לידי איסור, אי נמי גמי אפי' זכור חשיב שב מידיעתו הוא, דחמיר ליה לאיניש טפי אכילת האיסור מן התנאי.

ור"ת מפרש כרש"י שבאכילה ראשונה תלויה חלות השבועה, בין אם אכל תחילה את ככר התנאי ובין אם אכל תחילה את ככר האיסור, ולדבריו ראשונה ושניה היינו סדר האכילה (ולא שככר התנאי נחשב ראשונה אפילו אם אוכל קודם את ככר האיסור, או אפוא), ואם אכל תחלה במזיד את ככר האיסור, ואח"כ אכל את ככר התנאי בשוגג, חייב, דלא בעינן שגגה באכילת האיסור, אלא שישוגג בשעה שעובר על השבועה, ולדבריו אה דקאמר 'זו בודון עצמה ושבגת חברתה כו' פטור', צריך לדחוק דהיינו טעמא דפטור על הראשונה אע"ג דהיינו ראשונה במזיד ושניה בשוגג, כגון שאכלה בודון עצמה לגמרי, שהיה דעתו לאכול באותה שעה גם את ככר התנאי, דלאו שב מידיעתו הוא, אי נמי כשאכלה השניה בודון עצמה ובשגגת חברתה אע"פ שאוכל בהיתר, דעל ככר זו לא חלה השבועה, מיירי כגון שאינו יודע שיהא פטור עליה לפי שלא היה אדם בשבועה.

כ"ח: ואם נשבע שלא אוכל זו אם אוכל זו ולא אוכל זו
אם אוכל זו, שנמצא ששתיהן איסור ושתיהן תנאי-

אם אכל כל אחת מהם כשהוא זוכר שעל ידי השניה הוא נאסר בה, אבל לא זכר שעל ידיה הוא נאסר בשניה, (-זדון עצמה ושלגת חברתה), באכילת הראשונה חלה עליו שבועת עצמה שאם יאכל את השניה בשוגג יתחייב על הראשונה, ולא חלה עליו שבועת שניה כיון שהוא שוגג, פטור, ואע"פ שכששאל את השניה הוא שגג בכך שבזה הוא עובר איסור על הראשונה, אינו חייב על זה קרבן, כיון שהקרבן בא על האכילה הראשונה, והיא בהיתר היתה, ולא קרין ביה "תחטא בשגגה". כדנתניא שנדרי שגגות כגון שאמור קונם דבר זה עלי אם אכלתי או שתיתי, ולא זכר באותו זמן שאכל או שתה, או שאמר קונם שאיני אוכל ואיני שותה – קונם עלי דבר פלוני אם אוכל או אשתה היום, ושכח ואכל ושתה, מותר באותו דבר, (אבל באומר קונם שאני אוכל או קונם עלי אכילה ושכח ואכל ושתה, עבר על נדרו בשוגג), ותני עלה שגם שבועות שגגות מותרות.

ואם אכל כל אחת מהם כשהוא זוכר שעל ידי האכילה הזו הוא אוסר את חברתה, אבל לא זכר שעל ידי השניה הוא נאסר בה (-שגגת עצמה וזדון חברתה), חייב על השניה, שהרי חלה עליו השבועה על השניה כשאל את הראשונה, וכשאכלה כשכשח שנשבע עליה עבר על שבועתו בשוגג, אבל על הראשונה לא חלה עליו השבועה כלל, דלא קרין ביה "האדם בשבועה", ולא קרין ביה אין שב מידיעיה אצל שניה לפטורו מקרבן משום עבריין לעבור על השבועה, שהרי אין עבירה בהזדה זו.

ואם אכל את שתיהן בשוגג פטור כיון ששתי השבועות לא חלו כיון ששכח מהם ולא קרין ביה "האדם בשבועה".

ואם אכל את שתיהן במזיד, חייב על השניה דהתראת ודאי היא, ועל הראשונה אם התרו באכילתה שכאז תאכל חברתה ותתחייב על זו למפרע, זה תלוי במחלוקת בדין התראת ספק הנ"ל.

מתי חלה שבועה שניה

להלן יבואר אלו שבועות לא חלים משום שאין שבועה אינה חלה על שבועה, ואלו שבועות חלים מפני שזה לא נחשב שבועה על שבועה.

הנשבע שלא אכלתי, וחזר ונשבע שלא אכלתי, עיפה אמר שאינו חייב אלא אחת וטעה לומר שזה נחשב שבועה על שבועה, ואמר לו אחיו אבימי שזה טעות, וחייב שנים כיון שכבר יצאה השבועה הראשונה לשקר והכלה לה, והשניה היא שבועה בפני עצמה, ואין לפטור משום אין שבועה חלה על שבועה אלא בשבועה להבא שחזור ואוסר דבר שאסר כבר, דהוה ליה נשבע לקיים את המצוה.

הנשבע שלא יאכל תשע תאנים וחזר ונשבע שלא יאכל **עשר**, ואכל עשר בהעלם אחד עיפה אמר שחייב על כל שבועה וטעה לומר שאין השבועה השניה בכלל שבועה ראשונה, ואין זה שבועה על שבועה, ואמר לו אחיו אבימי שזה טעות, דלא חלה השבועה השניה כיון שהיא בכלל השבועה הראשונה, דכל כמה שלא אכל תשע אינו בא לכלל עשר.

הנשבע שלא יאכל עשר, וחזר ונשבע שלא יאכל תשע, עיפה אמר שאינו חייב אלא אחת וטעה לומר ששבועת תשע בכלל עשר, דיש בכלל עשר תשע, ואמר לו אחיו אבימי שזה טעות, והשבועה השניה חלה כיון שיש בה תוספת שגם תשע לא יאכל, וכשאל תשע חייב משום שבועה אחרונה, וכשהשלימם לעשר עבר על הראשונה.

כ"ט. הנשבע שלא יאכל תאנים וענבים יחד ביום אחד, אכל

תאנים לחודייהו אוכל, וחזר ונשבע שלא יאכל **תאנים**, שאם יאכל תאנים וענבים חייב שנים, דכשאל תאנים חייב משום שבועה אחרונה, וכאכל ענבים חייב על שבועה ראשונה, ואם אכל תאנים בהעלם שבועה אחרונה והפריש קרבן, ואח"כ אכל רק ענבים, אינו חייב קרבן על הענבים משום דהוי חצי שיעור שאין חייבים עליו קרבן, דאין הענבים מצטרפים לתאנים לחיובי על השבועה הראשונה, כיון שהפריש עליהם קרבן. וכן הדין בנשבע שלא יאכל תשע ואכל תשע והפריש קרבן ואח"כ אכל את העשירית, העשירית היא חצי שיעור ופטור. וכתבו התוס' (ד"ה שבועה) שלפי רש"י אם נשבע שלא אוכל תאנים, וחזר ואמור שבועה שלא אוכל תאנים וענבים, ענבים לא נחשבים חצי שיעור, ואי בשניהם בבת אחת אין השבועה שניה חלה כלל, כמו הנשבע שלא יאכל תשע ועשר שלא חלה השבועה על עשר כיון שהוא כבר מושבע ועומד, ואם נשבע על חצי שיעור מזה וחצי שיעור מזה חלה השבועה השניה. אבל שיטת התוס' שבתאנים וענבים לא חשיב מושבע ועומד, דבתשע ועשר בכל עשר כבר יש לו איסור לאכול תשע, אבל בתאנים וענבים חלה השבועה מטעם מינו, וה"נ נמי אי אמר שבועה שלא אוכל ט' אלו, וחזר ואמר שבועה שלא אוכל עשר, חלה השבועה השניה על ידי מינו.

דיני שבועת שוא

לאחר שנתבאר בארוכה (מתחילת פרק זה י"ט): דיני שבועת ביטוי, והיינו איסור ועונש הנשבע לשקר, עוברת הגמ' לבאר דיני שבועת שוא, והיינו הנשבע לחנים, שאיסורה מדכתיב "לא תשא את שם ד' אלוקין לשוא". ולהלן יבואר מה נחשב שבועת שוא, מה עונשה, ובאלו אופנים זה נאסר.

בשבועת שוא, חייב מלקות במזיד, ובשוגג פטור.

הנשבע לשנות דבר ידוע וניכר לג' בני אדם, כגון על אבן שהוא זהב, או על איש שהוא אשה, הרי זו שבועת שוא, אבל באינו ניכר הרי זה שבועת שקר.

הנשבע על דבר שלא שייך במציאות, כגון גמל פורח באויר, או נחש כקורת בית הבד, (והיינו נחש שגבו טרוף (-מנומר) כקורת בית הבד ואין נחש עשוי בחברבורות אלא בגרונה, (ולא תני טרוף לחודיה, דמילתא אגב אורחיה קמ"ל שקורת בית הבד טרוף, ונ"מ למקח וממכר. תוד"ה גבו), שאם הכונה לגודל הנחש, הרי בשני דשבור מכלא היה נחש שהיה בולע בני אדם, ובלע תבן של י"ג אורות שנתנו בהם בהמות וחיות וגחלי אש, ובערו בגופו ומת), הרי זו שבועת שוא.

לאביי מיירי שנשבע שראה דברים אלו. ולרבא מיירי שנשבע לאסור כל פירות העולם עליו אם לא ראה דברים אלו. וכתבו התוס' (ד"ה באומר) שהטעם הוא מפני שא"א לו לעמוד באיסור זה. ואומר רשבנדך אם אסר על עצמו כל הפירות שבעולם אם יעשה דבר מסוים או בסתמא, לא חל הנדר, וכדמצינו שנדרי הבאי מותרים. והתוס' כתבו שבנדר על דבר שאינו יכול לקיים עובר על הנדר מיד, ונדרי הבאי דמותרים היינו אפילו כשיכול לקיים, שאין דעתו לומר ממש כקורת בית הבד, אלא מה שהוא טרוף (מאד קרוב) לגבו ומשונה משאר נחשים קורא קורת בית הבד, וחיל גדול מאד שראה קרא עולי מצרים, ואינו אומר כן אלא להחזיק ולאמת דבריו, וגבי שבועה החמימן משום דכתיב "לא ינקח", והא דתני בתוספתא 'כשם שנדרי הבאי מותרין כן שבועות הבאי מותרין' היינו מדאורייתא.

ואין לומר שכונתנו לעוף גדול, דאין הולכים אחרי מוחשבתו אלא אחרי דיבורו, דמה שמצינו בשבועת בי"ד, שאומרים לו שידע שנשבע על דעת בי"ד ולא על דעתו, אין הטעם לאפוקי שנתן לו איקסונדרי (-חתוכות עץ קטנות שמשחקים בהם) וקרא להם זווי ונשבע על דעתו, (ונראה שקפץ נשבע, דמסתמא רבא היה יודע הברייתא והיה מנשיב אותו על דעת המקום ועל דעת בית דין. תוד"ה משום), אלא באמת הולכים אחר הפה, ומה שמשביעים על דעת בי"ד הטעם הוא לאפוקי כגון קנה דרבא שנתן מעות בתוך קנה והביאו בזמן השבועה לתובע ונשבע שהחזיר לו את המעות.

ומה שמצינו שמשה השביע את ישראל על דעת המקום ועל דעתו דכתיב "ולא אתכם לבדם" – לא כשאתם סבורים כאשר בלבבכם, היה זה כדי שלא תהיה הפרה לשבועה, והיינו שהשבועה אינה על דעתם, כדי שתהא השבועה על דעת אחרים, ונדר שהודר על דעת רבים אין לו הפרה. (ובנדרים משני דמשה רבינו מילתא דלא טריחא נקט. (תוד"ה ולטעמין). ואין להוכיח מכאן שלנדר על דעת רבים מספקים שנים, דדילמא דעת הקב"ה שאני. וחרמוות שגוזרים על דעת הקב"ה ועל דעת הקהל, יש להם הפרה אע"פ שזה על דעת רבים והקב"ה, ואפילו בלא חרטה, דדעת הקהל הוא שיתירו כשיצאו, והזכרת הקב"ה היא תקנת הגאונים לחומרא בעלמא, ולא דמי לשבועת משה ששם הקב"ה ציוה להשביע, אבל כאן הכל תלוי רק בדעת הקהל. תוד"ה כ"י). (בהו"א הטעם הוא מפני שלא מצא לשון הכולל הכל, ולא השביעם 'קיימו מאי דאמר אלוך', דעבודת כוכבים ג"כ נקראת אלוה דכתיב "אלוהי כסף ואלוהי זהב", ואפילו בשם המיוחד. (תוד"ה דעבודת). ולא אמר להם 'קיימו תורה', דמשמע תורה אחת ויש תורה שבכתב ותורה שבע"פ, ולא אמר ב' תורות, מפני שיש תורת חטאת ואשם ולא יהיה כונתם אלא לאלו ולא לשאר מצוות, ולא אמר 'קיימו כל התורה כולה', מפני שיש עבודת כוכבים שהיא חשובה ככל התורה כולה דכתיב 'וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה', ולא אמר 'קיימו מצוה', דזה כולל מצוה אחת, ולא אמר 'קיימו מצוות', דזה כולל שתי מצוות, (ובנדרים משני שכונתם למצוות הכתובות בפרשת המלך, שדבר זה נח להם. תוד"ה קיימו), ולא אמר 'כל המצוות', מפני שצייצית שקולה ככל המצוות, דכתיב "וזכרתם את כל מצוות ד' " בגימטריא שש מאות, ושמונה חוטים וחמשה קשרים. (ואף שגם בעבודת כוכבים כתוב "כל המצוות", בלשון בני אדם לא מקריי כל המצוות אלא ציצית. תוד"ה מצות). והגמ' דוחה שישביעם שקיימו תר"ג מצוות).

הנשבע שלא יעשה מצוה כגון שלא יעיד למי שהוא יודע לו עדות, או שלא יעשה איזה מצוה, הרי זו שבועת שוא, דביטול מצוה הוא דבר שאי אפשר.

הנשבע שיאכל ככר זו ואח"כ נשבע שלא יאכלנה, אם לא אכלה עבר על השבועה הראשונה שהיא שבועת ביטוי ועל השבועה השניה שהיא שבועת שוא שהרי נשבע לבטל את המצוה, ואף שקיים את שבועתו עובר, מפני שכשנשבע יצאה לשקר על דבר שאי אפשר, ואם אכלה עבר רק על השבועה השניה. והקשו התוס' (ד"ה שבועה) מדברי רבא (כ"ז:): שהנשבע שלא יאכל אוסר עצמו בכזית, וא"כ כשנשבע שיאכל ג"כ צריך לאכול כזית, וכשנשבע שלא יאכלנה היינו שלא יאכלנה כולה, וא"כ גם השבועה הראשונה היא שבועת ביטוי. וכתבו התוס' שאולי יש לחלק בין אוכל לשלא אוכל.

כ"ט: דיני שבועת ביטוי ושבועת שוא - שבועת ביטוי ושבועת שוא נוהגות באנשים ובנשים, בקרובים וברחוקים כגון שאתן לפלוני שהוא רחוק או קרוב, או שאמר על איש קרוב או רחוק שהוא אשה, בכשרים ולעם ובפסולים, (ואגב דתני שאינם נהגים בשבועת העדות, תני שנוהגים בשבועת ביטוי), בפני בי"ד ושלא בפני בי"ד, ומפי עצמו או שהשביעוהו אחרים ואמר אמן (דכל העונה אמן כמוציא שבועה מפיו לכל דבר, בין להתחייב משום ביטוי דבעינן שיוציא בשפתיו, בין לענין שבועת עדות דמחייב ר"מ מפני עצמו אף שלא בבית דין, דכתיב "ואמרה האשה אמן אמן"), אבל אם לא אמר אמן פטור, כגון משביעני עליך אם אכלת אם לא אכלת, ואמר לו אכלתי או לא אכלתי.

אבל **שבועת העדות** לר"מ אינה נוהגת בנשים, ובקרובים, ובאינם ראויים להעיד כגון מלך, ואם נשבע מפי אחרים אינם חייבים עד שיכפרו בב"ד דכתיב "אם לא יגיד" – במקום הראוי להגדה הכתוב מדבר, וקרא מיירי במושבע מפי אחרים, אבל מפי עצמו בין בב"ד בין שלא בב"ד, ואם אמרו אמן הרי זה כמוציא שבועה מפיו, אבל אם לא אמרו אמן אינם חייבים עד שיכפרו בב"ד.

וכתבו התוס' (ד"ה שבועת) שאשה פסולה להעיד דכתיב "ועמדו שני האנשים", וא"כ פסולה לדון, דכל הכשר לדון כשר להעיד. והא דכתיב "והיא שפטת את ישראל" י"ל שלימדה אותם הדינים, אי נמי קיבלוה עליהם כיון שהיתה נביאה.

שבועת העדות

לאחר שנתבארו בפרק הקודם (י"ט: - כ"ט:) דיני שבועת ביטוי (-לשקר) ושבועת שוא (-ללחנים), עוברת הגמרא לבאר דיני שבועת העדות, והיינו שאם עדים ידעו עדות שעשייה להועיל לבעל דין לזכות בדין של ממון, ובעל הדין תבעם להעיד עבורו והם נשבעו שאינם יודעים את העדות (-כפירה), והם נשבעו על זה לשקר, ומוחמת כך גרם לבעל הדין הפסד ממון, חייבים קרבן עולה ויורד, דכתיב (ויקרא ה' א') "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע, אם לא יגיד ונשא עונו". ובפרקים הבאים יבוארו דיני שבועת ממון של בעלי הדין בתביעות ממון שבין אדם לחבירו.

מי חייב קרבן על שבועת העדות

לשבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים, דכתיב והוא עד" – בראוי להעיד הכתוב מדבר, ואשה פסולה לעדות דכתיב "ועמדו שני האנשים", ומיירי בעדים גזירה שוה 'שני שני' מדכתיב "על פי שני עדים".

ואין ללמוד דאיירי בעדים, דאילו על בעלי הדינים כתיב "אשר להם הריב", דמודלא כתיב "וְאִשָּׁר" כוליה קרא איירי בבעלי דינים. ואין ללמוד דאיירי בעדים ממה שכתוב שני, ואם איירי בבעלי דינים הרי שייך שיהיו שלשה, דיש לדחות דקרא איירי בתובע ונתבע. ואין ללמוד דאיירי בעדים מדכתיב אנשים, ואי איירי בבעלי דינים הרי גם נשים באות לדין, דיש לדחות דאשה 'כל כבודה בת מלך פנימה'. והשתא דמיירי בעדים אין לומר דנקט אנשים משום כל כבודה בת מלך פנימה, דבעדים היא עצמה צריכה לבוא לבי"ד, עדת מפני עד פסול, אבל לדין היא יכולה למסור טענותיה ביד אחר. תוד"ה כל.

שבועת העדות נוהגת ברחוקים ולא בקרובים שהם פסולים לעדות כדילפינן בסנהדרין כ"ז: , בכשרים ולא בפסולים כגון גזלן שהוא פסול מן התורה, דכתיב "אל תשת עד חמס".

דיני הדין בבית דין

אגב מה שלמדה הגמרא מ"ועמדו שני האנשים" שנשים פסולות לעדות, מביאה הגמרא דיני עומדים בדין הנלמדים מפסוק זה, ועוד מדיני הדין בבית דין.

לא יהיה אחד מבעלי הדין עומד ואחד יושב שלא יראה שמכבדים את חבירו יותר ויסתתמו דבריו, אחד מדבר כל צרכו ולאחד אומרים קצר דברין, דכתיב "ועמדו שני האנשים", (ואפילו רבי יהודה מודה בגמר דין או בעדים דמצוה שיעמדו. ואף דהא דכתיב "ועמד ואמר" מבואר בגמרא שזה לא משמע עמידה, לשון עמידה שאין כתוב אחריו מעשה משמע עמידה. תוד"ה מצוה). ויש לומדים דינים אלו מ"בצדק תשפוט עמיתך".

בצדק תשפוט עמיתך - יש לומדים מזה כנ"ל, ויש לומדים מזה לדון לכף זכות כשרואה את חבירו עושה דבר שאפשר להכריעו לצד עבירה ולצד זכות, ולא מיירי קרא בדין בין בעלי דינים, ויש לומדים מזה שעם שאתך בתורה ובמצוות יש לדונו יפה.

כשבא רב עולא לדון שלח רב יוסף להודיע שעולא עמית בתורה ומצוות, כדי שידעו להקדימו לדין (כשבאו שניהם בבת אחת, דאם השני קודם מצוה להקדימו, אי נמי עשה דכבוד תורה עדיף. תוד"ה למישרי). או לשווא דדייני -דין התלוי בנטיית לב הדיינים ולא בעדים או בשבועה, כדאמרין (כתובות פ"ה:) גבי ההוא דאמר ננסי לטוביה ואתו שני טוביה דאמרין שיעשו 'שווא דדייני' והיינו למי שהדיין רואה שהוא ראיול לתת לו מחנה, אי נמי בשני שטרות ביום אחד שיוכל שווא למי שחור ראויה להכא אם הדין תלוי בשווא זה ראוי לזכותו מפני שהוא חכם וצדיק, (ולר"ת ששווא היינו שהדיין יתן למי שירצה, צ"ל דהכא השני היה ת"ח והיה ירא שיתן לו ושלח להודיעו שגם הוא ת"ח יעשה שווא למי שירצה. (תוד"ה א'). והוה מצי למימר נ"מ להפוכי בזכותיה. תוד"ה למא').

עמידה בדין-

ללחכמים צריכים בעלי הדין לעמוד, ולרבי יהודה יכולים שניהם לשבת, אבל לא יעמוד רק אחד מהם.

לעולא נחלקו בבעלי דינים, אבל העדים צריכים לעמוד לכו"ע, דכתיב "ועמדו שני האנשים" וסמין "ועמדו" ל"שני האנשים", ולא כתיב "שני האנשים אשר להם הריב יעמדו", אי נמי קאי נמי א"אשר להם הריב" דהיינו בעלי דינים בגמר דין, ועדים הוי כגמר דין. תוד"ה הכל.

לרב הונא נחלקו בשעת משא ומתן, אבל בשעת גמור דין לכו"ע הדיינים יושבים ובעלי הדינים עומדים, דכתיב "וישב משה לשפוט את העם, ויעמוד העם", ויש לומדים ממה שהעדים צריכים לעמוד, דעדים כגמור דין דמו.

דין בתלמיד חכם-

אשתו של רב הונא נכנסה לדין לפני רב נחמן אחרי שמת רב הונא, והיה צריך לעמוד מפניה, דאשת חבר הרי היא כחבר, אבל כדי שלא יסתמו טענות בעל הדין השני אמר לשמשו שיפריח אוז כדי שיחשוב שקם מפניו, ואף דבעינן קימה שיש בה הידור, מ"מ אין איסור שהרי היה עומד, אי נמי היא ידעה שקם מפניה ולא עשה כן אלא כדי שלא יסתתמו טענות בעל דינה, ובלא הכי לא דמי לעומד מפניו בבית הכסא והמרחץ, דהתם ליכא הידור כלל. (תוד"ה אפרח). ובשעת גמור דין אם צריך לחלוק כבוד ישב כמו שמתיר רצועת מנעלו כלומר לא עומד ולא יושב, ואמרו איש פלוני אתה זכאי וכו', ואע"פ שהיה יכול להושיבה, דעשה דכבוד תורה עדיף, ו"ל שלא רצה לסתום טענות בעל דינה אפילו בשעת גמור דין שכבר גמור את הטענות. אי נמי אין באשת חבר לאחר מיתה עשה דכבוד תורה עדיף. תוד"ה והאמרו.

ת"ח ועם הארץ שבאו לדין מושיבים את הת"ח, ואומרים גם לעם הארץ לשבת, ואם נשאר לעמוד אין מונעים אותו. ורב פפא לא מחה בשליח הבי"ד שהעמיד את העם הארץ אחרי שהוא הושיבו, מפני שכיון שרב פפא הושיבו סבר העם הארץ שרק השליח רוצה להעמידו מפני שלא עשה לו טובה.

אין לת"ח להקדים לשבת לפני הדיין קודם שיבוא בעל דינו, ואפילו יושב ושותק, כשבעל דינו עם הארץ, מפני שיחשוב שסידר טענותיו לפניו, וגורם שיחשדוהו שמטעים דבריו לדיין ועובר ב"לא תשא שמע שוא", אמנם אם יש להם זמן קבוע ללמוד יחד שהדיין הוא רבו, מותר, דמימר אמר בעידניה טריד.

ת"ח שיועד עדות וזה זילותא לבוא להעיד בבי"ד קטן ממנו, אם העדות היא לענין ממון לא יעיד, וכמו שמצינו בהשבת אבידה שפטור אם זה דבר שאין דרכו ליטול אם זה היה שלו, ואינו עובר ב"לא תוכל להתעלם" דכתיב "והתעלמת" – פעמים שאתה מתעלם, אבל באיסורא כגון אשה הבאה לפניו להתירה להנשא ות"ח זה יודע שבעלה חי, חייב ללכת להעיד, ד"אין חכמה ואין תבונה ואין עצה נגד ד"י כל מקום שיש חילול ד' אין חולקין כבוד לרב. וכתבו התוס' (ד"ה אבל) דמהאי טעמא באיסורא אפילו מלך מעיד. ואף ששב ואל תעשה מותר אפילו באיסורא, היינו במת מצוה (בהולך לשחוט פסחו או למול בנו) שזה גנאי גדול למת שאין לו קוברים (שהרי לקרובי המת אסור בכהאי גונא להטטא), וכן לפשוט כלאים בשוק זה גנאי גדול, אבל בעדות אינו גנאי גדול, ואסור אפילו בשב ואל תעשה, וזה כמו הגנאי של מצא שק או קופה. ועוד ו"ל שכשעושים איסור על ידו, כגון מה שפירש רש"י שבאים להתירה להנשא. לא מיקרי שב ואל תעשה, ובממונא שרי אפילו אם באים להוציא ממון מבעליו שלא כדין, ומצא שק או קופה מיירי שבא אחר ליטלו.

אמימר הושיב ת"ח בעדות, דעשה דכבוד תורה (-)את ד' אלוקין תירא" לרבות תלמידי חכמים) עדיף מעשה ד"ועמדו שני האנשים". ומה שהעמיד שמעון בן שטח את ינאי המלך אע"פ שכבוד מלך עדיף שהרי אינו יכול למחול על כבודו, דינו נפשות שאני דחמירי, אי נמי במקום שאין חכם מוחל על כבודו חמיר כבוד ממכוד מלך, ומה שיכול למחול היינו משום דתורה דיליה היא. תוד"ה עשה.

י"ג דינים הנלמדים מ"מדבר שקר תרחק"

מדכתיב "מדבר שקר תרחק" לומדים שמלבד האיסור בעצם משפט השקר, צריך להתרחק מדברים העלולים להביא לידי שקר, וכדלהלן.

שלא יעשה הדיין סניגורין לדבריו להביא ראיות לדבריו כשליבו נוקפו לומר שהוא טועה והוא בוש לחזור בו, אף יחזור אחר כל הצדדים להוציא הדין לאמיתו.

שלא יהיה תלמיד בור לפניו לישא וליתן עימו בדין, שלא יטעהו.

שלא יצטרף לדון או להעיד עם מי שהוא יודע שהוא גזלן אע"פ שהעדות אמת, והוא גורם לפסוק דין על פי שנים עדים, ואין כאן אלא אחד.

שלא יחתוך את הדין בדין מרומה שלמד מדברי העדים שאין הדין אמת.

ל"א. שתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לפניו וחוב לעשיר לא ישתוק. ובסנהדרין יליף מ"לא תגורו", וכן דרך הש"ס בכמה דוכתי. תוד"ה ורואה.

שתלמיד שרואה את רבו טועה בדין לא ימתין לגמור הדין כדי שיקרא הדין על שמו.

שתלמיד שאמור לו רבו אתה יודע שאיני משקר אפילו בשביל מאה מנה, ויש לי מנה אצל פלוני ואין לי אלא עד אחד, אסור לו לבוא בלי להעיד כדי שהבעל דין יחשוב שיש לו ב' עדים ויודה על האמת. ולהעיד על סמך דברי רבו ודאי אסור משום "לא תענה ברעך עד שקר".

שהנושה כחבירו מנה לא יתבענו על מאתים כדי לגלגל עליו שבועה כשאני מודה במקצת, או בקרקעות שאין נשבעים עליהם אלא ע"י גלגול. והקשו התוס' (ד"ה שלא) למה ידא מגלגול שבועה יותר משבועה זאת שעתה תובעו. ותירצו דמיירי כגון שאין לו כדי לפרוע כל מה שיגלגל עליו, כגון

שחייב לו הרבה ממקום אחר, וסבר לכפור גם בזה ולהשתמט עד שיהיה לו מה לשלם. וכן שהחייב מנה ותובעים אותו על מאתים, שלא יכפור הכל כדי לא להתחייב שבועה, ויודה בחוץ.

ששלשה שנושים מנה באחד לא יהיה אחד בעל דין ושניים עדים אע"פ שהם בעלי דין, ויחלקו את המנה.

ששניים שבאו לדין ואחד לבוש בגד של מאה מנה, שיש להלביש בגד כזה לבעל דין כדי שלא ישאו פנים לראשון, וכדי שלא יסתתמו טענות השני, ועי"ז השני מעמיד שקרו. ורב הונא היה אומר לחלוץ את האנפילאות לפני הדין.

שדיין לא ישמע בעל דין אחד לפני שהגיע השני, (ובסנהדרין יליף מ"שמוע בין אחיכם". תוד"ה שלא). וכן שלא יטעים דבריו לדיין לפני שבא השני. ורב כהנא למד דינים אלו מ"לא תשא" אזהרה למקבל, קרי ביה לא תשיא אזהרה לבעל דין, שהמטעים דבריו שלא בפני בעל דינו אינו בוש מדברי שקר.

אין טוב לבוא בהרשאה להתעבר על ריב לא לו, דשמא הראשון נח לו ונח לפשרה יותר מזה שאינו יכול לעשות פשרה בממון אחרים. (והיינו כשעושה כך בגלל שהוא אלם ובעל טענות, אבל כשחבירו אינו יכול לטרוח מצוה קעביד. תוד"ה זה). וכן אין טוב לקנות שדה שיש עליה עסיקין שמערערים על המחזיק בה, והקנהו בוטח על חוזקו שהוא איש רוע.

המשך דיני שבועת העדות

איתא במתני' ששבועת העדות אינה נוהגת אלא בראויים להעיד. לרב אחא בר יעקב באו לאפוקי משחק בקוביא, וכ"ש מלך דמדאורייתא לא חזי, דכתיב "שום תשים עליך מלך" – שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין ודרך בזיון הוא לו. ולרב פפא באו לאפוקי רק מלך, אבל משחק בקוביא פסול לעדות רק מדרבנן, שלא פסלה תורה אלא עד חמס, שנוטל בחזקה, ורבנן עשאוהו גזלן מדבריהם ואמרו אסמכתא היא ולא קניא, וכיון דמדאורייתא חזי חיילא עליה שבועה, ורב אחא סבר ש"כיון שאם יבוא להעיד לא יקבלו אותו, לא קרינן ביה 'והוא עד'. וכתבו התוס' (ד"ה ורבנן) שלרב פפא כיון דמדאורייתא מהניח חייב, וכן היכא שנאמן רק מדרבנן (עד שמת הבעל) חייב, כיון שמדרבנן עדותו מועילה, ויש הפסד ממון במה שלא העיד.

אם צריך כפירה בבי"ד-

לר"מ הנשבע בין בבי"ד בין שלא בבי"ד מפי עצמו שאמר שבועה שאיני יודע לך עדות, חייב קרבן שבועה, והנשבע מפי אחרים שאמר משיבע אני עליכם שתבואו ותעידוני, ואמרו לו אין אנו יודעים עדות, ולא הוציאו שבועה מפיהם, אין חייב עד שיכפור בבי"ד דכתיב "אם לא יגיד" וכו', ב-מקום שאילו היה מגיד היה הדבר מועיל, וקרא מיירי במושבע מפי אחרים, אבל מושבע מפי עצמו לומד ו"מ בגזירה שוה, ואפילו חוץ לבית דין. ולחכמים אף בנשבע מפי עצמו אין חייב עד שיכפור בבי"ד.

רבנן פירשו קמיה דרב פפא שלומדים שבועת העדות משבועת הפקדון, ור"מ סובר שאומרים 'דון מינה ומינה' (-דבר הנלמד בגזירה שוה ממקום אחר, יש ללמוד משם את כל הדינים), שכמו שבשבועת הפקדון מושבע מפי עצמו חייב דכתיב "אשר ישבע עליו", בין בבי"ד בין שלא בבי"ד ד"ונשבע על שקר" משמע בין בבי"ד בין שלא בבי"ד, ה"ה בשבועת העדות שנלמדת בגזירה שוה 'תחטא תחטא' משבועת הפקדון, אע"פ שמושבע מפי אחרים האמור בשבועת העדות אינו אלא בבי"ד. ולרבנן אומרים 'דון מינה' (לחייב בשבועת העדות מושבע מפי עצמו) ואוקי באתרה', (לחייב רק בבי"ד כמושבע מפי אחרים האמור בשבועת העדות, שאחר שלמדו ממקום אחר הדין הוא כמו שאר הדברים המפורשים בפרשה של הנלמד). שלומדים משבועת הפקדון שמושבע מפי עצמו חייב, ואוקמי באתרה שכמו שבשבועת העדות במושבע מפי אחרים צריך דווקא בבי"ד, ה"ה במושבע מפי עצמו.

ל"א: לרב פפא היה אפשר לפרש שרבנן לומדים שבועה מפי עצמו מק"ו ממושבע מפי אחרים, וממילא אומרים דיו, ומפקדון לא מצי' למילף, דאי בבמה מצינו איכא למיפרך שכן נוהג באנשים ובנשים, ור"מ גמור מגז"ש 'תחטא תחטא' כר"ש. תוד"ה דמייתי. אבל אם היו לומדים מפקדון, ודאי היו אומרים 'דון מינה ומינה'. אמנם באמת רבנן סוברים דון מינה ואוקי באתרה, שהרי מדויק ממתני' שמושבע מפי אחרים לומדים משבועת העדות.

חיוב קרבן על שבועת העדות בשוגג ומזיד - הנשבע במזיד חייב קרבן שבועה שהוא קרבן עולה ויורד, דלא כתיב ביה 'ונעלם' כמו בכולם -אלו הכתובים בקרבן עולה ויורד, כגון שבועת ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו. וכן חייבים אם ידעו שהשבועה אסורה ולא ידעו אם חייבים עליה קרבן כמו בשבועת ביטוי שחייבים קרבן שאמור יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע שחייבים עליה קרבן, אבל אם שגג ב עדות עצמה שלא זכרו את העדות פטורים שהרי אנוסים הם, (והקשו התוס' (ד"ה ואין) דא"כ נשבעו באמת, ותירצו כגון שנשבעו שיש ידענו או לא ראינו לך שום עדות. או דמיירי שסבורים שמותרים לגמרי להשבע לשקר). וכן הדין בשבועת ביטוי שפטורים, ומה שנסתפקו בזה רב כהנא ורב אסי הוא משום דכתיב "ונעלם", והו"א שמספיק שגגה כל שהיא, קמ"ל.

באיזה צורה צריך להשיבעם-

האומר לשניים בואו והעידוני ואמרו 'שבועה שאין אנו יודעים לך עדות', או שאמרו בלא שבועה שאינם יודעים לך עדות ואמרו 'משיבע אני עליכם שיהא אמת מה שאמרתי' ואמרו 'אמן', חייבים קרבן שבועה, אבל אם שתקו אחר השבועה אין כאן קבלת שבועה. וכתבו התוס' (ד"ה משיבע) דהיינו אליבא דר"מ שמחייב חוץ לבי"ד במושבע מפי עצמו, ולכן איצטריך למיתני' 'ואמרו אמן' דהוי כמוציא שבועה מפיו, דאי לרבנן ואיירי בבי"ד, אפילו מפי אחרים חייב, וא"צ שיאמרו אמן. אי נמי אתי אפילו כרבנן, ונקט ואמרו אמן כדי לקצר, וה"ה אם אמרו א"כ אין אנו יודעים לך עדות.

אבל לא אמר להם 'בואו והעידוני' פטורים, דכתיב "אם לֹא יגיד" – לוא עם ו' למידע אם לו לא יגיד, שמשמע שהוא תובעם, ואפילו אם ראוהו שרץ אחריהם, ונשבעו שאינם יודעים לו עדות, פטורים, (וקמ"ל דלא אמרינן שהריצה נחשבת כאמירה), אבל לגבי שבועת הפקדון אף בנשבע מעצמו חייב, ד"וכחש בעמיתו" כל דהו משמע.

ואם שלח ביד עבדו שישיבעם, או שהנתבע אמר להם להשבע שאינם יודעים לתובע עדות, פטורים, עד שישמעו מפי התובע.

ל"ב. אם צריך כפירה או שבועה בבי"ד- אם השביעם

מחוץ לבי"ד ה' פעמים, וכשבאו לבי"ד הודו, פטורים, אבל אם כפרו בבי"ד חייבים על כל שבועה שנשבעו חוץ לבי"ד, דהכפירה היא על הכל, דכתיב "והיה כי יאשם לאחת מאלה" לחייב על כל אחת ואחת, ובהכרח איירי בנשבעו מחוץ לבי"ד, שהרי אם השביעם ה' פעמים בפני בי"ד וכפרו, אינם חייבים אלא אחת, דכיון שכפרו בבי"ד אינם יכולים לחזור ולהודות, דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, משא"כ בנשבעו חוץ לבי"ד שהיה יכול לחזור ולהשיבעם, אמנם הכפירה עצמה צריכה להיות בבי"ד, דכתיב "אם לא יגיד ונשא עונו" - אינו חייב אלא במקום שאם היה מגיד היה הנתבע מתחייב ממון. וכתבו התוס' (ד"ה משיבע) שגם לפי רבנן לא בעינן שהשבועה תהיה בבית דין, ורק כפירה בעינן בבית דין (במקום הראוי להגדה).

מי מהעדים חייב על הכפירה-

כפר אחד והודה אחד הכופר חייב.

כפרו בזה אחר זה, לתנא דמתני' הראשון חייב והשני פטור שכיון שכבר כפר הראשון, השני לא יכול להעיד יחיד. ומתני' דלא כהאי תנא, דאיתא בברייתא שהמשיבע עד אחד וכפר פטור מקרבן שבועת העדות, ורבי אלעזר ברבי שמעון מחייב ותנא דמתני' דלא כדבריו. הגמ' רוצה לומר שהמחלוקת היא אם עד אחד בא לחייב שבועה ולא ממון וא"כ אין הגדתו חשובה, או לחייב ממון ודירש קרא הכי "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת" – למכות ולעונשים, אבל קם הוא לממון. והגמרא אומרת שלכו"ע עד אחד בא לחייב שבועה ולא ממון, ונחלקו אם דבר הגורם לממון כממון דמי או לא, ועד אחד נחשב גורם לממון מפני שהוא מחייב שבועה, ורוב בני אדם לא נשבעים לשקר, וא"כ הוא היה משלם.

כפרו שניהם כאחת, במתני' איתא ששניהם חייבים. לרב חסדא היינו לרבי יוסי הגלילי דס"ל גבי רחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים ששניהם ניתנים לכהן, מפני שאפשר לצמצם ששניהם יוציאו ביחד את ראשם, ולרבי יוחנן דין זה הוא אף לרבנן דס"ל התם שא"א שלא יצא ראשו של אחד תחילה וממילא אחד אינו בכור, ושניהם ספק בכור, וירוע עד שיסתאבו ואחד לו ואחד לכהן, ושאיני הכא דמהני כפירה בתוך כדי דיבור, שזה כדי שאלת תלמיד לרב -שלום עליך רבי, (איכא דאמרי כדי שאלת רב לתלמיד -שלום עליך), והיינו תוך כדי דיבור ממתי שסיים הראשון את כפירתו. (דאל"כ אמירת 'שבועה שאין אנו יודעים לך עדות, היא כבר יותר מכדי דיבור). וכתבו התוס' (ד"ה בתוך) שגם הראשון יכול לחזור בו תוך כדי דיבור של עדותו של שני, דכיון שהעידו בתוך כדי דיבור זה נחשב כאילו העידו בבת אחת.

חיוב שבועת העדות בעידי סוטה - עד אחד שהעיד שהאשה נטמאה ויש שני עדים על הקינוי, שהתרה בה אל תיסתרי עם איש פלוני, ושני עדים על הסתירה, שנסתרה עימו, והשביע הבעל את העד להעיד שע"ז הוא יפטור מכתובה, וכפר עדותו, חייב כיון שהפסיד לבעל ממון ממש, שהרי התורה האמינה לו, דכתיב "ועד אין בה" – כל שיש בה. ואין העד יכול לומר שלבא עדותו היתה האשה שותה ומתה וא"כ לא הפסיד לבעל כתובתה, דהרבה פעמים זכות תולה, ועיד הסתירה לא נחשבים אלא גורמים. (תוד"ה הכל). ועידי קינוי פטורים, כיון דהוי גורם דגורם כיון שצריך גם עיד סתירה, וגם כשיבואו עידי סתירה אינם מביאים אותה לידי חיוב ממון אלא לשלתי המים המרים ושמא מיראת המים תודה שנטמאת ותפסיד כתובתה. ובעידי סתירה זה תלוי במחלוקת רבי אלעזר ברבי שמעון ורבנן במשיבע עד אחד של ממון, אם דבר הגורם לממון כממון דמי או לא, וכאן שני העדים גורמים לממון, שאילו העידו שמא היו גורמים לה שתודה מיראת בדיקת המים.

ל"ב: מתי נחשב שהעד הפסיד ממון וחייב משום שבועת העדות-

אם הלוח שהוא כופר בממון חשוד על השבועה, ויש עד שיועד שהוא חייב והוא לא העיד, והשיבועי שיעיד וכפר פטור, ואין המלוה

יכול לטעון שאם היה מעיד היו ב"ד מגלגלים עליו את השבועה להשבע וליטול והיה נשבע ונטול, דאומר לו מי אומר שהיית נשבע. ואם שניהם חשודים ולא העיד חייב, מפני שבכהאי גוונא אם היה מעיד היה חייב לשלם, שהרי הדין בזה הוא שחזרה שבועה למחויב בה ומתוך שאינו יכול לישבע כיון שהוא חשוד משלם, כיון שמוטלים עליו או שבועה או תשלומין, וממילא כפירת העד מחייבתו קרבן שבועה, כיון שאם היה מעיד היה הלוח חייב לשלם. וכתבו התוס' (ד"ה ואמר) שלקמן (מ"ז). מבואר שלהלכה אמרינן בכהאי גוונא יחלוקו.

עד אחד שנמנע מלהעיד **בנסכא דרבי אבא** חייב קרבן שבועת העדות, והיינו שאם העיד עד אחד על החטיפה, וטען הנתבע שאת שלו חטף והשני גזל את זה ממנו, שא"א לפטרו מלהחזירו כיון שאין ב' עדים ומיגו שהיה אומר לא חטפתי, מפני שיש עד אחד שחטף ואם היה אומר לא חטפתי היה צריך להשבע להכחיש את העד, וא"א לחייבו ממונן שהרי אין החוטפים נאמנים לומר שלי גזלתי דא"כ שום גזלן לא ישלם אפילו אם יש עדים כיון שאין עדים שחטף, ויש לו מיגו, אלא הוא חייב שבועה מכח העד, ואינו יכול להשבע להכחיש את העד משום שהוא מודה שחטף, והרי הוא כגזלן, (לרש"י הכונה שכמו שגזלן לא יכול להשבע כלל הוא לא יכול להשבע שבועה זו. ולתוס' (ד"ה הוה) הכונה כגזלן ממש, דכל דבר מחזיקים אותו בחזקת מי שהיה בידו, והרי הוא מודה שחטף), וכיון שהוא מחויב **שבועה** שלא חטף, שהרי אינו נאמן לומר שאת שלו חטף, (ואינו נאמן במיגו שהיה אומר לא חטפתי, מפני שהוא ירא לשקר ולהשבע בדבר שהעד מכחישו. תוס' שם), ואינו יכול להשבע כיון שהוא מודה שחטף, אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם.

עד שנמנע מלהעיד לאשה **שמת בעלה** כדי שתוכל לגבות כתובתה מן היורשים, אם אמר לה מחזין לב"ד שמת בעלה ולא אמר - העיד בב"ד כשהשביעתו, פטור מקרבן שבועת העדות אע"פ שהוא היה נאמן בעדותו והפסידה ממונן בכפירתו, כיון שהיתה יכולה לומר מת בעלי בלא שום עדות ולהנשא או להתייבם, אבל אם לא אמר לא לה ולא לב"ד, חייב מפני שהפסידה כתובתה, (ואם המשביע עידי קרקע פטור שיש בזה מחלוקת לקמן ל"ז: , ועדות על מיתת הבעל היא עדות על קרקע, דאין הכתובה נגבית אלא מן הקרקע, מיירי הכא (וכן לגבי סוטה. תוד"ה שמע) שהיא תפוסה במטלטלין מחיים, ואם היה מעיד היתה תופסתן בכתובתה).

שני עדים שאמרו שאינם יודעים עדות, וחזר אחד והודה **בתוך כדי דיבור**, הראשון חייב והשני פטור, דאף מכפירה להודאה איכא דין תוך כדי דיבור והיה יכול לחזור בו מכפירתו ולהודות בתוך כדי דיבור לכפירה.

ב' כיתי עדים שכפרו בזה אחר זה, השניה חייבת מפני שהעדות היתה יכולה להתקיים בה ואין לו עוד עדים ונמצא שהפסידוהו בכפירתו, והראשונה פטורה מפני שהשניה היתה יכולה להעיד ולא הפסידוהו בכפירתם. (ואף דמבואר לקמן (ל"ז), שכופר במלוא שיש עליה עדים חייב (ודלא כרבה), היינו משום שאינם לפנינו, אבל אם הם לפנינו חשיב כפירת דברים בעלמא. תוד"ה הא). ואם בשעת כפירה ראשונה היו שני העדים של הכת השניה קרובים דרך נשותיהם שהן אחיות, ואינם יכולים להעיד יחד, ונמצא שבשעה שכפרו הראשונים לא היו לו עוד עדים, (ובשעת ראית העדות לא הו עדיין קרובים, דבעינן תחילתה וסופה בכשרות. אמנם מי שהיה נוגע ועכשיו אינו נוגע, לא חשיב שאין תחילתו בכשרות. תוד"ה קרובים) הראשונה חייבת, אף אם היו נשותיהם היו גוססות, דאף שרוב גוססים למיתה והוה אמינא

דהוו להו כאילו מתו ותיפטר כת ראשונה דהא קימא כת שניה, מ"מ בשעה זו לא מתו, וקמ"ל שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו אע"פ שרובם למיתה.

ל"ג. מתי חייב כמה פעמים- המשביע עדים שיעידוהו שיש לו ביד פלוני פקדון והלואה וגזל ואבידה שזה מין אחד ותביעות חלוקות, או על פקדון של חטים שעורים וכוסמין שזה תביעה אחת של פקדון ומינים חלוקים, אם נשבעו שאינם יודעים עדות, חייבים אחת, ואם פירטו כל דבר בשבועה, חייבים על כל אחת ואחת.

חיוב שבועת העדות בתביעת ממונ

מתני'- אם השביעם שיעידוהו על **נזק וחצי נזק** וכפל ותשלומי ד' וה' ותשלומי אונס ומפתה ושהכהו בנו הכאה שאין בה חבורה שאינו חייב עליה מיתה וממילא חייב ממונ משום בושת, ושחבל בו חבירו ושהדליק את גדישו ביוה"כ שאע"פ שהוא ענוש כרת הוא חייב ממונ, חייבים, (ולרבי נחוניא בן הקנה ביוה"כ פטור מתשלומין כמו בשבת, דס"ל שמי שמתחייב כרת פטור מן התשלומין).

ואם השביעם שיעידו לו על קנס, לרבי אלעזר ברבי שמעון דס"ל שמודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב (ואין המודה פטור אלא כשאין עדים, דס"ל דהא דכתיב "אשר ירשיעון אלוהים" – פרט למרשע את עצמו, היינו שא"א לחייב ממונ על פי תהאדתו, אבל אם אח"כ באו עדים חייב), חייבים שהרי הפסידוהו בכפירתם, ולרבנן דס"ל שמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, והלה השביעם לפני שהודה הבעל דין, אי נימא דסבירא להו דבר הגורם לממונ כממונ דמי, חייבים שהרי אם לא יודה הוא יתחייב ממונ, ואי ס"ל שדבר הגורם לממונ לאו כממונ דמי, הגמ' מסתפקת אם חייבים על כפירתם כיון שכרגע לא הודה וכל זמן שלא הודה זה ממונ, או שפטורים כיון שהיה יכול להודות ולהפטר ונמצא שלא כפר בחיוב ממונ דקנס אינו חיוב ממונ גמור, שהרי אם יודה יפטר לגמרי.

והא דאיתא במתני' שעל חצי נזק חייב, י"ל דס"ל פלגא נזקא ממונא, או דאיירי בחצי נזק צרורות (-בהמה שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה בדרך הילוכה, שאין זה שינוי כקרן אלא תולדה דרגל) דהלכתא גמירי לה דממונא הוא. ותני תשלומי כפל וד' וה' משום קרן, ואונס ומפתה משום בושת ופגם דאין זה קנס, דקנס הוא דבר קצוב, ובושת תלוי לפי המבייש והמתבייש, ופגם של בתולה מאתיים ושל אלמנה מנה.

ל"ג: המשביע עדים שיעידו שהוא או אחר **כהן או לוי** או שאינם בני גרושה או בני חלוצה, או שיעידו על אונס או פיתוי של בתו -שראובן אנס או פיתה את הבת של שמעון, פטורים, דבעינן שהתובע ירשיעם, וקמ"ל שאפילו בבא בהרשאה לא מהני, דא"א לתת הרשאה על ממונ שלא בא לידו מעולם. וי"מ שבאונס ופיתוי מדובר על אדם שאנס או פתה את הבת שלו, וטעם הפטור משום שהוא מתחייב מיתה, והקשה רש"י שאפילו בלי חיוב מיתה פטור כיון שאין תובע, שהרי אפילו באונס ופיתוי של אחר בושתה וקנסה ופגמה לאביה. והתוס' (ד"ה ושאנס) מתרצים דמיירי בנערה שנתארסה ונתגרשה שיש לה קנס וקנסה לעצמה, אך בפיתוי קשה שהרי מחלה לו, ושמא מיירי בקטנה שאינה בת מחילה וכתבנן שיש חיוב קנס בקטנה.

המשביע עדים שיעידו שבנו חבל בו ועשה חבורה, או שחבל בו חבירו בשבת, או שהדליק גדישו בשבת, הרי אלו פטורים, דאין כאן הפסד ממונ, מפני שאם היו מעידים היה מתחייב מיתה ולא ממונ.

המשביע עדים על **ממונ שפלוני חייב לאדם אחר**, פטורים, ואם יש לו הרשאה לגבות את הממונ (-שמיניהו אפטרופוס על כך),

חייבים, (ואף שהבא בהרשאה הוא שליח, כאן יש לו כח להוציא ממונ. תוד"ה בבא). ואף שאין כותבין הרשאה על מטלטלין מפני שאינם בעין ואין התובע יכול לכתוב 'שיש לי ביד פלוני', היינו היכא שכפר דאו מיחזי כשיקרא לתחתו על נוסח זה, אבל היכא שלא כפר כותבין, וכתבו התוס' (ד"ה היכא) דמיירי שכפר אחרי כתיבת ההרשאה, ולמ"ד (ב"ק ע.) שאפילו אם לא כפר אין כותבים הרשאה, מיירי הכא בפקדון, דטעמא דלא כתבינן מפרש התם משום דגזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אין יכולין להקדיש, ופקדון יכול להקדיש, אי נמי איכא לאוקומא במקרקעי, דודאי כתבינן ליה דקרקע אינה נגזלת. והא דאיתא בבכורות (מ"ה) גבי ב' נשים של ב' אנשים שלא ביכרו וילדו שני זכרים ומת אחד מהן בתוך ל' יום, שאם לכהן אחד נתנו יחזיר להן ה' סלעים, ומוקי לה בבא בהרשאה, והתם לא שייך לא פקדון ולא קרקע דאין פודין בקרקעות, איכא לשנויי בבא במעמד שלשתן, ור"ת פוסק שכותבים הרשאה אפילו על מטלטלין דכפריה, דטעמא דלא כתבינן משום דמיחזי כשיקרא, ומסקנת הגמרא (כתובות פ"ה) דלמיחזי לשיקרא לא חיישין.

מנין שאין חיוב שבועת העדות אלא בעדות על תביעת ממונ-

לר"א לומדים ואוין דשבועת העדות (-או ראה או ידע") **מאואוין דשבועת הפקדון** (-בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק"). מה להלן מיירי דווקא בתביעת ממונ, אף כאן מיירי דווקא בתביעת ממונ. ואין לומדים מאואוין דרוצח (-או באיבה הכהו או השליך עליו בצדיה") שהם לא מדברים על תביעת ממונ, כיון שאין שם שבועה. ואין לומדים מאואוין דסוטה (-או עבר עליו רוח קנאה או איש אשר תעבור עליו, וכו') ששם יש שבועה – "השביע הכהן את האשה", (ועיקר תביעתו היא להשקותה ולא להפסידה כתובתה. תוד"ה אואין), כיון ששם יש גם שבועה וגם כהן, משא"כ בשבועת העדות והפקדון. ואין לומדים מאואוין דשבועת ביטוי (ל"ד. – "או נפש כי תשבע לבטא להרע או להיטיב) שיש עמהם שבועה ואין עמהם כהן ומיירי שלא בתביעת ממונ, דשבועת הפקדון דומה לשבועת העדות שכן חטא תחטא מתחטא, וחייב אף במזיד, וחייב כשיש תביעה וכפירה (משא"כ בשבועת ביטוי), והיא על העבר (אבל ביטוי עיקרה להבא. וכתבו התוס' (ד"ה ה"ג) שיש שלא גרסו זאת, משום שגם שבועת ביטוי שייכת בלשעבר), ולשבועת העדות היא דומה רק בג' דברים, והם שחייב חטאת, והקרבן הוא עולה ויורד, ואין בהם חומש, אבל שבועת הפקדון באשם ובקרבן קבוע ומוסיף חומש.

לר"ע לומדים מ"לאחת מאלה" שיש מאלה שהוא חייב והיינו בתבעו ממונ, ויש מאלה שהוא פטור והיינו בלי תביעת ממונ. והגמ' (ל"ד). מבארת שר"ע סמך על האואוין דר"א דאינו אלא בתביעת ממונ, ובתביעת ממונ עצמה אמר שפעמים חייב ופעמים פטור, דאל"כ נימא איפכא, ומחלוקתם היא במשביע עידי קרקע, שלר"א חייבים ולר"ע פטורים, ולרבי יוחנן דס"ל שבמשביע עידי קרקע אפילו לר"א פטורים וכן בשבועת הפקדון, המחלוקת היא בעידי קנס שלר"א חייבים, וכן בשבועת הפקדון.

לרבי יוסי הגלילי לומדים מ"והוא עד או ראה או ידע" דאיירי בעדות המתקיימת או רק בראיה, כגון שראו רק נתינת ממונ ואינם יודעים אם הנתינה היתה מתנה או הלואה או פרעון, והנתבע אומר שאם יש עדים על נתינת הממונ יחזירו לו, או רק בידיעה, כגון ששמעו הודאה והנתבע אומר שישלם אם יעידו על ההודאה.

חדש ב'תמצית'

הדרך ללמוד - להנות - ולזכור

קורס חדשני מקצועי ויהודי

בקורס נלמד בין השאר: כיצד פועלת מערכת הזכרון, מדוע אנו שוכחים, כיצד ניתן לפתח בצורה משמעותית את הזכרון, כיצד ללמוד בצורה חזוייתית ונכונה ולזכור את הלימוד, כיצד חוזרים בזמן קצר ובצורה מהנה ויעילה, איך מסכמים סוגיות, כיצד מצליחים במבחנים וחוזרים את הדברים לטווח ארוך, ועוד.

8 שיעורים גדושים בתוכן מקצועי ומקיף, מתוך מאות מקורות מדברי חז"ל וגדולי הדורות, עם כלים מעשיים לאימון אישי.

לפרטים והרשמה 055-400-7977

מבחני 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי / עמוד

היומי / משנה ברורה / הפץ חיים / אהבת חסד

ניתן לעשות את המבחנים מיום שישי

עד יום שלישי בשעה 7:00 בבוקר:

- בטלפון 0737-289-669**
- במייל 7692282@gmail.com**
- בגדרים פלוס קופת לדעת.**

הגרלות: בכל שבוע על 500 ₪

במזומן, 81 זוכים בזיכוי 100 ₪

ברשת 'יפה גוף'.

סיכומי 'תמצית'

ניתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית

החדשיים על הדף היומי / משנה ברורה

ומוסר (לפי סדר הדף היומי בהלכה) / ועמוד היומי

- בנקודות ההפצה**
- במייל 7692282@gmail.com**

בנוסף ניתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר, או סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד היומי, חבורת ש"ס, קגין ירושלמי, דף הכולל, קגין הלכה, תרי דף, אורייתא, אהבת שלום, ומפעל הש"ס.

לדעת חכמה

האומר קונם אשתי הניתי לי אם אכלתי, והיום, ואכל מאכלות אסורות, האם אשתי אסורה עליי?
א' אסורה.
ב' מותרת.
ג' שולקת.

הנשבע שלא הניח הפליין היום, מה הוא חייב?
א' קרבן או מלקות.
ב' לרב חייב קרבן ולשמואל חייב מלקות.
ג' לרב חייב קרבן ולשמואל פטור לגמרי.

הנשבע שלא יאכל כבד או אם יאכל כבד אודות, באיזה אופן יתקבץ רבי יוחנן ורבי לקיש אם חייב?
א' באלו את שנים בשוגג.
ב' באלו את שנים במזיד, ואכל בתחילה את כבד והנאי.
ג' באלו את שנים במזיד, ואכל בתחילה את כבד האסור.

איזה שבועה לא נהגת בנושם או בקרובים לרבי מאיר?
א' שבועת העדות.
ב' שבועת ביטוי.
ג' שבועת העדות בנושם ואינה נהגת בקרובים.

שאלה מדברי התוס'

האם מול צריך להעיד כשאין זה לפי כבודו?
א' כן.
ב' לא.
ג' בכמון לא ובאסור כן.

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל: 0737-289-669
במהלך: 7692282@gmail.com
במהלך: 7692282@gmail.com
במהלך: 7692282@gmail.com
במהלך: 7692282@gmail.com
במהלך: 7692282@gmail.com
במהלך: 7692282@gmail.com
במהלך: 7692282@gmail.com
במהלך: 7692282@gmail.com
במהלך: 7692282@gmail.com

מסכת המבנים פתוחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בבית
הגרלות בכל שבוע:
פרס ראשון על 500 ש' במחזור,
פרס שני זכיין 400 ש' ב' יפה נוף,
פרס שלישי: 10 זוכים בזיכוי 120 ש' ביפה נוף

לדעת חכמה

מדוע אין בית דין מביאים פרס דבר של ציבור על מנחת מקדש וקדשיו (רש"י)?
א' מפני שהדבר מפורש בתורה.
ב' מפני שהדבר עליו הוא קרבן עולה ויורד.
ג' מפני שזה מצות עשה "ושלחו מן הבתה".

מה הכונה שבועה שאוכל קד' (רש"י)?
א' אני נשבע לאכול משה.
ב' אני נשבע דעת קד' לאכול.
ג' באיסור שבועה לא מה שאוכל חסד.

מדוע הנשבע ג' פעמים שלא יאכל כבד זה אינו חייב אלא אחת (רש"י)?
א' דאין איסור חל על איסור.
ב' דהוי שבועה לכסל את המצוה.
ג' מפני שאין כוונתו להחיל שבועת חסד.

מנול ששאל בכלל אכילה (לפי הצד שיהא גזירה הכותב)?
א' דכתב "ואכלתי... תירוש".
ב' דכתב "ונתתי חכמי בין ובין ואלתי".
ג' דכתב "ואכלתי ושבתי וברכתי" ואין שביעה ללא שתי.

שאלה מדברי התוס'

באיזה אופן נזיר טמא שנוע במת חייב?
א' רק ביום אחד.
ב' אפילו באותו יום ובלבד שאינו נוגע בבר המת והראשון.
ג' אפילו בזמן שהוא נוגע במת הראשון.

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל: 0737-289-669
במהלך: 7692282@gmail.com
במהלך: 7692282@gmail.com
במהלך: 7692282@gmail.com
במהלך: 7692282@gmail.com
במהלך: 7692282@gmail.com
במהלך: 7692282@gmail.com
במהלך: 7692282@gmail.com
במהלך: 7692282@gmail.com
במהלך: 7692282@gmail.com

מסכת המבנים פתוחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בבית
הגרלות בכל שבוע:
פרס ראשון על 500 ש' במחזור,
פרס שני זכיין 300 ש' ב' יפה נוף,
פרס שלישי: 10 זוכים בזיכוי 100 ש' ביפה נוף

מבחן 284 בהעלותך שבוועות ל"ח עד מ"ד

לדעת חכמה

השבוע שבוועה שאין לך כח פקדון ותשומת יד וגול ואכילה, האם פירוט מכולם מצטרפת לחיוב (רש"י)?
א' כן.
ב' לא.
ג' מחלוקת.

באיזה אופן חייבים שבוועה מודה במקצת?
א' בתבוע כלים וקרקעות והודה באחד מהם.
ב' בתבוע כור פירות והודה בלתי קטנית.
ג' בתבוע מנה לאבי בידך והודה במקצת.

מנוי נפרדים על שבוועה שקר?
א' רשעים ממשיכיהם ונעשים בדין חמור, ושאר הרשעים בדין הקל.
ב' רשעים ממשיכיהם ונעשים בדין חמור, ושאר הרשעים בדין הקל.
ג' כל הרשעים בדין חמור, צדיקים ממשיכיהם בדין הקל, ושאר הצדיקים לא נעשים.

על איזה דין אמר המושג 'מי שנשבע מי שהפקדון אצלו שוא ישבע זה ויציא הלה את הפקדון'?
א' סלע הלוואה עליו שקל היה שות, והלה אמר סלע הלוואתי עליו שליש ודברים היה שות.
ב' סלע הלוואתי עליו שות היה שות, והלה אמר סלע הלוואתי עליו חמשה דברים היה שות.
ג' סלע הלוואתי עליו שות היה שות, והלה אמר סלע הלוואתי עליו סלע היה שות.

שאלה מדברי התוס'

האם עד אחד מחייב שבוועה בכפירת שבעות קרקעות?
א' כן.
ב' לא.
ג' מחלוקת.

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל: 0737-289-669
במעמדות נדרים פלוס (רדעת) במחיר: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במחיר: 7692282@gmail.com
בפקס: 0799-414-144

מערכת המבחנים פתוחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בלילה
הגרלות בכל שבוע:
פרס ראשון על 500 ש' במזומן,
פרס שני זכיין 400 ש' ב'פיה נוף',
פרס שלישי: 10 זוכים בזיכיון 120 ש' ב'פיה נוף'

מבחן שבוועי בדף היומי

מדוע כל העולם נודעו בשעת שאמר הקב"ה 'לא תשא את שם ד' אלוהיך לשווא'?
א' מפני שפירעם בה מכל העולם.
ב' מפני שפירעם על זה לאחרי.
ג' משום דבתיבה 'לא יקרה'.

על איזה דין אמר רבי יוחנן שכל מקום שערס מחייבים מנוון עד אחד מחייב שבוועה?
א' על שוה פרשתי.
ב' על קרקעות.
ג' על כפר הכל.

מדוע הכושר נמלה כשר לעדות?
א' שוא שבו, דמלה להוציא יתרה.
ב' מפני שהוא משבח עד שיהיה לו לפירע.
ג' מפני שלא משבע לשקר.

באיזה שבוועה יש מחלוקת האם התבע יכול לומר השבע וטול?
א' בשבוועה מודה במקצת.
ב' בשבוועה הוסיף.
ג' בין בשבוועה מודה במקצת בין בשבוועה הוסיף.

מה הדין באומר לא לוינו וכאן עדים שלהם ופירע?
א' חייב.
ב' פטור.
ג' מחלוקת.

באיזה אופן נחלקו אמרי האם הולכים אחר רוב דעות?
א' כשהאמין את המלה כן עדים והביא ארבע.
ב' כשהאמין את המלה כן עדים והביא שלש.
ג' שתי התשובות נכונות.

הגנוב שור או שד מהקדש, או שגם טבחיו או מכרו, כמה חייב לשלם?
א' כפל ולא ארבעה וחמישה.
ב' שלשה וארבעה, ואינו חייב כפל.
ג' אינו חייב לא כפל ולא ארבעה וחמישה.

באיזה אופן סובר ר"מ שגופים אין דינם כקרקע?
א' אפילו באינם מעונות.
ב' בבעונות ענבים.
ג' בעונות להבצר.

באיזה אופן אמר רבי יצחק שבעל חוב קונה משכונה?
א' במשכנו בשעת הלוואה.
ב' במשכנו שלא בשעת הלוואה.
ג' בין במשכנו בשעת הלוואה בין במשכנו שלא בשעת הלוואה.

אלו שבוועים ונטלים?
א' שביד גלן ודבריו.
ב' שכונו השור על השבוועה והעניו על פנקסו.
ג' שתי התשובות נכונות.

לדעת חכמה

באיזה אופן נחלקו רבי מאיר והבנים אם יש חיוב משום שבוועה העדות?
א' במשכנו מפי אחרים מחוץ לכותל דין.
ב' במשכנו מפי עצמו מחוץ לכותל דין.
ג' שתי התשובות נכונות.

באיזה אופן מסתפקת הגמרא האם יש חיוב שבוועה העדות על קנס?
א' בכל אופן.
ב' למייד מודה בקנס ואח"כ בא עדים פטור, אי דבר הגורם לכנוס לא ככנוס דמי.
ג' למייד מודה בקנס ואח"כ בא עדים חייב, אי דבר הגורם לכנוס ככנוס דמי.

האם להלכה אחרות המספלות לשם נמחקים?
א' כן.
ב' לא.
ג' לפניו כן ולאחריו לא.

האם חייבים מלקות על שבוועה הפקדון בגזיר כשהטרו בו?
א' כן.
ב' לר"ש לוקח ולהכניס אנו לוקח.
ג' לר"ש לוקח ולהכניס ספק.

שאלה מדברי התוס'

האם הולכים אחרי אמריהם בני נפשות בניקב קומה של מוח וברדמיה?
א' לא.
ב' לפירכ אדא כן.
ג' לרבי כן.

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל: 0737-289-669
במעמדות נדרים פלוס (רדעת) במחיר: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במחיר: 7692282@gmail.com
בפקס: 0799-414-144

מערכת המבחנים פתוחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בלילה
הגרלות בכל שבוע:
פרס ראשון על 500 ש' במזומן,
פרס שני זכיין 300 ש' ב'פיה נוף',
פרס שלישי: 10 זוכים בזיכיון 100 ש' ב'פיה נוף'

מבחן שבוועי בדף היומי

באיזה אופן אין חייבים קרבן על שבוועה העדות?
א' אם ידעו שהשבעה אסורה ולא ידעו אם חייבים עליה קרבן.
ב' בנשבע במזיד.
ג' אם לא זכרו את העדות.

באיזה אופן חייבים כמה פעמים נישום שבוועה העדות?
א' אם השבעה מחוץ לכותל דין כמה פעמים ושכחא לכותל דין פטור.
ב' אם השבעה מחוץ לכותל דין כמה פעמים ושכחא לכותל דין פטור.
ג' בכל אופן אין חייבים אלא אחד.

באיזה מהאופנים נחלקו עד אחד חייב נישום שבוועה העדות?
א' כשהולך חשוד, שאם היה מעיד היה התבע נשבע ונטול.
ב' כשהולך המולה חשודים, שאם היה מעיד היה הדין מתקן שאינו יכול להשבע משלים.
ג' שתי התשובות נכונות.

האם הנשבע עדים שאינם יודעים עדות להכריז חייבים נישום שבוועה העדות?
א' כן.
ב' לא.
ג' רק כשכתב לו הרשאה חייבים.

האם בשבוועה הפקדון והעדית מוסיף חומשי?
א' כן.
ב' בשבוועה העדות לא ובשבוועה הפקדון כן.
ג' בשבוועה העדות כן ובשבוועה הפקדון לא.

על מה חייבים קרבן עולה ויורד?
א' מעילה.
ב' שבוועה העדות.
ג' שבוועה הפקדון.

באיזה אופן המקל את עצמו או את חברו עובר כלא תעשה?
א' רק בשם המיוחד.
ב' אם בנשבעים.
ג' מחלוקת.

כמה פעמים חייב על שבוועה הפקדון שנשבע כמה פעמים?
א' פעם אחת.
ב' חייב על כל שבעה.
ג' בבית דין חייב פעם אחת, ומחוץ לכותל דין חייב על כל שבעה.

האם הנשבע עדי קרקע חייבים משום שבוועה העדות?
א' כן.
ב' לא.
ג' מחלוקת.